

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Berit Neumann

**KARISTUSJÄRGNE KINNIPIDAMINE – KAS VABADUSE JA
ISIKUPUUTUMATUSE RIIVE VÕI ÕIGUSTATUD ERIPREVENTSIOON?**

Magistritöö

Juhendaja: Jaan Ginter, PhD

Tartu
2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Karistusjärgne kinnipidamine kui karistusõiguslik instituut.....	7
1.1. Karistusõiguse ja karistusjärgse kinnipidamise lähtekoht	7
1.2. Karistusjärgse kinnipidamise olemus ja eesmärgid	9
1.3. Karistusjärgse kinnipidamise täideviimine ja põhjendatuse kontroll	14
2. Karistusjärgse kinnipidamise vastavus Eesti Vabariigi põhiseadusele	18
2.1. Põhiseaduslikkuse järelevalve algatamise aluseks olnud asjaolud.....	18
2.2. Riigikohtu üldkogu seisukoha põhjendatus määratletusnõude osas.....	19
2.3. Kuritegelik kalduvus kui määratlemata õigusmõiste	26
2.4. Isiku ohtlikkuse tuvastamine prognoosiga	31
2.5. Karistusjärgset kinnipidamist ei ole võimalik liigitada PS § 20 lg 2 punktide 1 ja 3 alla	35
3. Karistusjärgne kinnipidamine välisriikide praktikas.....	41
3.1. Karistusjärgne kinnipidamine Saksamaa õiguses	41
3.2. Karistusjärgne kinnipidamine Austrias ja Belgias.....	46
3.3. Karistusjärgne kinnipidamine Skandinaaviamaades.....	48
3.4. Karistusjärgne kinnipidamine Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas.....	51
4. Karistusjärgse kinnipidamise kui isikuvabaduse riive põhjendatus.....	58
4.1. Karistusjärgse kinnipidamise preventiivne olemus	58
4.2. Proportsionaalsuse hindamine	61
Kokkuvõte	68
Detention after service of sentence – an infringement of person’s liberty and security or grounded special preventive measure?	76
Kasutatud materjalid.....	83

Sissejuhatus

Karistusõigus kui üks oluline ühiskonna korrapärase funktsioneerimise aluseks olev õigusharu täidab peamiselt õigushüvede kaitse eesmärki ning on mõeldud toimima ka preventiivselt ehk uusi süütegusid ärahoidvalt. Eesti Vabariigis kehtiv karistusõiguse süsteem on süükaristusõigus, mille puhul kuriteole järgneva karistuse liik ja määr sõltuvad eelkõige teo toimepanija süüst vastavalt karistusseadustiku (edaspidi „*KarS*”) ¹ § 56 lõikele 1. Korduvkuritegevuse leviku tõttu on aga jõutud tõdemuseni, et ainuüksi süüst lähtuv karistus ei suuda karistusõiguse kaitse-eesmärki täita.² Peamiselt väljendub süükaristusõiguse teatav puudujääk olukorras, kus isiku ohtlikkus on süüst suurem ehk olukorras, kus isik kannab talle süü suuruse alusel määratud karistuse ära, kuid vangistusest vabanedes asub suure tõenäosusega toime panema uusi kuritegusid.

Ohtlike kalduvuskurjategijatega toimetulek on olnud karistusõiguse ja karistuspoliitika probleemiks aastakümneid. Selleks, et leida vastust ja asjakohast meedet küsimusele, mida teha, kui isiku ohtlikkus on suurem kui tema süü, on mitmed riigid kasutusele võtnud karistusjärgse kinnipidamise instituudi, mille regulatsioon on teatud riikides pisut laialdasem kui teistes.³ Käesoleva töö raames vaadeldakse töö ühe osana ka Eesti õigussüsteemile sarnasemate riikide – Saksamaa, Austria, Belgia, Norra, Rootsi –, praktikat karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisel.

Karistusjärgne kinnipidamine on mittekaristuslik mõjutusvahend, mis annab õiguse pidada isikut kinni pärast talle süü alusel määratud karistuse täielikku ärakandmist. Isiku kinnipidamist õigustab temast tulenev suur potentsiaalne ohtlikkus ühiskonnale ja ühiskonnas elavate isikute õigushüvedele. Otsustuse karistusjärgseks kinnipidamiseks teeb kohtunik kaalutusotsusena sõltuvalt isiku süüst ning realselt toime pandud teo asjaoludest⁴ ning lähtub otsustamise juures teatavatest formaalsetest ja materiaalistest eeldustest. Selleks, et

---

¹ Karistusseadustik. RT I, 2001, 61, 364. RT I, 21.06.2016, 14.

² A. Parmas, R. Kiris. Karistusjärgne kinnipidamine on põhiseaduse vastane, mis saab edasi? – Riigikogu Toimetised 24, 2011.

³ J. Saar. Karistusjärgne kinnipidamine ja Eesti kriminaalpoliitika. - *Juridica* II/2009, lk 115: „Mõnes riigis (nt Singapur, Malaisia, India) praktiseeritakse ohtlikuks peetavate isikute (nt kriminaalsetesse grupeeringutesse kuulujate, terrorismis kahtlustatavate) vahistamist ja tähtajatut vahi all hoidmist ilma neile kohtulikku süüdistust esitamata. Põhjendused niisuguseks teguviisiks on julgeolekupoliitilised ning lähtutakse vajadusest tagada ühiskonna turvalisus ja avalik kord.”

⁴ Karistusjärgne kinnipidamine ei ole karistus tehtud teo eest, vaid preventiivne meede, mis tuleneb isiku ohtlikkusest ühiskonnale.

asuda seisukohale, kas isik võib vabanemisel ühiskonnale ohtu kujutada, tuleb läbi viia ohtlikkuse hindamine.

Eesti Vabariik hakkas isiku ohtlikkusest tulenevale küsimusele otsima preventiivset vahendit sisaldavat vastust pea kümme aastat tagasi. 24. juulil 2009. aastal jõustuski karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise võimalust reguleeriv karistusseadustiku muudatus, mis sisaldas sätteid karistusjärgse kinnipidamise määramise ja selle lõpetamise kohta. Vajalikud muudatused ja täiendused viidi sisse ka kriminaalmenetluse seadustikku ja vangistusseadusesse.

Karistusjärgne kinnipidamine sai Eesti õiguses aga kehtida üksnes paar aastat, sest 21. juunil 2011. aastal tegi Riigikohus otsuse, milles tunnistas karistusseadustiku § 87² lõike 2 põhiseadusega vastuolus olevaks ja sellest tulenevalt kehtetuks. Riigikohtu üldkogu asus muuhulgas seisukohale, et karistusjärgne kinnipidamine on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi „PS“)⁵ § 20 lõike 2 punktidega 1 ja 3, see tähendas, et karistusjärgse kinnipidamise kui niisuguse kohaldamiseks puudub Riigikohtu arvates üldse põhiseaduslik alus. Karistusjärgset kinnipidamist ei õigusta Riigikohtu meelest ka PS § 20 lõige 2 punkt 3, sest see ei anna alust vabaduse võtmiseks ebamäärastel preventiivsetel ega karistuslikel eesmärkidel.⁶ Riigikohtu seisukoha kohaselt on tegemist igas mõttes põhiseaduses sätestatud isikuvabaduse intensiivse riivega.

Õigus vabadusele ja isikupuutumatusel tuleneb PS § 20 lõikest 1⁷ ning see on oma olemuselt inimõigus, mis on omane igale inimesele juba tema sünnist. PS § 20 kaitseb inimese füüsilist vabadust, mis on paljude teiste põhiõiguste kasutamise eelduseks. Õigus vabadusele on Eesti põhiseaduses üks olulisemaid põhiõigusi.⁸ PS § 20 lg 2 sätestab punktides 1-6, et vabaduse võib isikult võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras, seega ei ole õigus vabadusele ja isikupuutumatusel tegelikkuses absoluutne, vaid sellele on sätestatud teatavad erandid.

Vaatamata asjaolule, et nimetatud Riigikohtu otsus on pikk ja põhjalik, tekitab see tegelikkuses rohkem küsimusi kui annab vastuseid. Oma seisukoha kujundamiseks küsis Riigikohus arvamust mitmelt asjakohaselt institutsioonilt, sealhulgas näiteks Riigikogu

---

⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349. RT I, 15.05.2015, 2.

⁶ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 89.

⁷ PS § 20 lg 1: „Igaühel on õigus vabadusele ja isikupuutumatusel.”

⁸ RKÜKo 3-1-2-2-11, p 48.

põhiseaduskomisjonilt ja õiguskomisjonilt, õiguskantslerilt ning justiitsministrilt. Olenemata menetlusosaliste põhistatud seisukohtadest, asus Riigikohtu üldkogu oma otsuses vastupidisele arvamusele ning tunnistas karistusjärgse kinnipidamise, s.o karistusseadustiku varasema redaktsiooni (edaspidi „*KarS v.r*“)⁹ § 87² lõike 2 põhiseadusega vastuolus olevaks. Käesolevas magistritöös on autor seadnud ülesandeks analüüsida, kas karistusjärgset kinnipidamist on võimalik tegelikkuses mahutada mõne PS § 20 lg 2 p 1-6 sätestatu alla või tuleb nõustuda Riigikohtu otsuse positsiooniga.

Nimetatud instituudi põhiseadusvastasuse küsimus on tekitanud laialdast kõlapinda, mida tõendavad lisaks arvukale erialakirjandusele ja artiklitele ka riigikohtunike Priit Pikamäe ja Ivo Pilvingu eriarvamused ning riigikohtunike Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi ühine eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele asjas nr 3-4-1-16-10, millesse tuleks suhtuda äärmiselt tõsiselt just nendes sisalduva kriitika osas üldkogu enamuse otsuse suhtes. Karistusjärgse kinnipidamise üleüldist aktuaalsust tõendavad Euroopa Inimõiguste Kohtusse jõudnud kaasused, milles kohus on korduvalt erinevate instituudi aspektide osas seisukoha võtnud.

Endiselt on jäänud vastuseta küsimus, kuidas lahendada ohtlike kalduvuskurjategijate probleemi Eesti kriminaalõiguses. Eelkõige tõusetub probleemi aktuaalsus ühiskonna turvalisuse aspektist, sest potentsiaalsed kalduvuskurjategijad, kelle ohtlikkus ühiskonda ohustab, on just need, kes panevad ohtu inimkonna kõige olulisemad õigushüved, s.t oht on kõige reaalsem sarivägistajate, pedofiilide ja röövlite puhul. Sellest tulenevalt on käesoleva töö autor veendunud, et karistusjärgse kinnipidamise temaatikat on oluline käsitleda vähemalt seni, kuni pole leitud kalduvuskurjategijatest tuleneva ohtlikkusega tegelemiseks alternatiivset, toimivat ning seejuures sama tõhusat lahendust.

Käesoleva magistritöö eesmärk on analüüsida, kas Riigikohtu seisukoht karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusvastaseks tunnistamisel on piisavalt õigustatud või on pigem tegemist põhjendamatult ühe eripreventiivse meetodi eemaldamisega kehtivast õigusest.

Magistritöös kasutatakse süstemaatilis-võrdlevat uurimismeetodit, samuti analüüsivat meetodit. Nimetatud uurimismeetodite kasutamine avaldub ka töö ülesehituses: esimeses

---

⁹ Karistusseadustik. RT I, 2001, 61, 364. Redaktsiooni jõustumise kuupäev 24.07.2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13203915>.

peatükis avatakse karistusjärgse kinnipidamise instituudi olemus, selle eesmärgid, rakendamine ja karistusjärgse kinnipidamise täideviimise erisused kinnipidamisasutuses. Teises peatükis analüüsitakse Riigikohtu üldkogu otsust põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-16-10 ja riigikohtunike eriarvamusi. Lisaks analüüsitakse teemaga seonduvat Eesti kohtupraktikat.

Kolmandas peatükis vaadeldakse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat, karistusjärgse kinnipidamise õigustatust inimõiguste seisukohast ja karistusjärgset kinnipidamist täna rakendavate välisriikide õigust. Viimases peatükis käsitleb käesoleva töö autor karistusjärgset kinnipidamist kui preventiooni. Kolmas ja neljas peatükk selgitavad läbi analüüsi, kas karistusjärgne kinnipidamine on lõppkokkuvõttes õigustatud ja õigusriigis vajalik meetod.

Eelnevast tulenevalt püstitab käesoleva töö autor esimese hüpoteesina väite, et karistusjärgne kinnipidamine ei kujuta endast isiku vabaduse, tema isikupuutumuse ega tema muude inimõiguste põhjendamatut riivet. Seoses sellega, et tänaseni on sisuliselt jäänud vastuseta küsimus, kuidas lahendada retsidiivsete kurjategijate probleemi tulevikus, püstitab töö autor käesoleva töö teise hüpoteesi – karistusjärgne kinnipidamine on vajalik ja õigustatud preventiivne vahend teatud liiki korduvkuritegevuse ja ohtlike kalduvuskurjategijate ühiskonnast isoleerimiseks ning selle rakendamisega vähendatakse oluliselt teiste õigussubjektide õigushüvede võimalikku riivamist tulevikus.

Käesolevat tööd kõige enam iseloomustavad märksõnad on: isikuvabadus, isikupuutumatus, ohtlikkus, süü, retsidiivsus.

1. Karistusjärgne kinnipidamine kui karistusõiguslik instituut

1.1. Karistusõiguse ja karistusjärgse kinnipidamise lähtekoht

Karistusõigus ühe õigusharuna on õiguskorra osa, mille normid kehtestavad teo karistatavuse tingimused ja selle järeلمid, karistused ja muud mõjutusvahendid. Siit tulenevalt on karistusõiguses kaks põhimõistet – süütegu ja karistus. Ühiskonna seisukohalt on karistusõiguse näol tegemist sotsiaalsete normidega, mis on suunatud ühiskonna põhiväärtuste kaitsele ning neid väärtusi kõige rängemalt kahjustavate tegude – süütegude – ärahoidmisele ja tõkestamisele.¹⁰ Tänapäeval on valitsevaks karistusõiguse mudeliks kujunenud süükaristusõigus, mille puhul kuriteole järgneva karistuse liik ja määr sõltuvad eelkõige teo toimepanija süüst.¹¹

Karistusõigusliku sanktsiooni toime on spetsiifiline. Rakendades karistust, kaitseb karistusõigus ühiskonna põhiväärtusi ja õiguskorda kahel viisil: 1) repressiivselt: tehtud ülekohtu eest tasudes ehk kätte makstes; 2) preventiivselt: uut ülekohtu ära hoides.¹² Karistusõiguse ja karistuse olemus on üheselt mõistetav ning vajalik ühiskonna toimimiseks nii õiguse põhiprintsiipide kui ka ühiskonnaliikmete turvalisuse tasandil. Paraku tuleb ühiskonnal tegeleda ka selliste kurjategijatega, kelle ohtlikkust ühiskonnale ei vähenda neile juba määratud ega nende poolt kantud karistus. Selliste kurjategijate puhul kasutatakse muuhulgas ka nn mittekaristuslikke mõjutusvahendeid, mis erinevad karistusest selle põhimõttelise asjaolu poolest, et mittekaristuslik mõjutusvahend on seotud süüteo toimepanija ohtlikkusega.¹³

Juba XIX sajandi lõpu sotsiaalsele kaitsele orienteeritud karistusõigus juhtis tähelepanu süüdivatele isikutele, kelle ohtlikkus jääb pärast karistamist püsima.¹⁴ Tegemist on isikutega, kes pärast kinnipidamisasutusest vabanemist on ühiskonnale endiselt ohtlikud. 16. septembril 2008. aastal saatis Justiitsministeerium kooskõlastusringile karistusjärgset kinnipidamist reguleeriva eelnõu, mis kiideti heaks ning mis jõustus koos karistusjärgse käitumiskontrolliga 24. juulil 2009. aastal. Enne nimetatud sätete jõustumist kehtinud õiguse järgi sai

---

¹⁰ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Kirjastus Juura, 2010, lk 32.

¹¹ A. Parmas, R. Kiris (viide 2), lk 1.

¹² J. Sootak (viide 10), lk 40.

¹³ W. Gropp. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks? - Juridica VIII/2008, lk 548.

¹⁴ J. Sootak. Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekaristuslike mõjutusvahendite osas. - Juridica VIII/2006, lk 519.

käitumiskontrollile allutada üksnes isikuid, kes olid tingimisi karistusest vabastatud või kes vabastati vangistusest tingimisi ennetähtaegselt ning karistusjärgse kinnipidamise võimalus puudus sootuks. Nii karistusjärgse kinnipidamise instituudi kui ka karistusjärgse käitumiskontrolli näol nähti võimalust ühiskonda kaitsta ohtlike kalduvuskurjategijate eest ning loodeti läbi selle vähendada ka korduvkuritegevust.

Mittekaristuslike mõjutusvahendite vajadus tuleneb karistusõiguse ja karistusseadustiku enda olemusest. KarS § 56 lg 1 sätestab karistamise alusena isiku süü, mille suurus määrab võimaliku karistuse ülempiiri karistuse kohaldamisel. Karistuse mõistmisel tuleb süü suuruse kvantitatiivsel kindlaksmääramisel igal juhul arvestada teo toimepanemisega seotud kergendavate ja raskendavate asjaoludega, eesmärgiga teha kindlaks karistuse konkreetne määr vastava paragrahvi sanktsiooni piirides ja prognoosida konkreetsele isikule mõistetava karistuse eripreventiivseid eesmärke.¹⁵ See aga tähendab, et süül rajanev karistus võib osutada ajaliselt lühemaks, kui ohtlikkusel rajanev vajadus isikut mõjutada. Teisisõnu, isik kannab oma karistuse ära, kuid on endiselt ohtlik ning temalt võib oodata uute raskete kuritegude toimepanemist.¹⁶ Seoses sellega tekib käesoleva töö autori meelest piltlikult öeldes olukord, kus riik küll suunab ressursse selleks, et tagada ühiskonnas turvalisus ja suunata teatud gruppi retsidiive õigele teele, kuid mingit kindlat mõju nende ressursside kasutamisel tegelikkuses teatud isikute puhul ei pruugi olla.

Vangistusseaduse (edaspidi "*VangS*")¹⁷ § 6 lg 1 sätestab vangistuse täideviimise eesmärkideks kinnipeetava suunamise õiguskualele käitumisele ja õiguskorra kaitsmise. Õiguskorda on vangistusega õnnestunud kaitsta juba sellisel juhul, kus isik saab reaalse vangistuse, sest vähemalt vangistuse ajal paneb isik toime vähem kuritegusid kui ta paneks toime vabaduses. Küll aga võib olukorras, kus isik on vaatamata ärakantud karistusele ühiskonnale endiselt ohtlik ja selle suur tõenäosus on teada juba isiku vangist vabastamise ajahetkel, jääda vangistuse üks oluline eesmärk, isiku õiguskualele teele suunamine, saavutamata. Ühe võimaliku variandina ongi taolise tekkida võiva olukorra lahendamiseks nähtud karistusjärgse kinnipidamise instituudi kohaldamist, mille sisuks on peale õiguskorra

---

¹⁵ RKKKo 3-1-1-14-07, p 6.

¹⁶ J. Sootak (viide 14), lk 520.

¹⁷ Vangistusseadus. RT I, 2000, 58, 376. RT I, 17.12.2015, 96.

kaitsmise eesmärgi ka võimalus püüda kinnipeetavat läbi täiendava kinnipidamise ja sotsiaalprogrammide õiguskuulekusele suunata.

1.2. Karistusjärgse kinnipidamise olemus ja eesmärgid

Karistusseadustiku 24. juulil 2009. aastal jõustunud redaktsiooniga jõustusid KarS v.r §-d 87² ja 87³, mis reguleerisid karistusjärgset kinnipidamist ja selle lõpetamist. Karistusjärgne kinnipidamine kujutas endast ohtliku kalduvuskurjategija kinnipidamist ühiskonna turvalisuse tagamiseks pärast karistuse ärakandmist.¹⁸

KarS v.r § 87² lg 1 kohaselt oli karistusjärgne kinnipidamine mittekaristuslik mõjutusvahend, mille peamine eesmärk oli takistada uute kuritegude toimepanemist teise isiku füüsilist, psüühilist või seksuaalset puutumatus raskelt ohustanud või kahjustanud kuriteos süüdi mõistetud isiku poolt, kelle puhul oli alust arvata, et ta võis vabaduses viibides panna toime uusi samalaadseid kuritegusid. Mittekaristuslik mõjutusvahend tähendas karistusjärgse kinnipidamise kontekstis, et tegemist pole mitte karistusega tehtud teo eest, vaid vahendiga hoida ära uusi raskeid kuritegusid ning suurendada ühiskonna turvatunnet.¹⁹

Karistusjärgset kinnipidamist võis kohaldada üksnes selliste süüdimõistetute suhtes, kes panid toime väga olulisi õigushüvesid rikkuvaid tegusid. Õigushüve on inimeste sotsiaalseks kooseluks vajalik eluline hüve, seega sotsiaalne väärtus, mille kaitsmiseks tuleb rakendada riigi karistusvõimu.²⁰ Karistusjärgse kinnipidamise kohaldamine oli põhjendatud üksnes sellistel juhtudel, kui ohvrile põhjustati raskeid kannatusi või tekitati olulist materiaalselt kahju.²¹ Samuti oli oluline asjaolu, et isik, kelle suhtes tekkis võimalus seda kohaldada, oleks talle määratud vangistuse ära kandnud.²²

KarS v.r § 87² lg 2 punktid 1-3 sätestasid esimese võimaluse eeldustest, mille esinemisel kohus lisaks karistusele ka karistusjärgse kinnipidamise määrata võis. Lõike 2 esimese eelduse kohaselt pidi isik süüdi mõistetama karistusseadustiku 9. peatüki 1., 2., 6. ja 7. jaos,

---

¹⁸ “Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja vangistusseaduse muutmise seaduse” eelnõu (382 SE) seletuskiri, lk 1 (edaspidi *seletuskiri*). Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/71ad869b-4cd5-31c5-d6d6-ead63344eedf>.

¹⁹ Justiitsministeerium, uudised. Kontroll ohtlike kalduvuskurjategijate üle suureneb. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/kontroll-ohtlike-kalduvuskurjategijate-ule-suureneb>.

²⁰ J. Sootak (viide 10), lk 34.

²¹ Seletuskiri (viide 18), lk 8.

²² *Ibid.*, lk 10.

11. peatüki 2. jaos või 22. peatüki 1. ja 4. jaos sätestatud tahtliku kuriteo eest või muus peatükis sätestatud tahtliku kuriteo eest, mille koosseisutunnuseks on vägivalla kasutamine ning teda karistati vähemalt kaheaastase vangistusega ilma karistusest tingimisi vabastamata. Ehk sisuliselt võis kohus karistusjärgse kinnipidamise määrata isikule, kes pani tahtlikult toime eluvastase, tervisevastase, vabadusevastase või seksuaalse enesemääramise vastase süüteo, alaealise vastu suunatud süüteo või süüteo, mis oli oma olemuselt üldohtlik. Üldohtlike süütegude raames võimaldati karistusjärgset kinnipidamist rakendada üksnes nende süütegude suhtes, mis olid toime pandud mürgitamise, süütamise ja plahvatuse tekitamisega või olid seotud lõhkematerjalidega. Karistusjärgse kinnipidamise näol oli tegemist kohtu kaalutusotsusega, võimaldades kohtunikul otsustada, kas karistusjärgset kinnipidamist vastavalt materiaalsele ja formaalsele eeldustele ning prokuröri taotlusele kohaldada või mitte.

Teiseks pidi vastavalt KarS v.r § 87² lg 2 punktile 2 olema täidetud eeldus, et süüdimõistetut oleks varem vähemalt kahel korral karistatud eelnevalt nimetatud tegude eest iga kord vähemalt üheaastase vangistusega. Varasemate karistuste olemasolu näitas, et karistused, sealhulgas vangistused, ei ole suutnud mõjutada süüdimõistetut edasiste kuritegude toimepanemisest loobuma, mistõttu säilis oht, et isik paneb vabanedes toime uusi kuritegusid.²³ Siinkohal on absoluutselt selge, et karistusjärgse kinnipidamise eesmärgiks oligi tegeleda nende juhtudega, mil isiku ohtlikkus oli tema süüst suurem. Arvestati üksnes KarS v.r § 87² lg 2 punktis 1 nimetatud tegusid, kuid samas ei olnud nõutav, et süüdimõistetutu varasemad teod vastaksid samale süüteo koosseisule või oleksid olnud suunatud sama õigushüve vastu. Varasematest karistustest läksid arvesse ka need, mille puhul oli isik vangistusest tingimisi vabastatud.²⁴ See tähendab, et KarS v.r § 87² lg 2 punkti 2 kontekstis langes sisuliselt ära kohustus arvestada asjaoluga, et karistusjärgset kinnipidamist sai määrata üksnes neile kurjategijatele, kes olid vangistuse täielikult ära kandnud.

Kolmanda eeldusena pidi karistusjärgse kinnipidamise määramiseks olema täidetud KarS v.r § 87² lg 2 punkt 3 kohaselt nõue, et süüdimõistetutu isik, tema varasem elukäik ja elutingimused ning kuritegude toimepanemise asjaolud annaksid alust arvata, et isik võib panna kuritegeliku kalduvuse tõttu vabaduses viibides toime uusi punktis 1 nimetatud

---

²³ Seletuskiri (viide 18), lk 9.

²⁴ *Ibid.*, lk 9.

kuritegusid. Eelkõige võeti siin arvesse isiku varasemat kuritegelikku käitumist – nt tegude iseloomu, aga ka karistuste hulka ja seda, kui kiiresti pärast karistuse ärakandmist on isik uuesti kuritegusid toime panema asunud. Isik ei pidanud olema toime pannud samale süüteo koosseisule vastavaid tegusid, kuid samas pidi karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks olema erinevate tegude vahel mingi seos, ühine joon, mis annaks alust rääkida kalduvusest teatud tüüpi tegudele.²⁵ Kuriteod, milles isik süüdi oli mõistetud, pidid olema tahtlikud – vastasel juhul ei saa rääkida kuritegelikust kalduvusest ega eeldada uute kuritegude toimepanemist.²⁶

Kuriteo toimepanemise asjaolude all tuleb mõista vangistuse mõistmise aluseks olnud kuriteo raskust, ründeobjekti, tehiosid (nt eriti jõhker ja küüniline viis vms) jne. Süüdimõistetu isiku raames peab kohus arvestama süüdlase süü suurust, isikuomadusi jms. Lõpuks: varasema elukäigu all tuleb mõista süüdlase varasemat karistatust, üldist suhtumist õiguskorda jne.²⁷ KarS, KrMS ja VangS muutmise seletuskirjas rõhutatakse, et kohtul tuleks muuhulgas arvestada ka seda, kui noorelt isik kuritegusid toime panema hakkas. Lisaks tuleks tähelepanu pöörata näiteks isiku iseloomule ja intelligentsusele, üldisele käitumisele, aga ka perekonnale ja suhtlusringkonnale.²⁸

Hetkel kehtivas õiguses arvestab kohus vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise otsustamisel samasid materiaalseid eelduseid, mida arvestati karistusjärgse kinnipidamise määramisel. Need materiaalsed eeldused on sätestatud KarS § 76 lõikes 4: „Tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustamisel arvestab kohus kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdlase isikut, varasemat elukäiku ning käitumist karistuse kandmise ajal, samuti tema elutingimusi ja neid tagajärgi, mida võib süüdlasele kaasa tuua tingimisi enne tähtaega karistusest vabastamine.“ Lähtudes sellest, et ennetähtaegne vabastamine on kriminaalpoliitiline otsustus, kus analüüsitakse ka õiguskorra kaitse aspekti, ning karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise eelduste ja ennetähtaegse vabastamise eelduste vahel on võimalik näha selgeid paralleele, on karistusjärgse kinnipidamine samuti selgelt kriminaalpoliitiline otsustus, mille põhieesmärgiks on õiguskorra kaitsmine.

---

²⁵ Seletuskiri (viide 18), lk 9.

²⁶ M. Põbo. Vangide arvu vähendamise tagamaad. - Juridica X/2011, lk 777.

²⁷ J. Sootak; P. Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 4., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2015, § 76, komm 4.3.

²⁸ Seletuskiri (viide 18), lk 9.

Kui KarS v.r § 87² lg 2 käsitles olukordi, kus potentsiaalne karistusjärgselt kinnipeetav oli eelnevalt enne viimast kuritegu toime pannud KarS v.r § 87² lg 2 p 1 nimetatud kuriteo vähemalt kahel korral, siis KarS v.r § 87² lg 3 sätestas, millal võis karistusjärgset kinnipidamist kohaldada varem karistamata isiku suhtes ning KarS v.r § 87² lg 4 sätestas, millal võis karistusjärgset kinnipidamist kohaldada isiku suhtes, kes on varasemalt vangistusega karistatud ühel korral. Varem karistamata isiku suhtes nähti karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise võimalikkuse vajalikkust just seetõttu, et rakendada seda isikute suhtes, kellel on varem õnnestunud karistamist vältida.²⁹

Varem karistamata isiku suhtes võis kohus kohaldada karistusjärgset kinnipidamist juhul, kui: 1) isik mõisteti süüdi KarS v.r § 87² lõike 2 punktis 1 nimetatud kuriteo eest, mille eest ettenähtud karistuse ülemmäär on vähemalt kümneaastane või eluaegne vangistus; 2) isik oli toime pannud vähemalt kolm lõike 2 punktis 1 nimetatud kuritegu; 3) kohus karistab teda vähemalt kuueaastase vangistusega ja 4) arvestades süüdimõistetu isikut, sealhulgas varasemat elukäiku ja elutingimusi ning kuritegude toimepanemise asjaolusid, on alust arvata, et isik paneb kuritegeliku kalduvuse tõttu vabaduses viibides toime uusi juba nimetatud kuritegusid.

Varem ühel korral vangistusega karistatud isiku suhtes võis kohus kohaldada karistusjärgset kinnipidamist, kui isik mõisteti süüdi KarS v.r § 87² lõike 2 punktis 1 nimetatud kuriteos, mille eest ettenähtud karistuse ülemmäär oli vähemalt viieaastane või eluaegne vangistus ning mille eest kohus karistas teda vähemalt kolmeaastase vangistusega. Süüdimõistetu pidi olema varem ühel korral karistatud vangistusega lõike 2 punktis 1 nimetatud kuriteo eest ning ta pidi olema tegelikult ära kandnud vähemalt ühe aasta sellest varem määratud vangistusest. Lisaks arvestati – nagu teistegi karistusjärgse kinnipidamise määramise eelduste puhul–, süüdimõistetu isikut, varasemat elukäiku, elutingimusi, kuritegude toimepanemise asjaolusid ja seda, kas esineb alust arvata, et isik paneb kuritegeliku kalduvuse tõttu vabaduses viibides toime uusi juba nimetatud kuritegusid.

KarS v.r § 87² lg 5 nägi ette, et karistusjärgset kinnipidamist ei kohaldata isikule, kes oli viimase kuriteo toimepanemise ajal noorem kui kaheksateistkümneaastane. Eelnõu

---

²⁹ Seletuskiri (viide 18), lk 9.

seletuskirja³⁰ kohaselt on vanusepiiri kehtestamisel lähtunud asjaolust, et isikud, kes panevad kuriteo toime nooremana kui kaheksateistkümneaastasena, ei saa KarS § 45 lg 2 kohaselt karistada eluaegse vangistusega ega tähtajalise vangistusega üle kümne aasta. Alaealise karistamisel eeskätt isiku arvestamise kohustus tähendab võimaluse otsimist vältida alaealise kurjategija karistamist vangistusega või selle vältimatuse korral vähemalt minimeerida vangistuse kestus.³¹ Alaealisele tähtajalise vangistuse üldisest ülemmäärast oluliselt madalama ülemmäära kehtestamine on kantud ideest igal juhul vähendada alaealisele mõistetava vangistuse kahjulikke mõjusid isegi siis, kui selle kohaldamine on KarS §-s 56 toodud asjaoludel vältimatu.³² Nendest selgitusest on eluliselt ja kriminaalpoliitiliselt arusaadav ka seisukoht, miks karistusjärgset kinnipidamist ei saanud mitte mingil tingimusel alaealise suhtes kohaldada.

KarS v.r § 87² lg 6 kohaselt täidetakse karistusjärgne kinnipidamine karistusjärgse mittekarakteristliku mõjutusvahendina pärast vangistuse ärakandmist, s.o isik kannab esmalt ära süüle vastava vangistuse ning pärast seda peetakse teda vajaduse korral kinni ühiskonna turvalisuse tagamiseks.³³ 24. juulil 2009. a jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku redaktsiooni (edaspidi „*KrMS v.r*“)³⁴ § 426² kohaselt lõpetas kohus karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise, kui kohtu hinnangul oli ära langenud karistusjärgse kinnipidamise aluseks oleva isiku ohtlikkus. Ohtlikkust hinnati karistusseadustiku §-s 87² sätestatud alustest lähtudes, samuti arvestades isiku käitumist karistuse kandmise ning karistusjärgse kinnipidamise ajal. Siinkohal on taas nähtav selge paralleel kehtivas õiguses kasutatava vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamisega, milles samuti arvestatakse KarS § 76 lg 4 kohaselt isiku käitumist karistuse kandmise ajal. Seega on karistusjärgse kinnipidamise lõpetamisel tegemist oma olemuselt karistusjärgsest kinnipidamisest tingimisi vabastamisega, mida on võimalik välja lugeda ka KarS v.r § 87³ lõikest 4: „Kui karistusjärgsest kinnipidamisest tingimisi vabastatu käitumisest tulenevalt on alust arvata, et

---

³⁰ Seletuskiri (viide 18), lk 10.

³¹ RKKKo 3-1-1-77-11, p 10.2.

³² Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne (viide 27), § 45, komm 7.

³³ Seletuskiri (viide 18), lk 10.

³⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. RT I 2003, 27, 166. Redaktsiooni jõustumise kuupäev 24.07.2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13203854>.

ta võib panna toime uusi § 87¹ lõikes 1 nimetatud kuritegusid³⁵, määrab kohus isikule uuesti karistusjärgse kinnipidamise.“

1.3. Karistusjärgse kinnipidamise täideviimine ja põhjendatuse kontroll

Karistusjärgse kinnipidamise eesmärgina on ka 24. juulil 2009. a jõustunud vangistusseaduse redaktsiooni (edaspidi „VangS v.r.“)³⁶ § 104¹ kohaselt sätestatud eelkõige ühiskonna turvalisuse tagamine – süüdimõistetu kinnipidamisega takistatakse tal uute kuritegude toimepanemist. Samas ei ole täielikult loobunud püüdest mõjutada isikut edaspidi õiguskuulekale käitumisele.³⁷ Korrektsiooniideoloogiast lähtudes võimaldabki vangistus kasvatamist, õpetamist, oma veast arusaamist ja seega ühiskonnaväärtuslikkuse taastamist ja rehabilitatsiooni.³⁸ See toimub aga isiku enda sellekohaste püüdluste toetamisena. Selline eesmärkide järjestus on tingitud sellest, et karistusjärgset kinnipidamist kohaldatakse isikute suhtes, kes oma varasema käitumisega on näidanud, et nende mõjutamine karistuse raames ei anna tulemusi.³⁹

Karistusjärgse kinnipidamise kui mittekaristusliku mõjutusvahendi alla liigituvast institutsioonist lähtuvalt on iseenesest loogiline, et selle täideviimise ajal tuleb kinnipeetavaga erinevatel tasanditel tegeleda. Sarnast lähenemist on võimalik välja lugeda ka osadest karistusjärgse käitumiskontrolli sätetest, mida rakendatakse vastavalt KarS v.r § 87³ lõikele 1 ka karistusjärgselt kinnipeetavale. Näiteks KarS § 75 lg 2 p 8 sätestab süüdlase osalemise sotsiaalprogrammis. Kui kohus määrab kaalutusotsusena süüdlasele kohustuse osaleda teatud sotsiaalprogrammis, siis on sellisel juhul selgelt tegemist õiguskuulekale käitumisele suunamisega läbi süüdlase enda püüdluste toetamise.

---

³⁵ KarS v.r § 87¹ lg 1 sätestas karistusjärgse käitumiskontrolli: „Kohus kohaldab isiku suhtes pärast vangistuse ärakandmist käitumiskontrolli vastavalt käesoleva seadustiku §-s 75 sätestatule, kui: 1) isikut on karistatud tahtliku kuriteo eest vähemalt kaheaastase vangistusega ning ta on ära kandnud mõistetud vangistuse täies ulatuses; 2) teda on enne käesoleva lõike punktis 1 nimetatud kuriteo toimepanemist samuti karistatud tahtliku kuriteo eest vähemalt üheaastase vangistusega ja; 3) arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdimõistetu isikut, varasemat elukäiku ja elutingimusi ning käitumist karistuse kandmise ajal, on alust arvata, et ta võib toime panna uusi kuritegusid.“

³⁶ Vangistusseadus. RT I, 2000, 58, 376. Redaktsiooni jõustumise kuupäev 24.07.2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13204483>.

³⁷ Seda väljendab VangS v.r § 104¹ teine lause: „Isikut aidatakse ühiskonda tagasipöördumiseks valmistumisel.“

³⁸ T. Bachmann. Psühholoogia. Raamat juristile. Kirjastus Juura, 2015, lk 330.

³⁹ Seletuskiri (viide 18), lk 20.

VangS v.r § 104² ja 104³ kohaselt toimub karistusjärgse kinnipeetava kinnipidamine kinnises vanglas ning karistusjärgsele kinnipidamisele kohaldatakse vangistusseaduse 1. ja 2. peatüki sätteid, kui ei ole sätestatud teisiti. VangS v.r § 7 lg 1 kohaselt oli kinnine vangla valvatava müüri või muu piirdega vangla, mis võimaldas pideva järelevalve kinnipeetava üle. Sama definitsioon on kasutusel ka hetkel kehtivas õiguses.

Kuna süüst sõltumatu mõjutusvahendi mõtteks peetakse isiku parandamist ja ühiskonna turvalisuse kaitset, on olulisel kohal karistusjärgse kinnipidamise tingimused ja isikute võimalus abi ja ravi järele.⁴⁰ Vaatamata sellele, et karistusjärgne kinnipidamine viiakse täide kinnises vanglas, hoitakse VangS v.r § 12 lg 1 p 5 alusel karistusjärgselt kinnipeetavaid siiski teistest vangidest eraldi ning neile on tagatud ka pisut soodsamad tingimused. Seletuskirja kohaselt tuleb karistusjärgselt kinnipeetava suhtes vähendada kinnipidamise repressiivsust ning tagada tuleb võimalikult loomulik elukeskkond. Seda eelkõige seetõttu, et isik on oma süüle vastava karistuse juba ära kandnud.⁴¹

VangS v.r § 104⁴ ja § 104⁵ sätestavad karistusjärgselt kinnipeetava riietuse, tema kambri ja selle sisustuse kohta soodsama režiimi, kui teistel kinnipeetavatel. VangS v.r § 104⁴ lg 2 kohaselt võib karistusjärgselt kinnipeetaval olla isiklik raadio, televiisor, video- või helikassetmagnetofon või muud vaba aja veetmiseks vajalikud esemed. Kambri sisustus peab isikul aitama oma elu kinnipidamisasutuses mõistlikult korraldada ning ühtlasi vältima pikaajalise kinnipidamise kahjulikke mõjusid. VangS v.r § 104⁵ lubab karistusjärgselt kinnipeetaval kasutada oma isiklikku riietust, pesu ja voodipesu, kui isik hoolitseb ise omal kulul nende puhastuse, kordaseadmise ja regulaarse vahetamise eest. Mõlema soodustuse puhul on üheks tingimuseks see, et nende kasutamine ei tohi olla vastuolus vangla julgeolekukaalutlustega, VangS v.r § 104⁴ lg 2 täiendavaks nõudeks on seatud veel ka asjaolu, et vaba aja veetmiseks vajalikud esemed ei tohi rikkuda vangla sisekorraeskirja ega häirida teisi isikuid.

VangS v.r § 104⁶ võimaldab karistusjärgselt kinnipeetaval kasutada pikaajalisi kokkusaamisi vähemalt kaks korda poole aasta jooksul. Pikaajaliste kokkusaamiste korda reguleerib vangistusseaduse kohaselt vangla sisekorraeskiri, mis on kehtestatud justiitsministri

---

⁴⁰ M. Paddar. Karistusjärgse kinnipidamise rakendamine. - Juridica VI/2010, lk 416.

⁴¹ Seletuskiri (viide 18), lk 20.

määrusega. Vangla sisekorraeeskirja⁴² § 45 kohaselt võimaldatakse kinnipeetavale üldiselt vähemalt üks pikaajaline kokkusaamine poole aasta jooksul. Karistusjärgselt kinnipeetava suhtes on põhjendatud erandi tegemine, sest mõjutusvahendi tegelik eesmärk on pikemas perspektiivis lisaks isiku ohtlikkuse vähendamisele ka isikut ühiskonnaga resotsialiseerida ning oma lähedastega pikaajaliste kokkusaamiste sagedam toimumine on resotsialiseerimise heaks motivaatoriks.

Karistusjärgse kinnipidamise kohaldamine on kohtu kaalutusotsus ning karistusjärgse kinnipidamise kohaldamist otsustades ei määra kohus kindlaks kinnipidamise tähtaega. Seega peab selle alusel isiku kinnipidamine olema õigusriigis äärmiselt põhjendatud. KrMS v.r § 426² sätestas menetlusõigusliku aluse materiaalõiguses KarS v.r § 87² ette nähtud karistusjärgse kinnipidamise põhjendatuse kontrollimiseks ja selle kohaldamise lõpetamiseks.⁴³ KrMS v.r § 426² lg 2 kohaselt kontrollib karistusjärgse kinnipidamise täitmise asukoha järgne täitmiskohtunik karistusjärgse kinnipidamise põhjendatust vähemalt ühe korra kahe aasta jooksul kontrollimise taotlemisest sõltumata. Esmakordselt kontrollitakse karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise põhjendatust karistuse kandmiselt vabastamisel. Seletuskirja kohaselt võib kohus igal ajal kontrollida, kas meetme edasine kohaldamine on põhjendatud.⁴⁴

Lisaks seadusesse kirjutatud kohtu kohustusele teatud ajahetkel karistusjärgse kinnipidamise põhjendatust kontrollida, on analüüsitavas aktis võimalus karistusjärgse kinnipidamise põhjendatuse kontrolli taotleda ka süüdimõistetul endal või tema kaitsjal ning karistusjärgset kinnipidamist kohaldava asutuse juhil, kui tema hinnangul on ära langenud karistusjärgse kinnipidamise aluseks olev isiku ohtlikkus.

Iseenesest ei tekita kontrollitavuse tegelikus elus rakendamise võimalikkuse küsimust potentsiaalsete karistusjärgselt kinnipeetavate suur hulk, sest seletuskirjas tuginetud andmete kohaselt prognoositi karistusjärgsele kinnipidamisele allutatavate isikute hulgaks 6-10 isikut aastas⁴⁵, kes tegelikkuses jaotuvad mingil määral ka Eesti piires laiali lähtuvalt Justiitsministri

---

⁴² Justiitsministri 30.11.2000 määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“. RT I, 21.04.2016, 14.

⁴³ E. Kergandberg; P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012, § 426², komm 1.

⁴⁴ Seletuskiri (viide 18), lk 12.

⁴⁵ *Ibid.*, lk 26.

25. märtsi 2008. a määrusest nr 9 „Täitmisplaan“.⁴⁶ Nimetatud määrusega sätestatakse kinnipeetava ja vahistatu paigutamise ja ümberpaigutamise kord ning toimingud enne ja pärast ümberpaigutamist. Ka seletuskirjas on selgitatud, et karistusjärgse kinnipidamise jätkuva kohaldamise põhjendatust kontrollib karistusjärgse kinnipidamise täitmise asukoha järgne täitmiskohtunik. Seega ei ole karistusjärgse kinnipidamise kontekstis võimalik asuda seisukohale, et karistusjärgse kinnipidamise põhjendatuse kontrolli läbiviimine võiks endast kujutada ebamõistlikult suurt koormust kohtutele. Pigem tagatakse karistusjärgse kinnipidamise põhjendatuse regulaarse kontrolliga isikutele nende õiguste ja vabaduste täieulatuslik kaitse.

---

⁴⁶ Justiitsministri 25.03.2008. a määrus nr 9 „Täitmisplaan“. RT I, 21.04.2016, 10.

2. Karistusjärgse kinnipidamise vastavus Eesti Vabariigi põhiseadusele

2.1. Põhiseaduslikkuse järelevalve algatamise aluseks olnud asjaolud

26. jaanuari 2011. a Riigikohtu määrusega⁴⁷, mille ajendiks oli Harju Maakohtu 28. oktoobri 2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-7650, suunati karistusjärgse kinnipidamise põhiseaduslikkuse küsimus lahendamiseks Riigikohtu üldkogule. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse⁴⁸ § 3 lg 3 esimese lause kohaselt lahendab üldkogu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi üleantud asja, kui kolleegium peab vajalikuks asja lahendamist üldkogus. Seejuures on oluline, et säte, mille põhiseaduspärasust põhiseaduslikkuse järelevalve kohus kontrollib, peab olema kohtuasja lahendamiseks otsustava tähtsusega.⁴⁹ Käesolevas asjas oli karistusjärgse kinnipidamise põhiseaduspärasuse kontroll kohtuasja lahendamiseks otsustava tähtsusega, sest instituudi määramise osas tuleb kohtul seisukoht võtta juba süüdimõistva kohtuotsuse resolutsioonis.

Küsimus KarS v.r § 87² põhiseadusvastasuses tekkis Harju Maakohtul kriminaalasjas, kus süüdistatavaks oli V. K., kes püüdis 20. jaanuaril 2010. a astuda seksuaalvahekorda alaealisega viimase tahte vastaselt ning seeläbi pani toime seksuaalse enesemääramise vastase süüteo. Süüdistusaktis kvalifitseeriti V. K. tegu vägistamise katsena noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes isiku poolt, kes on varem toime pannud seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo.⁵⁰

V. K. oli varem kriminaalkorras karistatud viiel korral ning vaid üks neist karistustest ei hõlmanud endas seksuaalse enesemääramise vastast süütegu. Sellest tulenevalt palus prokurör karistuse määramisel kohtul kohaldada KarS v.r. § 87² sätestatud karistusjärgset kinnipidamist, kuna leidis, et selle kohaldamiseks on täidetud kõik vajalikud eeldused.

Harju Maakohus tõdes otsuses, et V. K., olles varasemalt korduvalt karistatud seksuaalkuritegude eest, on tõenäoliselt ühiskonnale ohtlik ka pärast karistuse kandmiselt vabanemist. Samas asus kohus seisukohale, et KarS v.r § 87² ja § 87³ sätted on vastuolus

---

⁴⁷ RKPJKm 3-4-1-16-10.

⁴⁸ Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. RT I 2002, 29, 174. RT I, 06.05.2016, 8.

⁴⁹ RKÜKo 3-4-1-10-00, p 10.

⁵⁰ RKPJKm 3-4-1-16-10, p 1.

põhiseaduse §-ga 20, mille kohaselt võib vabaduse võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras.⁵¹ Harju Maakohus karistas V. K.-d kõnealusel asjas KarS § 141 lg 2 p 1 ja 6 - § 25 lg 2 järgi vangistusega 7 aastat, mis tähendab, et ohtlik kalduvuskurjategija vabaneb vangistusest käesoleva aasta jooksul, olles suure tõenäosusega endiselt ühiskonnale ohtlik.

Tema potentsiaalset ohtlikkust kinnitab ka hiljem selgunud asjaolu, et 14. jaanuaril 2016. a arutas Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumaja V. K. tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamist⁵², kus süüdlane keeldus ennetähtaegselt vabastamisest ja selgitusi selle kohta anda ei soovinud. Kohus leidis, et isik, kes ei soovi vabaneda enne tähtaega, ei ole järelikult valmis täitma katseajaga kaasnevaid nõudeid. 14. novembril 2014. a samas asjas ennetähtaegse vabastamise otsustamise küsimuses⁵³ esitas Tartu Vangla kohtule iseloomustuse, milles leidis, et risk uue seksuaal- ja vägivallakuriteo toimepanemiseks V. K. poolt on suur. Käesoleva töö autor on seisukohal, et taolised isikud ongi need, kelle puhul saab rääkida kuritegelikust kalduvusest, mis on karistusjärgse kinnipidamise kontekstis oluline määratlus.

2.2. Riigikohtu üldkogu seisukoha põhjendatus määratletusnõude osas

Riigikohtu üldkogu asus seisukohale, et karistusjärgne kinnipidamine on karistus materiaalses mõttes ja sellele laieneb PS § 23 lg-st 1 tulenev määratletusnõue.⁵⁴ Karistusjärgne kinnipidamine on materiaalses mõttes karistus, sest ta ei erine oma sisult vangistusest, mis on karistus nii formaalses kui materiaalses mõttes.⁵⁵ Karistusjärgne kinnipidamine on küll karistusseadustiku mõttes liigitatud mittekaristuslikuks mõjutusvahendiks, s.o liigitatud ühte peatükki süüteo toimepanemise vahendi ja süüteoga saadud vara konfiskeerimisega, psühhiaatrilise sundraviga, alaealisele kohaldatavate mõjutusvahenditega⁵⁶ ja karistusjärgse

---

⁵¹ RKPJKm 3-4-1-16-10, p 5.

⁵² Tartu Maakohtu Jõgeva Kohtumaja 14.01.16 määrus kriminaalasjas nr 1-10-7650. Varasemalt on V. K. selgitanud kriminaalasja nr 1-08-4707 raames (karistatud Harju Maakohtu 18.04.2006. a otsusega KarS § 142 lg 2 järgi ehk sugulise kire vägivaldse rahuldamise eest noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes), et tema kuritegude põhjuseks on haiguslikud põhjused. Tartu Vangla seisukoht samas asjas oli järgmine: "Kinnipeetava vabanemisel on ohustatud abitumad inimesed, eriti lapsealised. Ohu ilmnemise tõenäosus on kõige suurem V. K. jaoks soodsa võimaluse tekkimisel, kui puuduvad kõrvalised isikud."

⁵³ Tartu Maakohtu Jõgeva kohtumaja 14.11.14 määrus kriminaalasjas nr 1-10-7650.

⁵⁴ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 54.

⁵⁵ *Ibid.*, p 53.

⁵⁶ KarS § 87 lg 1 p 1-5 kohaselt on alaealise mõjutusvahenditeks hoiatus, allutamine käitumiskontrollile vastavalt KarS §-le 75, noortekodusse paigutamine, kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli paigutamine, sotsiaalprogrammi suunamine.

käitumiskontrolliga, kuid selles osas, kas tegemist on karistusega või mitte, ei saa seisukohta võtta üksnes karistusseadustikus sätestatust lähtudes.⁵⁷

Käesoleva töö autor nõustub Riigikohtu seisukohaga selles osas, et karistusjärgne kinnipidamine on sisuliselt ehk materiaalses mõttes karistus. Vaatamata sellele, et karistusjärgse kinnipidamise täideviimine toimub pärast karistuse täielikku ärakandmist ning instituuti ei määrata vastavalt isiku süüle, vaid tuginetakse isiku ohtlikkusele, ei muuda see karistusjärgse kinnipidamise küllaltki karmi loomust – isikult võetakse läbi selle vabadus. Tegemist on vangistusega, mis viiakse täide kinnipidamisasutuses ning mida kandvatele isikutele rakendatakse vaid teatud osas soodsamaid tingimusi. Tulenevalt karistusjärgse kinnipidamise karmist materiaalsest iseloomust on võimalik asuda ka seisukohale, et karistusjärgne kinnipidamine on küll mittekaristuslik mõjutusvahend, kuid selle kohaldamisel tuleb juhinduda sama rangetest põhiseaduslikest tingimustest, nagu karistuse puhul.

Käesoleva töö autori meelest tuleb hinnata ka seda, kuidas seadusandja terminit „mittekaristuslik mõjutusvahend“ sisustada soovis. Kui asuda seisukohale, et karistusjärgse kinnipidamise näol on tegemist mõjutusvahendiga toime pandud süüteo eest eesmärgil „kuna isik pani toime selle süüteo ja on ohtlik, siis seetõttu kohaldatakse ka karistusjärgset kinnipidamist ning selle kinnipidamise tähtaeg on proportsioonis tema ohtlikkusega“, siis tuleb ka mõõnda materiaalses mõttes karistuse olemust – isikult võetakse vabadus olenevalt tema toime pandud süüteost ja ohtlikkusest suhteliselt pikaks ajaks. Teisalt aga, kui asuda seisukohale, et mõjutusvahendit ei määrata tulenevalt isiku süüst või toime pandud teost, tuleb karistuslikku olemust pigem eitada. Mõnes mõttes võiks siia tuua paralleele psühhiaatrilise sundraviga (KarS § 86), mille kohaldamisega me ei karista inimest, vaid püüame ravida. Sama toimub ka karistusjärgse kinnipidamise kontekstis – me proovime isikut mõjutada ja tema ohtlikkust vähendada. Sellisel juhul võiks eesmärgiks seada pigem isiku abistamise ja suunamise ning termin „mittekaristuslik mõjutusvahend“ oleks olemuselt konteksti sobivam. Paraku tuleb sellisel juhul ka oluliselt rohkem panna rõhku isiku ohtlikkuse vähendamisele tegelemisele, milleks vajalike programmide väljatöötamisel ei suudetud karistusjärgse kinnipidamise regulatsiooni lühikese kehtivusaja jooksul märgatavaid tulemusi näidata. Raske on praegu prognoosida, kui kaugele oleks nende programmide väljatöötamisega jõutud selleks

---

⁵⁷ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 52.

ajaks, mil esimene karistusjärgsele kinnipidamisele määratu oleks tegelikult jõudnud karistusjärgse kinnipidamise alusel oma vangistust jätkama asuda.

Küsitav on ka see, kas ja kui palju saab karistusjärgset kinnipidamist pidada formaalses mõttes karistuseks. Formaalselt on karistus karistusseadustikus märgitud õigusjärelm, mis järgneb süüdimõistmisele.⁵⁸ Tähelepanu tuleb siin pöörata sõnale „järgneb“. Karistusjärgse kinnipidamise regulatsioonist lähtudes võib karistusjärgne kinnipidamine järgneda süüdimõistmisele üksnes teatud eelduste täitmisel ning olenevalt kohtuniku kaalutusotsusest.

Käesoleva töö autor ei nõustu Riigikohtuga selles osas, et karistusjärgne kinnipidamine on seaduses piisavalt määratlemata.

PS § 23 lg 1 sätestab, et kedagi ei tohi süüdi mõista teo eest, kui seda tegu ei tunnista kuriteoks seadus, mis oli jõus teo toimepanemise ajal. PS § 23 lõikes 1 sisaldub õigusriikliku karistusõiguse olulisim põhimõte: isiku tegu ei saa lugeda süüteoks ja teda ei tohi selle eest karistada, kui seda tegu ei olnud tunnistatud süüteoks kirjaliku, määratletud ja enne teo toimepanemist jõustunud seadusega. Meie PS ei nõuta kõnealuses sättes otsesõnu ei kirjalikkust ega ka mitte täpset määratletust, kuid määratletuse nõue tuleneb PS § 13 lg-s 2 sätestatust.⁵⁹

PS § 13 lg 2 kohaselt kaitseb seadus igaühte riigivõimu omavoli eest, tegemist on määratletuse ehk õigusselguse põhimõttega. Õigusselguse põhimõtte tähendab, et põhiõigust riivav seadus peab olema piisavalt määratletud.⁶⁰ Õigusselguse põhimõtte tuleneb nõudest, et isikul peab olema mõistlik võimalus ette näha õiguslikke tagajärgi, mida tema tegevus võib kaasa tuua – isikul peab olema õigusnormidele tuginedes võimalik prognoosida avaliku võimu käitumist. Õigusnormid peavad olema piisavalt selged ja arusaadavad, kuid see ei nõua tingimata, et kõik teo õiguslikud järelmid peaksid olema koondatud ühte ja samasse õigusnormi.⁶¹

---

⁵⁸ A. Tubin. Menetlusjärgne ärikeeld: kas pankrotiõiguslik piirang või karistusõiguslik lisakaristus? - Juridica VI/2012, lk 445.

⁵⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud väljaanne. Tallinn 2012, § 23 kamm 1. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.pohiseadus.ee/public/EVPS_kommeteeritud_valjaanne_2012.pdf.

⁶⁰ *Ibid.*, § 13 kamm 5.2.

⁶¹ RKÜKo 3-4-1-2-05 p 31. Töö autor peab vajalikuks nimetatud lahendi valguses märkida, et selles asjas asus üldkogu seisukohale, et PS § 13 lg 2 kohaselt tuleb leida vastus küsimusele, kas kohtuasja aluseks olev kontrollitav seadus ja selle paragrahv on selge ja arusaadav kõigile neile, keda see puudutab.

Seega nõuab õiguselguse ehk määratletuse nõue peamiselt seda, et õigusaktid oleksid piisavalt selged ja arusaadavad, et isik oskaks seada oma käitumist vastavalt õigusaktidele ning teaks, mis tagajärgi üks või teine tegu või tegemata jätmine talle kaasa võib tuua. Käesoleva töö autor, olles magistritöö raames põhjalikult tutvunud karistusjärgse kinnipidamise regulatsiooniga, leiab, et määratletuse nõue on KarS v.r § 87² raames vastupidiselt Riigikohtu seisukohale täidetud.

Riigikohus on rõhutanud, et PS § 23 lg-st 1 tulenev karistusõiguses kehtiv määratletusnõue tähendab, et nii tegu, mille eest seadus karistuse ette näeb, kui ka karistus peavad olema selgelt määratletud. Karistusnormi määratletus tagab selle, et igapähe on võimalik ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav ning milline karistus selle eest ähvardab.⁶²

Töö autori hinnangul on KarS v.r § 87² piisavalt määratletud, selge ja arusaadav ning vajadusel ka kalduvuskurjategijatele asjakohase nõustamise abiga⁶³ selgitatav. KarS § 87² sätestab täpselt, mis alustel ja milliste konkreetsete süütegude korduval toimepanemisel millises ulatuses karistusjärgset kinnipidamist on võimalik kohaldada. Vaatamata sellele, et karistusjärgset kinnipidamist kohaldatakse isiku ohtlikkuse äralangemiseni, ei kohaldata seda kunagi automaatselt ning üldiselt KarS § 87³ lõikest 2 tulenevalt üle kümne aasta. Seega on seadusandja poolt paika pandud ka instituudi kohaldamise teatud piirid, millest seaduse rakendaja saab juhinduda.

Karistusjärgse kinnipidamise kontekstis on oluline ka see, et tegemist on kohtu poolt põhjendatud kaalutusotsusega, mis tähendab, et otsuses on asjaolude üle põhjalikult arutletud. Eesti Vabariigis kui õigusriigis on võimalik kasutada ka edasikaebamisvõimalust kohtuotsusega, sh karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsusega mittenoustumisel vastavalt KrMS §-dele 318 ja 344. Kaebeõigus on tagatud ka kohtumääruste puhul (KrMS §-d 387 ja 390), mille vaidlustamise vajadus võib tekkida peamiselt isiku ohtlikkuse äralangemise kontrollimise kontekstis. Karistusjärgse kinnipidamise jätkuva kohaldamise põhjendatust

---

⁶² RKÜKo 3-4-1-16-10, p 50.

⁶³ Kodanik "peab saama – kui tarvis, siis asjakohase nõustamise abiga – asjaolusid arvestades mõistlikul määral ette näha tagajärgi, mida teatud tegevus võib kaasa tuua. Need tagajärjed ei pea olema absoluutse kindlusega ettenähtavad: kogemus näitab, et see on saavutamatu." (RKÜKo 28.10.2002, 3-4-1-5-02, p 31.) Selles otsuses tsiteerib Riigikohus EIKo *Sunday Times vs. Ühendkuningriik* 26.04.1979, p 49. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 3., täiend. väljaanne, § 13 lg 2 kommentaar 5.2 (viide 59).

kontrollitakse KrMS §-s 432 sätestatud korras ehk asi lahendatakse kohtumäärusega süüdimõistetute ja kaitsja kohustuslikul osavõtul.

Eelnevale tuginedes on töö autor seisukohal, et nendel kalduvuskurjategijal, kelle tõttu karistusjärgse kinnipidamise seadusesse kirjutati⁶⁴, on tegelikkuses võimalik teada, mis tagajärg võib teda oodata, kui ta paneb korduvalt toime olulisi õigushüvesid rikkuvaid süütegusid. Isik, kes on eelnevalt kuritegusid korduvalt toime pannud, on juba saanud teatud määral õiguslast nõustamist ja abi ning tema teadlikkus võimalikest tagajärgedest võib olla seetõttu laialdasem. Sellest tulenevalt on korduvkurjategijal võimalus ka oma käitumist suunata: kui isiku potentsiaalne ohtlikkus tuleneb või võib suure tõenäosusega tuleneda tema haigusest või muust seisundist, mille tõttu ei ole ta alati adekvaatne oma tegudele hinnangut andma, on tal võimalik karistusjärgse kinnipidamise hirmus endale vajalikku abi otsida. Paraku möönab töö autor selle arutelu valguses, et oma tegude võimalikud tagajärjed võivad olla teadmata nendele kurjategijatele, kellele karistusjärgne kinnipidamine määratakse juba esimese kohtuotsusega (nt KarS v.r. § 87² lõikes 3 nimetatud varem karistamata isikud).

Riigikohtu üldkogu on oma seisukohta karistusjärgse kinnipidamise ebapiisava määratletuse osas muuhulgas motiveerinud ka sellega, et kuritegude nimekiri, mille toimepanemine võib kaasa tuua karistusjärgse kinnipidamise, on pikk ja raskesti mõistetav. Riigikohus väidab seoses nimetatuga järgmist: “Kohaldamisala piiritlemine pika kuriteokoosseisude loetelu ja mitme loetelu kitsendava tunnuse abil muudab kohaldamisala väljaselgitamise keeruliseks.”⁶⁵ Sisuliselt tahab Riigikohus siin öelda, et määratletus on puudulik, sest nende kuritegude ring, mis on võimalikuks aluseks karistusjärgse kinnipidamise määramiseks selgub alles mitut paragrahvi punkti koos lugedes. Magistritöö autor selle seisukohaga ei nõustu, sest põhjus, miks KarS v.r § 87² erinevad lõiked viitavad tagasi lõikele 2, milles sätestatakse kuritegude ring, tuleneb töö autori hinnangul seadustehnilistest nõuetest. Ei ole otstarbekas paragrahvi igas lõikes uuesti konkreetseid kuritegusid üles lugeda, ka ei aita see seadusteksti ennast kuidagi arusaadavamaks teha. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja (edaspidi

---

⁶⁴ Eelnõu seletuskirjas ja karistusjärgse kinnipidamise seadusesse vastuvõtmisel tekkinud arutelu käigus konstateeriti korduvalt, et instituudi peamiseks sihtgrupiks on sarivägistajad ja –pedofiilid, kes on varasemalt juba korduvalt kriminaalkorras karistatud.

⁶⁵ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 68 ja 69.

“HÕNTE”)⁶⁶ § 28 lg 1 kohaselt ei taasesitata seaduseelnõus muu seaduse ega sama eelnõu teist sätet, vaid viidatakse sellele. Sellist stiili, kus kuritegude ringi tuvastamiseks tuleb lugeda mitut paragrahvi või mitut sama paragrahvi erinevat punkti, kasutatakse karistusseadustikus väga laialdaselt ning eelkõige teenib see hea õigusloome ja normitehnika eesmärki. Määratletusnõuet kui n-õ seaduste selguse ja nendest arusaamise nõuet ei saa kindlasti rakendada HÕNTE vastu eksides. Kui taoline viitamine oleks määratletusnõude vastane, oleks seda sisuliselt terve karistusseadustik.

Käesoleva töö autor leiab, et karistusjärgse kinnipidamise sätete keerulisus tulenebki tegelikkuses seadusandja soovist instituuti reguleerida piisavalt arusaadavalt, et oleks selge, milliste konkreetsete tegude korduval toimepanemisel võib järgneda karistusjärgne kinnipidamine. Ei ole õige väita, et olukorras, kus regulatsioon võib olla tavapärasest keerulisem, tähendab see automaatselt ka põhiseadusest tuleneva määratletusnõude mittejärgimist. Töö autori hinnangul on konkreetsetes asjas tekkinud justkui olukord, kus Riigikohus heidab seadusandjale ette põhiseadusest tuleneva määratletusnõude järgimata jätmist läbi määratletusnõude liigse järgimise. Sellisel juhul aga saaks põhiseaduses sätestatud määratletusnõude mittejärgimist ette heita nii mõnelegi teisele instituudile seadusandluses.

Samale seisukohale on jõudnud sisuliselt ka riigikohtunikud Villu Kõve, Peeter Jerofejev ja Henn Jõks oma ühises eriarvamuses⁶⁷: “Kuigi KarS § 87² lg 2 on tõepoolest mõnevõrra komplitseeritult sõnastatud, on võimalik sellest aru saada, milliste tegude eest on karistusjärgne kinnipidamine kohaldatav ning üldkogu viidatud ebaselgused karistusjärgse kinnipidamise formaalsete eelduste mõistmisel on täpsemalt sisustatavad kohtupraktikas. Sama puudutab ka “kuritegeliku kalduvuse” mõiste sisustamist, mis on samuti kohtupraktikas teostatav. Meie arvates on isikul võimalik aru saada ja ette näha, et tema tegudega võib kaasneda karistusjärgse kinnipidamise kohaldamine.”

Riigikohtunik Priit Pikamäe sedastab oma eriarvamuses, et kuigi ta nõustub, et karistusjärgne kinnipidamine ei vasta oma kohaldamisaluste osas PS § 23 lõikes 1 nimetatud määratletusnõudele, ei leia ta, et “vastuolu määratletusnõudega tuleb näha selles, et

---

⁶⁶ Vabariigi Valitsuse 22.12.2011 määrus nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“. RT I, 29.12.2011, 288.

⁶⁷ Riigikohtunike Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamus Riigikohtu üldkogu otsusele asjas nr 3-4-1-16-10, p 11.

karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisala on määratletud pika kuritegude loetelu ja mitmete lisatingimuste kaudu. Mitte kõige õnnestunud seadusandlik tehnika karistusnormi formuleerimisel ei muuda seda veel määratletusnõudevastaseks.”⁶⁸

Riigikohus on oma otsuse punktis 70 heitnud määratletusnõude vastasuse osas karistusjärgsele kinnipidamisele ette täiendavalt veel kolme momenti: “Esiteks pole üheselt selge, kas KarS § 87² lg 2 punktis 1 nimetatud vähemalt kaheaastase vangistuse ja sama lõike teises punktis nimetatud vähemalt üheaastase vangistuse all peetakse silmas vaid ühe kuriteo eest mõistetud karistust või ka liitkaristust (KarS § 63 lg 2). Teiseks pole KarS § 87² lg 2 punkti 2 puhul selge, kas tegemist peab olema kahe eraldi süüdimõistmise ja karistuse kandmisega või piisab ka kahe erineva kuriteo eest süüdimõistmisest ühe varasema kohtuotsusega.”⁶⁹ Käesoleva töö autor mõonab, et nendest vaatepunktidest on KarS v.r § 87² lg 2 punkte 1 ja 2 keeruline tõlgendada, kuid siin oleks Riigikohus saanud edukalt astuda seaduse tõlgendaja rolli.

KarS § 63 lg 2 sätestab, et kui isik on toime pannud mitu tegu, mis vastavad mitmele eri kuriteokoosseisule ja teda ei ole nendest ühegi eest varem karistatud, mõistetakse eraldi karistus iga teo eest ning liitkaristus KarS § 64 järgi. Karistusregistris kajastuvad mõlemad otsused ning mõlema otsuse juures on olemas ka viide, milline karistus on millega liidetud, s.t kuupäev ja asja number. Karistusregistri seaduse⁷⁰ § 5 lg 1 kohaselt on registrisse kantud isiku karistusandmetel õiguslik tähendus isiku karistatuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel. Seega ei ole Riigikohtu poolt esiletoodud aspektide osas oluline, kas isikule mõisteti karistus liitkaristusena või mitte. Oluline on üksnes asjaolu, et konkreetse kaasuse subsumeerimisel oleks karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks täidetud kõik vajalikud seadusest tulenevad eeldused.

Kolmanda momendina leiab Riigikohus, et jääb ebamääraseks, kas varasem karistamine KarS § 87² lg 2 p 2 mõttes peab alati olema toimunud enne selle kuriteo toimepanemist, mida menetledes karistusjärgne kinnipidamine määratakse.⁷¹ Riigikohtu sellekohane küsimuse tõstatamine jääb pisut segaseks, sest alles 2016. aastal väitis Riigikohus järgmist:

---

⁶⁸ Riigikohtunik Priit Pikamäe eriarvamus üldkogu otsusele asjas nr 3-4-1-16-10, p 3.

⁶⁹ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 70.

⁷⁰ Karistusregistri seadus. RT I, 21.03.2011, 3. RT I, 30.12.2015, 17.

⁷¹ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 70.

“Kollegium kordab siinkohal enda varasemas praktikas korduvalt väljendatud seisukohta, et varasemaid karistatusi saab uue karistuse mõistmisel arvestada üksnes tingimusel, et need ei ole karistusregistrist kustutatud ja et need varasemad õigusrikkumised on seotud uue kuriteoga.”⁷² Järelikult peab KarS v.r. § 87² lg 2 p 2 mõttes karistamine olema toimunud enne kuriteo toimepanemist, mida menetledes karistusjärgne kinnipidamine määratakse. Varasem karistus peab kajastuma karistusregistris.

Eelnevast tulenevalt asub töö autor käesoleva alapeatüki lõpus seisukohale, et Riigikohtu põhjendused määratlatusnõude mittetäitmise osas on paljuski küsitavad, kohati vastukäivad ega põhine reaalsel praktilal. Pigem tekib küsimus, kui palju peab Riigikohtu meelest säte täpselt reguleerima, et mitte eksida määratlatusnõude vastu ehk mitte reguleerida liiga palju ega liiga vähe.

2.3. Kuritegelik kalduvus kui määratlemata õigusmõiste

Riigikohtu üldkogu konstateeris lisaks eelmises alapeatükis analüüsitud seisukohtadele ka seda, et “karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise eeldused KarS § 87² lõikes 2 ei ole PS § 23 lõike 1 tähenduses piisavalt määratletud. KarS § 87² lõikel 2 on määratlatusnõude osas mitmeid puudusi nii kohaldamise vormiliste eelduste kui ka sisulise eelduse (kuritegelik kalduvus) puhul.”⁷³ Karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisel lähtutakse isiku kuritegelikust kalduvusest ning selles väljenduvast ohtlikkusest ühiskonnale.⁷⁴ Seega on kuritegeliku kalduvuse puhul tegemist justkui määratlemata õigusmõistega, sest selle sisu ei ole seaduses täpsustatud.

Määratlemata õigusmõiste on õigustehniline vahend, mille puhul seadusandja loobub detailsete ettekirjutuste andmisest seadustes enestes, delegerides normi täpsustamise seaduse rakendajale.⁷⁵ Kuritegelikku kalduvust hindab kohtunik, s.o seaduse rakendaja karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustamisel KarS v.r. § 87² lg 2 p 3, lg 3 p 4 ja lg 4 p 3 kohaselt.

---

⁷² RKKKo 3-1-1-70-16, p 9. Nimetatud punktis on viidatud ka Riigikohtu sellekohasele varasemale praktikale: RKKKo 3-1-1-79-03, p 14 ja RKKKo 3-1-1-111-12, p 5. Vähemalt üks neist otsustest oli tehtud seega enne karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamise otsust.

⁷³ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 67.

⁷⁴ *Ibid.*, p 59.

⁷⁵ RKPJKo 3-4-1-5-05, p 16.

Kuna määratlemata õigusmõiste on seadusandja poolt loodud, tuleb seda sisustada seadusandja juhiste ja eesmärkide abil.⁷⁶ Käesoleva töö autor leiab, et seadusandja on soovinud mõistet „kuritegelik kalduvus“ sisustada peamiselt läbi kuritegude toimepanemise asjaolude, arvu ja sageduse. Seda väljendab nii karistusjärgse kinnipidamise regulatsioon kui ka eesmärk, milleks on seletuskirja kohaselt „eelkõige ühiskonna kaitse ohtlike kalduvuskurjategijate eest, kes on psühhiaatria kriteeriumite kohaselt vaimselt terved ega vaja seega psühhiaatrilist sundravi ning keda ei ole muude karistusõiguslike meetmetega võimalik mõjutada uusi kuritegusid mitte toime panema.“⁷⁷ Probleem tekib aga selles, kas kurjategija ise neid asjaolusid teades on suuteline ette nägema, et kohtunik võib nende põhjal temal kuritegeliku kalduvuse tuvastada. Kuritegeliku kalduvuse määratletuse osas on seega justkui kaks aspekti: määratletusnõue kurjategija ja määratletus kohtuniku vaatepunktist.

Kuritegelikkude kalduvust on Eesti kohtupraktikas peamiselt seostatud varasemalt toime pandud kuritegude arvu ning otsuse tegemise hetkel kõne all oleva teo raskuse ja asjaolude järgi. Näiteks on Viru Maakohus 12. mai 2010. a vahistamismääruses⁷⁸ leidnud, et süüalusel on kuritegelik kalduvus ning on alust arvata, et ta paneb vabaduses viibides toime uusi kuritegusid seetõttu, et isik oli varem kriminaalkorras karistatud viiel korral, väärteokorras neljal korral ning vahistamismääruse tegemise ajal kahtlustati isikut kuue kuriteo toimepanemises, viibides ise katseajal. Viru Maakohtu 23. mai 2010. a vahistamismääruses⁷⁹ asus kohus seisukohale, et isiku ohtlikkust tõendab kahtlustus raskes isikuvastases kuriteos, mille toimepanemist ta ei kahetse ning et süüaluse kuritegelik kalduvus väljendub tema isikus, varasemas elukäigus ja kuriteo toimepanemise asjaoludes. Kõnealune isik oli varem kriminaalkorras karistamata, kuid väärteokorras karistatud üheksal korral.

Harju Maakohus avab kriminaalasjas nr 1-10-5424 kuritegeliku kalduvuse sisu järgmiselt: „G. K. on isikuks, kes on korduvalt kandnud mitmeaastaseid vangistusi vägistamise, sugulise kire vägivaldse rahuldamise, röövimise, tapmisega või tervisekahjustuse tekitamisega ähvardamise ja kehalise väärkohtlemise eest. Vähem kui aasta pärast vabanemist viimase karistuse kandmiselt on ta toime pannud neli uut rasket isikuvastast kuritegu. Tema varasem elukäik ning uute kuritegude toimepanemise sagedus ja asjaolud, oma tegude mittetunnistamine

---

⁷⁶ RKPJKo 3-4-1-5-05, p 16.

⁷⁷ Seletuskiri (viide 18), lk 2.

⁷⁸ Viru Maakohtu 12. mai 2010. a vahistamismäärus kriminaalasjas nr 1-10-6207 (09240105407).

⁷⁹ Viru Maakohtu 23. mai 2010. a vahistamismäärus kriminaalasjas nr 1-10-6772/3.

annavad aluse kohtul väita, et vabaduses viibides ka pärast karistuse ärakandmist on ta isik, kes jätkuvalt ohustab teiste isikute füüsilist, psüühilist ja seksuaalset puutumatust.“⁸⁰

Seda, et kohtupraktikas sisustatakse mõistet „kuritegelik kalduvus“ varasemate karistuste kandmistega, tõendab veel Viru Maakohtu otsus, milles „maakohus märkis D. K. suhtes KarS § 87² lg 4 alusel karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise põhjendusena, et süüdistatavat on varem viiel korral karistatud reaalse vangistusega, ta on ära kandnud seitsme aasta, kahe kuu ja kahekümne kuue päeva pikkuse vangistuse, teda on varasemalt kaks korda süüdi mõistetud isikuvastaste kuritegude toimepanemises, ta on vangistuses veetnud viisteist aastat oma elust, pannud vabaduses toime hulgaliselt väärtegevusi ning tal ei olnud kindlat töökohta ega püsivat sissetulekut. Nendest andmetest järeldas kohus, et D. K.-l esineb kuritegelik kalduvus ja tema karistusjärgne kinnipidamine on põhjendatud.“⁸¹

Nõuded, et kurjategija peab varem olema toime pannud mitu süütegu ja et ta ei hoidu tavalise karistuse kujul järgnevast reaktsioonist hoolimata edasiste süütegude toimepanemisest on vajalikud, et põhjendada mõjuvalt süüle vastavast karistusest kaugemale ulatava karistusjärgse kinnipidamise olemasolu. Vaid juhul, kui kurjategija on oma käitumisega selgesti näidanud, et isikule üldiselt omases võimes käituda ei saa tema puhul olla piisavalt kindel uskumaks tema edasisse mittekuritegelikkusse käitumisse, on põhjendatud temalt vabaduse võtmine süütegude vältimise eesmärgil.⁸²

Käesoleva magistritöö autori meelest on Riigikohtu seisukoht selles, et mõiste „kuritegelik kalduvus“ ei ole määratletud, meelevaldne. Tegemist on mõistega, mida sisustab edukalt kohtupraktika ning mida hinnatakse tegelikkuses ka teiste instituutide, näiteks vangistusest tingimisi ennetähtaegsel vabastamisel (KarS § 76 lg 4) ja karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamise otsustamisel (KarS § 87¹ lg 1 p 3). Kuigi nimetatud instituutide viidatud sätetes ei kasutata sõna „kuritegelik kalduvus“, on nende sisu sama. Ka vahistamise otsustamisel kaalub kohus, kas isik võib vabaduses viibides jätkuvalt toime panna kuritegevusi, s.t kas tal võib olla mingis mõttes kuritegelik kalduvus.

---

⁸⁰ RKKKo 3-1-1-74-11, p 1.4.

⁸¹ RKKKo 3-1-1-63-11, p 11.

⁸² W. Frisch. Karistusjärgse kinnipidamise põhialused ja põhiküsimused. - Juridica VIII/2008, lk 536.

Määratlemata õigusmõisteid, mis on saanud või peavad saama oma piirid kohtulahendite kaudu, on karistusseadustikus lisaks eelviidatule mitmeid teisigi. KarS § 73 lg 1 sätestab, et karistusest tingimisi vabastamine otsustatakse juhul, kui kohus leiab, et arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut ei ole mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine otstarbekas. KarS § 84 kohaselt toimub konfiskeerimise asendamine muuhulgas siis, kui kuriteo toimepanemise vahendi või vahetu objekti äravõtmine pole „muul põhjusel võimalik või otstarbekas“, kuid seadus ei selgita kordagi seda, kuidas kohus nendel nimetatud juhtudel otstarbekust täpselt hindab. KarS § 87 lg 1 p 1-5 sätestavad alaealisele kohaldatavad erinevad mõjutusvahendid, kuid kindel suunis selle osas, milline konkreetne mõjutusvahend millisel juhul valida, seaduses puudub. Kui vaadata sätteid eriosast, siis on selge määratlemata õigusmõiste „valu“ kui sellise määratletus, mis tuleneb KarS § 121 lõikest 1 ning mida küllaltki edukalt on kohtupraktikaga (sh Riigikohtu praktikaga) sisustatud. Eelnevast tulenevalt on küsitav, kui tugevat määratletust karistusseadustiku normid ikkagi nõuda saavad.

Termini „kuritegelik“ kohta annab eesti keele seletav sõnaraamat seletuseks „*kuritegusid sooritav, kuritegevusele kalduv*“, terminile „kalduvus“ aga „*(loomupärane) kallak, tendents teatud kindlas suunas areneda või teatud kombel tegutseda*“⁸³. Tegemist ei ole tundmatute sõnadega, mille sisu tuleks karistusseadustikus täpselt lahti selgitada, eriti kuna kuritegeliku kalduvuse hindamine peab suuresti olema juhtumipõhine. Olukorras, kus seadusandjale on teada, et ükski juhtum ei pruugi mahtuda kindlatesse raamidesse ega olla eelmisega sarnane, antaksegi kaalutusotsustuse võimalus. Oluline on, et taoline regulatsioon oleks piisavalt paindlik, et oma mõtet realselt täita. Määratlemata õigusmõiste tuleb sisustada lähtuvalt normi eesmärgist, seadusandja poolt antud suunitlustest ja praktikast. Teatud piirides tuleb määratlemata õigusmõiste sisustamisel kohtunikul vaadata ka konkreetse juhtumi asjaolusid, kuid mõiste sisu ei tohi olla erinevate kaasuste raames oluliselt muutuv. Juba sõnade „kuritegelik kalduvus“ seletused peaksid mõiste sisu nii seaduse rakendajale kui ka vähem õigusteadlikule isikule, s.t potentsiaalsele karistusjärgsele kinnipeetavale endale piisavalt arusaadavalt avama.

Riigikohus väidab oma otsuses muuhulgas järgmist: „Kuriteo eest karistamisel on isiku karistuse aluseks toime pandud kuritegu. Kuritegelik kalduvus ei ole tegu. Seetõttu ei saa selle

---

⁸³ Eesti keele seletav sõnaraamat. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.eki.ee/dict/ekss/ekss.html>.

est karistada. Kuritegeliku kalduvuse tuvastamine on kohtu prognoos. Selline prognoos on oma tulevikku suunatuse tõttu paratamatult oletuslik. Ka varem toime pandud kuriteod ei anna kindlat alust väita isiku ohtlikkust tulevikus. Prognoosi ebamäärasus suurendab vabaduse põhjendamatu võtmise ohtu. Riive intensiivsuse tõttu peab prognoosi aluseks olev regulatsioon olema selgelt määratletud.⁸⁴

Käesoleva töö autor nõustub Riigikohtuga selles osas, et kuritegelik kalduvus ei ole tegu, kuid leiab, et kuritegelikku kalduvust tuvastatakse suures osas läbi mitmete varasemalt toime pandud tegude, olles seega teatud mõttes hoopis tegude kogum. Tegemist on kalduvusega kuritegudele ehk isikul on komme teatud viisil – antud juhul kuritegelikul –, korduvalt tegutseda. Segaseks jääb asjaolu, kuidas saab Riigikohus asuda seisukohale, et ebaõige on kohtunikel teha nn oletuslikke otsuseid ja prognoose, sest nii kriminaalasjades kui ka teistes asjades teevad kohtud iga päev otsuseid lähtudes tõenditest, oma siseveendumusest ja asjaolust, kas miski tundub neile põhjendatud või mitte. Vahistamine (KrMS § 130), kahtlustatava ja süüdistatava ametist kõrvaldamine (KrMS § 141), karistusest tingimisi vabastamine (KarS § 73), vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine (KarS § 76) jmt on kõik otsused, mis toetuvad oletustele ja prognoosidele. Ka kõige igapäevasem, karistuse kui sellise mõistmine tugineb teatud osas oletustele ja prognoosidele, sest karistuse liik ja määr tuleb millestki lähtuvalt otsustada ning KarS § 56 lg 1 teise lause kohaselt arvestatakse karistuse määramisel muuhulgas võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvist.

Kuna me ei tea, mida teeb kurjategija tulevikus, ja pilk tulevikku on alati ebaselge, siis tuleb kurjategija poolt tulevikus toime pandavaid süütegusid prognoosida tema varasema käitumise põhjal.⁸⁵ Kohtute seaduse⁸⁶ § 47 lg 1 p 3 ja 4 kohaselt peab kohtunik olema kõrgete kõlbeliste omaduste ning vajalike võimete ja isiksuseomadustega. On mõistetamatu, kuidas saab asuda seisukohale, et kuritegeliku kalduvuse mõiste sisustamisel ja hindamisel on seaduse rakendajale pandud liiga suur vastutus, kui taolisi otsuseid tehakse igapäevaselt kas või näiteks süüaluse vahi alla võtmist otsustavas määras.

---

⁸⁴ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 72.

⁸⁵ W. Frisch (viide 82), lk 536.

⁸⁶ Kohtute seadus. RT I 2002, 64, 390. RT I, 28.12.2016, 18.

2.4. Isiku ohtlikkuse tuvastamine prognoosiga

Karistusjärgse kinnipidamise peamine alus ja eesmärk on ohtliku isiku eemaldamine ühiskonnast. Riigikohus on lisaks kuritegeliku kalduvuse prognoosimise lubamatuse konstateerimisega asunud seisukohale, et ka isiku ohtlikkuse tuvastamine toimub karistusjärgse kinnipidamise kohaldamist otsustades üksnes prognoosi alusel. Riigikohus leiab, et „isikult vabaduse võtmine pelgalt prognoosi alusel seab karistusjärgse kinnipidamise kui väga intensiivse isikuvabaduse riive põhiseaduspärasuse täiendava kahtluse alla. /.../ Karistusjärgsel kinnipidamisel on sisuline seos üksnes prognoosiga isiku ohtlikkuse kohta. Isiku kuritegelikust kalduvusest tulenev ohtlikkus on ainus asjaolu, millele kohus peab karistusjärgset kinnipidamist kohaldades sisulise hinnangu andma.“⁸⁷

Isiku ohtlikkuse hindamist on defineeritud lisaks muudele faktoritele ka läbi selle, kui suur on tõenäosus, et ta võib vabaduses viibides toime panna uusi kuritegusid. Seetõttu tundub käesoleva töö autorile, et isiku ohtlikkuse ja kuritegeliku kalduvuse hindamine langevad teatud mõttes kokku, kuritegelik kalduvus on üks ohtlikkuse paljudest elementidest. Nende olemasolu tuvastamine on aga küllaltki keeruline just määratletuse sellest aspektist, et kas seaduse tekst oli täiesti piisav, et kurjategijal võimaldada aru saada, millal kohus võib hakata temas nägema ohtlikku ja kuritegeliku kalduvusega isikut?

Hinnang isiku ohtlikkusele on alati tõenäosuslik, mistõttu on asjakohatu siinkohal täieliku kindluse otsimine. Küsimuse all ei ole ennustusliku meetme kasutamise lubatavus, vaid selle prognoositavus adekvaatsel ja lubataval tasemel. Isiku ohtlikkuse hindamiseks on vaja kasutada kõige efektiivsemaid vahendeid. On leitud, et eri kuriteoliikide puhul osutuvad oluliseks erinevad ohufaktorid, mistõttu on vajalik erinevustega karistusjärgse kinnipidamise määramisel arvestada. Selleks on aga paratamatult vaja kaasata kvalifitseeritud spetsialist.⁸⁸ Taaskord tuleb nentida, et võimalik ei ole seaduse tasandil täpselt lahti kirjutada kõiki neid ohufaktoreid, mida isikute puhul hinnata tuleb, vaid analüüsimisel tuleb suuniste saamiseks pöörduda eksperdi poole. Eesmärgiks oleks sel juhul õigusemõistmisel tehtavate võimalike vigade vältimine, mis antud juhtudel võib maksma minna kellegi vabaduse.

---

⁸⁷ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 65 ja 84.

⁸⁸ M. Paddar (viide 40), lk 413.

Siin võib otsida analoogiat ka psühhoneuroloogia haiglasse isiku tahtevastasel paigutamisel tekkiva ohtlikkuse küsimuse tuvastamisega. Riigikohus on selles aspektis rõhutanud, et isiku ohtlikkust enda või teiste elule, tervisele või julgeolekule tuleb hinnata pigem kõrgendatud standardite kohaselt ning et ohtlikkust ei saa põhjendada üldise isiku käitumist iseloomustava omadusena, vaid seda tuleb analüüsida konkreetsetel juhtumil eraldi ning tuvastada ohtlikkus lähituleviku mõttes väga piiratud ajalise distantsiga (s.t isik võib kõige lähimas tulevikus muutuda ohtlikuks) ning samuti see, et isiku ohtlikkus lähitulevikus on pigem kindel kui tõenäoline. Ka ei ole eksperdiarvamus isiku ohtlikkuse kohta kohtule siduv.⁸⁹ Käesoleva töö autor märgib, et kuigi viidatud Riigikohtu lahend, kus arutletakse isiku ohtlikkuse küsimust, on tehtud tsiviilasjas ning see kätkeb endas isiku nõusolekuta kinnisesse asutusse paigutamist, tuleks põhjalikult argumenteerida, miks sellises situatsioonis omaks võetud isiku ohtlikkuse hindamise kõrgendatud standardid ei sobi karistusjärgse kinnipidamise konteksti. Vangla näol on tegemist samuti kinnise asutusega ning ka karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisel on meil ju arutelu tekkimise põhjuseks asjaolu, et keegi ei küsi süüteo toimepanija nõusolekut. Siin tuleb leida vastus küsimusele: kas me peame üldsuse huvide kaitsmisel rohkem silmas pidama ohtu, et piirame mitmeid kuritegusid toime pannud isiku õigusi või seda, et piirame haige inimese õigusi? Tundub, et on raske leida argumente asumaks seisukohale, et kriminaalasja raames on isiku ohtlikkuse definitsioon oluliselt erinev tsiviilasjades konstateeritust, sest õigustus isiku põhiõiguste riiveks ei sõltu sellest, millise õigusharu alla vaidlus parajasti paigutatakse.

Kui kuritegeliku kalduvuse mõiste sisu on ehk märksa selgem – isik paneb korduvalt toime kuritegusid, s.t tal on komme teatud viisil tegutseda –, siis isiku ohtlikkuse sisustamine taandub palju rohkemate faktorite hindamisele. Kummagi tuvastamine ei ole lihtne ning tähele tuleb panna, et kuritegevusele kalduv isik on kindlasti ka ohtlik. Seetõttu on töö autor seisukohal, et vaatamata asjaolule, et kinnipeetava kriminogeensete riskide hindamist viiakse täna läbi küllaltki tihti ning justiitsministri 12. augusti 2010. a määruses nr 28 „Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord“⁹⁰ § 8 lg 3 p 2 kohaselt analüüsitakse riskianalüüsis muuhulgas ka kinnipeetava ohtlikkust, tuleks karistusjärgsel kinnipidamisel isiku ohtlikkusele hinnangu andmisel tingimata kaasata vastavad teised

---

⁸⁹ RKTkm 3-2-1-44-13, p 14.

⁹⁰ Justiitsministri 12.08.2010. a määrus nr 28 „Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord“. RT I, 29.12.2014, 76.

eksperdid lisaks kriminaalhooldajale. Vangistusest ennetähtaegse vabastamise riskianalüüsi olulisus ei ole nii suur, kui karistusjärgse kinnipidamise otsustamise puhul, sest sellise otsustuse tegemisel ei ole iseenesest tegemist isiku põhiõiguste riivega, vaid võimalusega määratud vangistusest varem vabaneda. Tegemist ei ole mitte kohustusega kinnipeetav vabastada, vaid õigusega talle seda vastavate eelduste täitmisel võimaldada. Seetõttu ei ole selles kontekstis nii oluline kvalifitseeritud spetsialisti eksperdiarvamus, kui see on karistusjärgsel kinnipidamisel.

Ekspertiisi kohustus Eesti õiguses puudub. Samuti ei ole selge, millised on need hoiakut/kalduvust eriliselt iseloomustavad omadused, mis ei anna piisavalt pidepunkte hoiaku muutmiseks karistuse kestel, seda eriti erijuhtudel (KarS § 87² lg 3 ja 4). Ekspertiis on siiski võimalik määrata menetleja, sh kohtu määruse alusel (KrMS § 105), samuti võib kohus määrata ekspertiisi kohtumenetluse poole taotlusel või omal algatusel (KrMS § 295). Muudatusettepanekute seletuskirjast nähtub, et sellist regulatsiooni on peetud piisavaks, sest kriminaalmenetluse seadustik ei sisalda ka muudes sätetes kohustuslikku ekspertiisi ja ekspertiisi määramine on jäetud kohtu otsustada.⁹¹

Käesoleva töö autor juhib täiendavalt tähelepanu asjaolule, et karistusjärgne kinnipidamine ei ole tegelikult instituut, mida kohaldatakse kergekäeliselt, vaid tegemist on pigem nn kriminaalsete erandjuhtudega, kus isiku ohtlikkuse tuvastamine ei pruugi alati niivõrd piiripealne olla, kui Riigikohus oma lahendis tõendada üritab. Heaks näiteks on käesoleva magistritöö alapeatükis 2.3. viidatud Harju Maakohtu lahend süüdistatava G. K. kriminaalasjas nr 1-10- 5424. Sellistel erandjuhtudel on täiesti selge, et isik on ohtlik ning tema suhtes tulebki rakendada karmimaid meetmeid, mille puhul teatud isikuõiguste riive on paratamatu, kuid samas justkui oleks see põhjendatud süüdimõistetud poolt määratlemata isikute ringi õigushüvede tõenäolise rikkumise võimaluse vältimiseks.

Eelnevast tulenevalt on karistusjärgse kinnipidamise otsustamise ühe eelduse – isiku kuritegeliku kalduvuse vaatepunktist oluline, et ohtlikkuse kui kuritegeliku kalduvuse ühe osa analüüsimisel võetakse arvesse kõiki faktoreid, mis võivad erinevate juhtumite puhul laialdaselt varieeruda. Seadusandjal on võimatu kõiki ohtlikkust sisustavaid faktoreid vähemalt seaduse tasandil reguleerida. Teisalt aitab sellist olukorda vältida ning paremini

---

⁹¹ M. Paddar (viide 40), lk 413.

isikuvabaduse riivamist põhjendada kvalifitseeritud spetsialisti kaasamine otsustusprotsessi. Selline võimalus oli kaudselt seaduses sarnaselt teiste instituutidega ette nähtud ka karistusjärgse kinnipidamise otsustamisel.

Omaette küsimus on see, kas karistusjärgse kinnipidamise regulatsioonis võis olla lisaks muudele võimalikele puudujääkidele ka seadustehniline viga, sest kohaldamise eeldusena nähti ette kuritegeliku kalduvuse hindamist, kuid lõpetamise puhul rääkis seadus hoopis isiku ohtlikkuse äralangemisest. Kuigi need mõisted on sisult paljuski kattuvad, võib ohtlikkusele kui sellisele anda erineva sisu sõltuvalt toimepandud kuritegudest – sarivägistaja või pedofiil kujutab endast õigushüvedele palju suuremat ohtu kui näiteks nn pisivaras (varavastane süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu – KarS § 218).

Isiku kuritegelikust kalduvusest tuleneva ohtlikkuse hindamise prognoositavust ei saa arvestada ühe põhjapaneva argumendina karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusvastaseks tunnistamisel, sest ohtlikkust hinnatakse ka hetkel kehtivas õiguses. Näiteks sätestab KarS § 86 lg 3 sõnaselgelt: „psühhiaatrilist sundravi kohaldatakse kuni isiku tervenemiseni või isiku ohtlikkuse äralangemiseni. Ravi lõpetamise määrab kohus“. Idee poolest on tegemist täpselt sama regulatsiooniga, mis kehtis ka karistusjärgse kinnipidamise kontekstis, sest KarS v.r § 87³ lg 1 esimene lause sätestas: „karistusjärgset kinnipidamist kohaldatakse isiku ohtlikkuse äralangemiseni.“ Kuigi psühhiaatrias on ohtlikkuse prognoose tehtud kauem ja neid usaldatakse globaalselt, kuid kurjategijate jätkuva ohtlikkuse hindamist on toimunud nii karmi otsuse teaduslikul alusel tegemiseks siiski väga harva ja vähestes riikides, on põhimõttelised lähtekohad ohtlikkuse hindamisel sarnased. Kalduvuskurjategijate ohtlikkuse hindamine saaks psühhiaatrilistel suunitlustel tehtavast hindamisest eeskuju võtta.

Erialakirjanduses selgitatakse, et järeldus, et isik on ohtlik endale ja ühiskonnale ning vajab sundravi, peab põhinema menetluse esemeks oleva koosseisupärase ja õigusvastase teo asjaoludel ja isiku vaimsel seisundil. Kuivõrd seadusandja on teatud tegude sätestamisel kuritegudena lähtunud nende sisulisest raskusest ehk sellest, et kõnealuste tegudega rünnatakse õigushüvesid kõige ulatuslikumalt, võib juba koosseisupärase ja õigusvastase teo toimepanemise tõttu rääkida isiku suuremast ohtlikkusest.⁹² Selline käsitlus on ka karistusjärgse kinnipidamise seisukohalt oluline, sest instituudi rakendamisega sooviti

---

⁹² Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne (viide 27), § 86, komm 5.

ühiskonnast eemaldada peamiselt pedofiile ja sarivägistajaid. Paraku ei ole hindamise raskuspunkt karistusjärgse kinnipidamise kontekstis mitte tulevase teo ohtlikkuse hindamises, vaid tulevase ohtliku teo toimepanemise tõenäosuse hindamises, milleks usaldusväärne ja teaduslikult kontrollitud meetodika käesoleval hetkel puudub.

Lõppkokkuvõttes tundub käesoleva töö autorile, et Riigikohus on ohtlikkust käsitledes teinud pisut iseenda praktikale vastukäivaid otsuseid: kõigepealt on rõhutanud seisukohta, et isiku ohtlikkusele tuleb anda hinnang lähtudes konkreetse juhtumi asjaoludest ehk sisuliselt on mõõnnud, et ohtlikkuse olemasolu tuleb sisustada läbi kohtupraktika, kuid samas heidab karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusvastaseks tunnistamise lahendis ette ohtlikkuse prognoosimise delegeerimist kohtunikule. Seejuures heidetakse prognoosimise lubamatust ette vaid ühele instituudile, kuid sarnased regulatsioonid jäetakse tähelepanuta. Ühelt poolt on mõistetud, et seadusandjal on võimatu kõiki nõudeid jäiga regulatsiooni alla paigutada, kuid teiselt poolt leitakse paindlikuma regulatsiooni osas, et regulatsioon on määratlemata ning seetõttu toob rakendamisel kaasa intensiivse isikuvabaduse riive.

2.5. Karistusjärgset kinnipidamist ei ole võimalik liigitada PS § 20 lg 2 punktide 1 ja 3 alla

Riigikohtu üldkogu leidis, et kontrollida tuleb, kas KarS § 87² lg-s 2 sätestatud karistusjärgne kinnipidamine võiks olla lubatud PS § 20 lg 2 punkti 1 või punkti 3 alusel. Juhul, kui PS § 20 lg 2 punktid 1 või 3 ei võimalda kehtestada karistusjärgset kinnipidamist, puudub üldkogu arvates isikuvabaduse piiramiseks põhiseadusega lubatud eesmärk ja vaidlusalune säte on PS §-ga 20 vastuolus.⁹³ PS § 20 lg 2 punktides 1-6 on toodud ammendav loetelu juhtudest, mil isikult vabaduse võtmine on lubatud. Vabaduse võtmist õigustavate asjaolude loetelu selles paragrahvis ja EIÕK artikli 5 lõikes 1 langeb suures ulatuses kokku, mistõttu võib eeldada, et lõike sõnastamisel on eeskujuna kasutatud EIÕK teksti.⁹⁴

PS § 20 lg 2 punkt 1 sätestab, et vabaduse võib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu poolt määratud aresti täitmiseks. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK, edaspidi nimetatud ka kui *konventsioon*)⁹⁵ artikkel 5 lg 1 punkt a sätestab, et vabadust võib võtta seadusliku kinnipidamise juhul pädeva

---

⁹³ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 80.

⁹⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (viide 59), § 20 komm 2.

⁹⁵ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

kohtu süüdimõistva otsuse alusel. Seega on konventsioon ja põhiseadus suures osas samad, kuid põhiseadus nimetab eraldi ära ka kohtu poolt määratud aresti täitmise, s.t väärtegade eest mõistetud karistuste täitmise.

Süüdimõistva kohtuotsuse alusel vabaduse võtmiseks eeldatakse nii asjakohase materiaalõiguse normi kui süüdimõistmist põhjendava tõendusliku (faktilise) aluse olemasolu ning selle rakendamist kooskõlas kohase protsessi nõuetega. PS § 20 lg-s 1 tagatud vabaduspõhiõiguse riive saab olla põhiseadusega kooskõlas üksnes juhul, kui menetlus, mis viis kohtuotsuseni ja selle alusel vabaduse võtmiseni, oli põhiseadusega kooskõlas.⁹⁶ Magistritöö autori meelest järgib karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustamine regulatsiooni ülesehituse poolest kõiki neid nõudeid, sest tegemist on seadusliku kohtuprotsessi raames määratava karistuse ühe osaga, kus järgitakse põhiseadust ning hinnatakse ka muid inimõigustest ja proportsionaalsuse nõudest tulenevaid aspekte.

Riigikohtu üldkogu leidis, et põhiseaduse § 20 lõike 2 punkti 1 lauseosa „süüdimõistva kohtuotsuse [...] täitmiseks“ õigustab isikuvabaduse võtmist, mis otseselt tuleneb isiku süüdimõistmisest konkreetse kuriteo toimepanemise eest. KarS § 87² lõikes 2 sätestatud karistusjärgsel kinnipidamisel ei ole PS § 20 lg 2 punktis 1 nõutavat seost isiku süüdimõistmisega selle eest, et ta on toime pannud konkreetse kuriteo. KarS § 87² lg-s 2 sätestatud karistusjärgset kinnipidamist ei kohaldata kitsalt konkreetse teo toimepanemise eest süüdimõistmise tulemusena.⁹⁷

Käesoleva töö autor ei nõustu Riigikohtu tõlgendusega selles, et karistusjärgset kinnipidamist ei ole võimalik õigustada PS § 20 lg 2 punktiga 1. EIK praktikas kasutatakse mitte niivõrd formaalset (menetluse nimetus), vaid sisulist (materiaalset) lähenemist ja hindamist. Tähtis on riive (sanktsiooni) sisuline olemus, selle raskus ja toime.⁹⁸ Kuigi põhiseaduse tõlgendamine muuhulgas EIK praktika alusel on põhjendatud, võib riigi enda põhiseadus olla rangem ning inimeste õigusi ja vabadusi rohkem kaitsta, kui Euroopas ette nähtud.

Sisuliselt on nii Riigikohus kui käesoleva töö autor hinnanud karistusjärgse kinnipidamise oma olemuselt karistuseks. Tegemist on nn isiku täiendava kinnipidamisega seetõttu, et ta on

---

⁹⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (viide 59), § 20 komm 12.2.

⁹⁷ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 83 ja 84.

⁹⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (viide 59), § 20 komm 12.2.

toime pannud teatud hulga konkreetseid kuritegusid ning et ta on endiselt ühiskonnale ja selles viibivatele subjektidele ohtlik. Seega on töö autori hinnangul karistusjärgne kinnipidamine piisavalt seotud konkreetse kuriteo toimepanekuga, et isikult vabaduse võtmine oleks õigustatud PS § 20 lg 2 punktis 1 sätestatuga. Karistusjärgse kinnipidamise regulatsioon on piisavalt määratletud ning on selge, milliste kuritegude toimepanemise eest kohus seda rakendada võib. Riigikohtu otsusest võib välja lugeda, et üldkogu meelest on karistusjärgse kinnipidamise regulatsioon kohati suisa liigagi määratletud, nähes ette „pika ja segase kuritegude loetelu“, mille toimepanemise korral tekib üldse õigus instituuti kohaldada.

Töö autori hinnangul on just PS § 20 lg 2 punkt 1 karistusjärgse kinnipidamise aluseks, sest karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsus tehakse konkreetse kuriteo toimepanemise eest karistuse määramise otsuses. Järelikult toimub karistusjärgse kinnipidamise määramine kohtuotsusega, olles seejuures PS §-dest 21, 22 ja 23 tulenevate nõuetega kooskõlas. Selline tõlgendus on iseenesest vastavuses ka inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga, sest viimane sätestab üksnes seadusliku kinnipidamise pädeva kohtu süüdimõistva otsuse alusel, mahutades seega enda alla igasuguse seadusliku kohtuotsuse alusel rakendatava kinnipidamise.

Oluline on, et süüdimõistmist ja vabaduse võtmist võimaldav õigusnorm oleks jõus teo toimepanemise ajal ning näeks ette vastava karistusliigi (vabaduse võtmise).⁹⁹ Selle põhimõtte sätestab PS § 23. Karistusjärgne kinnipidamine näeb ette vastava karistusliigina nii-öelda täiendava vabaduse võtmise võimalusena isik pärast kinnipidamise lõppu oluliselt vähem ohtlikuna ühiskonda resotsialiseerida ning seeläbi tema uute võimalike kuritegude toimepanekut vähendada. Täiendav vabaduse võtmine karistusjärgse kinnipidamise näol rajaneb isiku poolt teatud ohtlike kuritegude toimepanemisel ning riigi karistusvõimu reaktsioonil kalduvuskuritegevusega toimetulekul ehk teatud hulga konkreetsete kuritegude toimepanemisel võidakse rakendada ühe karistuse osana karistusjärgset kinnipidamist.

Seega – selleks, et karistusjärgset kinnipidamist oleks võimalik rakendada, peab isik olema toime pannud mitu konkreetset kuritegu ning olema ohtlik tulenevalt oma tegude raskusastmest ja isikuomadustest. See, et instituut on erandjuhtudel rakendatav, või et seda ei ole selgesõnaliselt põhiseadusesse kirjutatud, ei tähenda, et ta oma olemuselt ei sobiks PS §

---

⁹⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (viide 59), § 20 komm 12.2.

20 lg 2 punkti 1 alla. Tegemist on vabaduse võtmisega süüdimõistva kohtuotsuse alusel ja selle täitmiseks ning kuidagi teisiti seda tõlgendada ei ole mitte ainult ebaõige, vaid ka eluliselt mõistetamatu.

Seisukohaga, millele Riigikohus nimetatud küsimuses asus, ei nõustu ka osad riigikohtunikud, kes on jäänud üldkogu otsuse suhtes eriarvamusele ning kõik menetlusosalised, v.a süüdistatav V. K. ise. Näiteks leidis Riigikogu õiguskomisjon, et karistusjärgne kinnipidamine küll riivab PS §-s 20 sätestatud vabaduspõhiõigust, kuid riivet õigustab PS § 20 lg 2 punkt 1.¹⁰⁰ Õiguskantsleri hinnangul on KarS § 87² lg-tes 1 ja 2 sätestatud karistusjärgse kinnipidamise põhiseaduslik alus PS § 20 lg 2 punkti 1 esimene alternatiiv, mis hõlmab lisaks kuriteo eest mõistetavale karistusele ka mittekaristusliku kinnipidamise, mis on seotud süüdimõistmisega kuriteos, tuleneb sellest ja mida kohaldatakse süüdimõistva kohtuotsusega.¹⁰¹ Ka justiitsminister asus seisukohale, et „kui kohtuotsusega otsustatakse isikult vabadus võtta ja samal ajal kohaldada ka karistusjärgset kinnipidamist, siis ongi vabadus võetud seaduses ettenähtud mõjutusvahendit kohaldades ning see mõjutusvahend on ära toodud süüdimõistvas kohtuotsuses. Karistusjärgse kinnipidamise täitmine on ühtlasi süüdimõistva kohtuotsuse täitmine.“¹⁰²

Riigikohtunik Priit Pikamäe on oma eriarvamuses üldkogu otsusele asjas nr 3-4-1-16-10 konstateerinud, et karistusjärgset kinnipidamist õigustab PS § 20 lg 2 p 1, sest see säte ei tee seadusandjale ettekirjutusi karistusõiguslike sanktsiooniliikide valiku osas, vaid annab üksnes legitimatsioonialuse sellisteks vabadusevõtmisteks, mis kaasnevad süüdimõistva kohtuotsusega määratud õigusjärelmite elluviimisega. /.../ Karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise vahetuks aluseks on süüdimõistetute poolt toimepandud viimane kuritegu ja selle rakendamise vajalikkus otsustatakse kohtu poolt samas menetluses teiste karistuste mõistmise raames lahendatavate küsimuste hulgas.¹⁰³

Kokkuvõttes on käesoleva magistritöö autori hinnangul karistusjärgne kinnipidamine õigustatud PS § 20 lg 2 punkti 1 alusel, sest selle kohaselt võib isikult vabadust võtta süüdimõistva kohtuotsuse täitmiseks. Karistusjärgne kinnipidamine on üks osa süüdimõistva

---

¹⁰⁰ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 16.

¹⁰¹ *Ibid.*, p 20.

¹⁰² *Ibid.*, p 29.

¹⁰³ Riigikohtunik Priit Pikamäe eriarvamus üldkogu otsusele asjas nr 3-4-1-16-10, p 2.1.

otsusega määratud karistusest ning seetõttu mahutatav nimetatud vabaduse võtmise paragrahvi alla. Siinkohal tuleb veelkord rõhutada, et tegemist on institutsiooniga, mille esialgne eesmärk on olnud lisaks kalduvuskurjategija ühiskonnast teatud ajaks isoleerimisele ka teda läbi erinevate sotsiaalprogrammide aidata. Asjaolu, et rehabiliteerimise regulatsioon ei olnud piisav – kui mitte öelda puudus täielikult –, tulenes sellest, et instituut ei jõudnud tegelikkuses isegi tööle hakata enne, kui Riigikohus selle kehtivuse peatas. Mitte ükski kurjategija ei jõudnud selle normi kehtivuse ajal realselt karistusjärgse kinnipidamise alla.

Kuna Riigikohus on oma otsuses hinnanud võimaliku vabaduse piiramise alusena karistusjärgse kinnipidamise kontekstis lisaks PS § 20 lg 2 punktile 1 ka PS § 20 lg 2 punkti 3, peatub käesoleva töö autor põgusalt ka sellel käsitlusel.

PS § 20 lg 2 punkt 3 sätestab, et isikult võib vabaduse võtta kuriteo või haldusõigusrikkumise ärahoidmiseks, sellises õigusrikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorгани ette või tema pakkumineku vältimiseks. Seda põhiseaduse punkti tõlgendades võtab üldkogu eeskju Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, sest riik peab tagama põhiõiguste kaitse vähemalt konventsiooniga tagatud ulatuses. Samas võib põhiseadusega sätestada ka tugevama kaitse, kui on ette nähtud konventsiooniga ning seda teed on Riigikohus üritanud ka lahendis nr 3-4-1-16-10 minna. Paraku ei ole üldkogu selles osas oma nägemust piisavalt hästi põhistanud, olles seega ebaeenev ning seda just eelpool analüüsitud PS § 20 lg 2 punkti 1 kontekstis.

PS § 20 lg 2 punkti 3 säte on sisuliselt sama, mis konventsiooni artikkel 5 lg 1 punkt c. EIK on leidnud, et konventsiooni artikli 5 lg 1 punkt c annab riigile õiguse ära hoida konkreetne kuritegu, kui ilmneb selle toimepanemise oht. Konventsiooni artikli 5 lg 1 punkt c ei õigusta aga kuritegeliku kalduvuse tõttu isiku kinnipidamist ebamäärastel preventiivsetel kaalutlustel. /.../ Lisaks tuleb arvestada, et konventsiooni artikli 5 lg 1 punkti c alusel võib vabaduse võtta üksnes eesmärgiga viia isik pädeva õigusasutuse ette, sest nimetatud punkti tuleb tõlgendada koos artikkel 5 lõikega 3, mis nõuab, et artikli 5 lg 1 punkti c alusel kinnipeetu tuleb viivitamatult kohtuniku ette toimetada.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 87 ja 88.

Käesoleva magistritöö autor nõustub Riigikohtuga selles, et tulenevalt eeltoodud kaalutlustest ei ole karistusjärgset kinnipidamist vaatamata oma eesmärgile, milleks on edaspidiste kuritegude ärahoidmine, võimalik siiski liigitada PS § 20 lg 2 punkti 3 alla. Seda just seetõttu, et põhiõiguste kaitse tuleb tagada vähemalt konventsiooniga sätestatud ulatuses ning tõlgenduse osas saab eelkõige määravaks konventsiooni artikkel 5 lõige 3. Viimane sätestab konventsiooni artikkel 5 lg 1 punkti c tegelikult eesmärgiks isiku pädeva õigusasutuse ette toimetamise. Kuigi Eesti Vabariigi põhiseadusest sellist sätte mõtet tuletada ei ole võimalik, on see reguleeritud konventsioonis endas ning riigil on kohustus sellest ka minimaalsel, s.t konventsiooni tasandil juhinduda.

3. Karistusjärgne kinnipidamine välisriikide praktikas

3.1. Karistusjärgne kinnipidamine Saksamaa õiguses

Saksamaa õigusel on olnud Eestile äärmiselt suur mõju, praegused Eesti kesksed seadused on tugevalt mõjutatud Saksamaa eeskujust.¹⁰⁵ Ka Riigikohtu üldkogu on leidnud, et meie karistusseadustiku eelnõu loomisel on paljuski aluseks olnud Saksamaa karistusõigus.¹⁰⁶ Saksamaa *Strafgesetzbuch* (edaspidi “StGB”)¹⁰⁷ reguleerib karistusjärgset kinnipidamist §-des 66, 66a ja 66b. Lähtudes Saksa õiguse mõjust Eestile ning sellest, et karistusjärgne kinnipidamine on Saksamaa karistusõiguses kehtinud sisuliselt aastast 1933, on selle instituudi mõistmiseks oluline vaadata eelkõige Saksamaa poole.

StGB § 66(1) sätestab, et kohus määrab lisaks vangistusele karistusjärgse kinnipidamise, kui: 1) isik on mõistetud süüdi tahtlikus kuriteos ning talle on määratud vähemalt kaheaastane vangistus ja see tegu on nimetatud lõike 1 punktides a-c; 2) isik on varasemalt süüdi mõistetud lõikes 1 nimetatud tegudes vähemalt kahel korral ja talle on nende tegude eest määratud vangistus vähemalt üks aasta iga teo eest; 3) süüdlane on enne viimase teo toimepanemist kandnud ära vähemalt kaks aastat vangistust vanglas või kinnises hoolekandeametuses ja; 4) süüdimõistmise hetkel annavad isiku poolt toimepandud teod alust arvata, et tal on kaldumus toime panna tõsiseid kuritegusid, eriti aga selliseid, mis toovad ohvrile kaasa tõsise emotsionaalse trauma või füüsilise vigastuse ning on selge, et isik on ühiskonnale ohtlik.

StGB § 66(2) sätestab, et varem karistamata isiku suhtes võib karistusjärgset kinnipidamist kohaldada, kui isik on toime pannud vähemalt kolm kuritegu, millest igäühe eest on võimalik talle määrata vähemalt üheaastane vangistus ning teda karistatakse kohtuotsusega vähemalt kolmeaastase vangistusega. StGB § 66(3) sätestab, et isikule võib karistusjärgse kinnipidamise määrata, kui teda on varem karistatud vähemalt kolmeaastase vangistusega vähemalt ühe lõikes 1 nimetatud kuriteo toimepanemise eest. Eraldi mainitakse ära ka see, et kuritegu võib olla toime pandud joobeseisundis. StGB § 66(4) reguleerib, millal võetakse eelnev kuritegu arvesse ja millal mitte: varasemalt toimepandud kuritegu ei võeta arvesse, kui

---

¹⁰⁵ I. Pärnamägi. Saksa mõju Eesti õiguses. Õiguskeel 1/2014, lk 1.

¹⁰⁶ RKÜKo 3-1-3-10-02, p 24.

¹⁰⁷ Saksa karistusseadustik (*Strafgesetzbuch*). – 13.11.1998 BGBl p. 3322. Arvutivõrgust ingliskeelsena kättesaadav: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28>.

selle ja järgneva kuriteo toimepanemise vahel on aega rohkem kui viis aastat, seksuaalkuritegude puhul peab kuritegude vaheline “mittekuritegelik” aeg olema 15 aastat. Isiku kinnipidamisasutuses viibimise aega ei arvestata kuritegude vahelise ajaperioodi arvutamise sisse, vaid arvesse läheb üksnes vabaduses viibimise mittekuritegelik periood.

Eelnevast tulenevalt on selge, et StGB § 66(1) sätestab karistusjärgse kinnipidamise täpselt nii nagu seda teeb KarS v.r. § 87² lg 2. Ka ülejäänud lõiked viitavad tagasi esimesele sättele. Saksamaa ja Eesti regulatsioonid on hämmastavalt sarnased mitte ainult rakendamise esimese lõike osas, vaid ka varem karistamata ja varem ühel korral vangistusega karistatud isiku osas kehtestatud regulatsioonide suhtes. See annab alust arvata, et karistusjärgse kinnipidamise eelnõu sõnastuse aluseks võeti üks ühele Saksamaa StGB. Ainsad erinevused StGB § 66 ja KarS v.r § 87² vahel on need, et Saksamaa õiguses tuuakse eraldi karistusjärgse kinnipidamise sättes välja kuriteo toimepanek joobeseisundis ning reguleeritud on ka see, millisel ajaperioodil toime pandud kuriteod eelnevate kuritegudena arvesse lähevad.

Saksamaa StGB sätestab §-s 66a nn edasilükkava tingimusega karistusjärgse kinnipidamise. See tähendab, et kohus otsustab karistusjärgse kinnipidamise määramise üle lõplikult mitte hiljem kui päeval, mil kinnipeetav on oma karistuse täielikult ära kandnud. StGB § 66b reguleerib karistusjärgse kinnipidamise kohaldamist tagantjärele ehk juhul, kui esinevad asjaolud, mis kohtuotsuse tegemisel ja karistuse määramisel ei esinenud, kuid mis siiski annavad alust kohaldada karistusjärgset kinnipidamist hilisemas, mitte esialgse karistuse määramise otsuses. Sisuliselt võib siin tegemist olla näiteks olukorraga, kus konkreetse süüdimõistva otsuse tegemisel ei ole kohtul piisaval määral andmeid isiku võimaliku ohtlikkuse kohta.

Eesti regulatsiooni puhul oli küll ette nähtud, et karistusjärgne kinnipidamine mõistetakse koos karistusega, kuid realselt oleks karistusjärgse kinnipidamise täitmise otsus tehtud siiski hiljem, arvestades seejuures isiku käitumist karistuse kandmise ajal. Seega oli tegemist teatud mõttes sarnaselt Saksamaaga nn edasilükkava tingimusega karistusjärgse kinnipidamise otsustamisega, kuigi seaduse sõnastusest seda otseselt ei tulenenud. Võimalik, et kaalutud oleks ka StGB §-st 66b tulenevat võimalust karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustamiseks pärast karistuse ärakandmist, kuid see oleks käesoleva magistr töö autori hinnangul olnud ilmselges vastusolus põhiseaduses sätestatuga – „vabaduse võib võtta ainult süüdimõistva kohtuotsuse täitmiseks“.

Käesoleva töö autor asub seisukohale, et karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustamine nii tulevikus kui ka tagantjärele on mõistlikud lahendused, mis riivavad isiku õigust vabadusele ehk natuke vähem, kui koheselt karistuse määramisel tehtav karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustus. Väiksema riive võimalus tuleneb ainuüksi juba asjaolust, et karistust kandes võib isik oluliselt muutuda, seejuures näiteks vähem ohtlikuks. Viimasega oli ka Eesti regulatsiooni puhul õigupoolest teatud määral arvestatud. StGB §-des 66a ja 66b sätestatud võimalused hiljem karistusjärgse kinnipidamise määramiseks on põhjendatud, sest isiku ohtlik olemise fakt tuvastatakse konkreetsel ajahetkel (s.t vabanemise hetkel). Kuigi ka vabanemise eel tehtav karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsus tugineb prognoosile, on vahe selles, kui pika prognoosiga on tegemist. Vahetult enne vabanemist on otsustajatel rohkem informatsiooni kui algselt karistuse mõistmisel ning seetõttu võib asuda seisukohale, et ka prognoositavusele tuginemist on selle võrra vähem.

Kuna Saksamaa ja Eesti regulatsioonid on äärmiselt sarnased, on ka nende õigustatuse suhtes tekkinud küsimused suhteliselt sarnased. Võimalik, et seetõttu ongi Saksamaa läinud seda teed, et kirjeldab oma karistusseaduses kalduvuse mõistet, et lihtsustada selle mõiste tõlgendamist. Kalduvus Saksamaa karistusseaduse mõistes on isiku suhtumine, mis soodustab tema poolt kuritegude toimepanemist ehk kavatsust kuritegu sooritada või vähemalt valmisolekut teha seda esimesel võimalusel.¹⁰⁸ Seega on alust arvata, et ka Saksamaal on kuritegelik kalduvus sisustatav peamiselt eelnevalt toime pandud kuritegude arvu, sageduse ja tõsiduse järgi ning isiku suhtumisest enda poolt kuritegude toimepanemisse. Tõenäoliselt vaadatakse kalduvuse olemasolu üle otsustamisel ka seda, milline on isiku meelestatus konkreetse kuriteo arutamisel kohtus ning kuidas ta käitub kohtupingis (näiteks puhtsüdamlik kahetsus jms).

Saksa õiguses tuvastatakse isiku ohtlikkus kahe eksperdi hinnangu alusel.¹⁰⁹ Kõrgeid nõudeid eksperdiarvamusele peetakse vajalikuks eelkõige seetõttu, et karistusjärgse kinnipidamise kohaldamist saab põhjendatuks pidada üksnes isikute suhtes, kelle kalduvus süütegusid toime panna on teatud eeldusi arvestades üheselt kinnitust leidnud ja kelle puhul karistuse

---

¹⁰⁸ L. Ipsberg. Karistusjärgse kinnipidamise perspektiiv Eesti õiguskorras. - Juridica VI/2014, lk 462.

¹⁰⁹ M. Paddar (viide 40), lk 413. StGB § 66(4) kasutatakse terminit ohtlik (süüdimõistmise ajahetkel üldsusele ohtlik) – gefährlich – „die Gesamtwürdigung des Täters und seiner Taten ergibt, dass er infolge eines Hanges zu erheblichen Straftaten, namentlich zu solchen, durch welche die Opfer seelisch oder körperlich schwer geschädigt werden, zum Zeitpunkt der Verurteilung für die Allgemeinheit gefährlich ist.“

ärakandmine ei anna piisavalt pidepunkte sellise hoiaku muutmiseks.¹¹⁰ Kahe teineteisest sõltumatule eksperdi hinnangule tuginemine on otstarbekas, sest see vähendab oluliselt võimalust, et karistusjärgsele kinnipidamisele määratakse isik, kes tegelikult ohtlik ei ole. Kui kaks eksperti leiavad, et isik on ohtlik, siis tõenäoliselt ta seda ka on. Lisaks vähendatakse sellega oluliselt kohtunikule langevat vastutust ning otsused on eeldatavasti rohkem kaalutletud ja õiguspärasemad.

Põhjus, miks Saksamaal on ilmselgelt kõikidele aspektidele mõeldud on ehk see, et Saksamaa kriminaalõiguse järgi on karistusjärgne kinnipidamine ja eluaegne vanglakaristus kõige rangemad kurjategijate suhtes rakendatavad sanktsioonid. Karistusjärgset kinnipidamist määratletakse kui meetet, mis peab parandama kurjategijat ja tagama turvalisuse ning see on tähtjatu, s.t kestab vajadusel isiku surmani.¹¹¹ Sellest tulenevalt on mõistetav, miks Saksamaa sisustab seaduse tasandil nii mõistet "kalduvus" kui ka tuvastab ohtlikkust mitme spetsialisti hinnangu abil. Küll aga on arusaamatu, miks Eesti ei võtnud kasutusse karistusjärgse kinnipidamise eelnõu kirjutamisel lisaks regulatsiooni ümberkirjutamisele ka Saksamaa muud praktikad karistusjärgse kinnipidamise rakendamise osas. Asjaolu, et Saksamaa on instituuti juurutanud aastast 1933, annab talle äärmiselt pika edumaa praktikas esilekerkivate küsimuste ümberlõkkamise osas, millest Eesti oleks saanud õppust võtta. Seetõttu tundub kohati, et karistusjärgse kinnipidamise instituudi Eesti õigusesse kirjutamisega kiirustati liialt ning ei analüüsitud korralikult läbi võimalikke murekohti ega panustatud instituudi parendamisele võrreldes välisriikidega.

Viimast väidet tõendab ka professor Jüri Saare poolt osundatu: „Saksamaal on karistusjärgne kinnipidamine seotud kurjategijate sotsiaalteraapilistesse asutustesse (*sozialtherapeutische Anstalt*) paigutamise pikaajalise traditsiooniga. Neisse asutustesse paigutamise eesmärk on isiksuse parandamine, isiku resotsialiseerimine, mitte lihtsalt kinnihoidmine, ning asutuste tegevus tugineb kurjategijate kohtlemise ideoloogiale. Põhirõhk on karistusjärgselt kinnipeetavate isikute puhul kriminaalprognosil põhineval teraapial. Midagi sarnast ei ole võimalik leida Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi ettepanekust, mistõttu siin hakkaks

---

¹¹⁰ W. Frisch (viide 82), lk 537.

¹¹¹ J. Saar (viide 3), lk 119-120.

karistusjärgne kinnipidamine sarnanema pigem nende riikide praktikaga, kus rõhk on ühetähenduslikult julgeoleku tagamisel."¹¹²

Karistusjärgse kinnipidamise põhiseaduslikkuse küsimuses on korduvalt pöördutud Saksamaa konstitutsioonikohtu poole. Esitatud kaebustes on väidetud, et karistusjärgne kinnipidamine on vastuolus inimväärikusega, määratletuse nõudega ja topeltkaristamise keeluga. Konstitutsioonikohus on kõigil juhtudel jäänud seisukohale, et vastuolu põhiseadusega puudub.¹¹³ Käesoleva töö autori hinnangul on siinkohal mõttekas vaadata Saksamaa põhiseadust Eesti Vabariigi põhiseaduse § 20 aspektist ehk kas Saksamaa põhiseaduse sõnastus isiku vabaduse piiramise osas erineb meie PS tekstist nii, et see karistusjärgsele kinnipidamisele vastu ei räägi.

Saksamaa põhiseaduse § 104 sätestab, et isikuvabadust võib piirata vastavalt seadusele ja üksnes seadustes sätestatud menetlust järgides ning et ainult kohtunik võib otsustada igasuguse vabaduse piiramise lubatavuse ja selle jätkamise üle: *“Über die Zulässigkeit und Fortdauer einer Freiheitsentziehung hat nur der Richter zu entscheiden.”* (art 104 lg 2).¹¹⁴ Oluline on siin “igasuguse vabaduse piiramise”. Käesoleva töö autor mõonab, et Saksamaa põhiseaduse §-ga 104 on kohtunikule antud väga lai diskretsiooniõigus vabaduse piiramise osas ning lähtuvalt Saksamaa põhiseaduse sõnastusest ei teki probleemi ka karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise võimalikkuse üle diskuteerimisel, sest põhiseaduse sõnastus võimaldab seda.

Saksamaa põhiseaduskohus on leidnud, et isiku pikaajaline kinnipidamine julgestusasutuses ei ole vastuolus põhiseadusliku inimväärikuse põhimõttega, kui kinnipidamine on tingitud isiku kestvast ohtlikkusest. Küll aga peab olema tagatud väärikas suhtumine kinnipeetavasse ja võimaluse korral tema resotsialiseerimine, ehkki see võib osutada isiku kinnistunud kriminaalsete kalduvuste tõttu raskemaks kui karistusluse puhul. Mida kauem kinnipidamine kestab, seda rangemalt tuleb järgida kinnipidamise aluseid.¹¹⁵ 2011. aasta 4. mail on Saksa Liidukonstitutsioonikohus leidnud, et karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks on üks

---

¹¹² J. Saar (viide 3), lk 120.

¹¹³ Seletuskiri (viide 18), lk 12.

¹¹⁴ „Ainult kohtunik võib otsustada igasuguse vabaduse piiramise lubatavuse või selle jätkamise üle“. Saksamaa põhiseadus (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*). - 23.05.1949. Arvutivõrgus inglisis- ja saksa keelena kättesaadav: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/28>.

¹¹⁵ J. Sootak (viide 14), lk 522.

nõuetest kohase kohtlemise pakkumine, sest meetme eesmärk on hoida ära kuritegusid tulevikus ning see on võimalik vaid isikutega tegelemisel selliselt, et korduvkuritegevuse võimalus muutuks võimalikult minimaalseks.¹¹⁶ Käesoleva magistritöö autor nõustub sellega, et karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisel on kõige olulisemaks küsimuseks kinnipeetavale ravi ja rehabilitatsiooni pakkumine, kuid selle kasutamine praktikas tundub jäävat vajaka, mistõttu muutub ka karistusjärgse kinnipidamise kui sellise eesmärk – ohtlike kalduvuskurjategijatega tegelemisest ning nende parandamisest ja seeläbi kuritegude vähendamisest saab üksnes retsidiivide ühiskonnast isoleerimine.

3.2. Karistusjärgne kinnipidamine Austrias ja Belgias

Austrias kehtestati ohtlike kalduvuskurjategijate kinnipidamise võimalus mittekarakteristliku mõjutusvahendina 1. jaanuaril 1975. a. /.../ Austria karistusseadustiku § 23 näeb ette, et süüdimõistetud paigutatakse ohtlike kalduvuskurjategijate kinnipidamisasutusse, kui: 1) isik on vähemalt 24-aastane; 2) teda karistatakse vähemalt kaheaastase vangistusega; 3) ta mõistetakse süüdi ühes või mitmes elu või tervise, vabaduse, võõra vara või seksuaalse enesemääramise vastu suunatud teos või muus seksuaaldeliktis, narkosüüteo või ühes või mitmes tahtlikuks üldohtlikus teos; 4) teda on juba vähemalt kahel korral eelmises punktis nimetatud tegude eest karistatud enam kui kuuekuulise vangistusega ja ta on enne viimase teo toimepanemist, kuid pärast 18. eluaasta täitumist kandnud ära vähemalt 18 kuud vangistust ja 5) on alust karta, et ta oma kalduvuse tõttu või põhjusel, et ta on teinud neist tegudest oma elatusallika, paneks muidu toime raskete tagajärgedega kuritegusid.¹¹⁷

Siin tekib kaks olulist seisukohta. Esiteks paigutatakse karistusjärgselt kinnipeetav ohtlike kalduvuskurjategijate kinnipidamisasutusse, mis võib tuleneda sellest, et Austrias peetakse karistusjärgset kinnipidamist mittekarakteristlikuks mõjutusvahendiks¹¹⁸ ning seda ilmselt seetõttu, et Austria kasutab dualistlikku karistusõiguse süsteemi. Isikut peetakse karistusjärgselt kinni eraldi loodud nõuetele vastavas asutuses, kus keskendutakse peamiselt ohtlike kalduvuskurjategijatega tegelemisele. Kuigi sisuliselt ei ole vahet, kas kalduvuskurjategijatele luuakse uus asutus või on neile vanglas eraldatud osakond, on oluline

---

¹¹⁶ L. Ipsperg (viide 108), lk 462.

¹¹⁷ Seletuskiri (viide 18), lk 13.

¹¹⁸ Kuigi karistusjärgset kinnipidamist nimetati ka Eestis mittekarakteristlikuks mõjutusvahendiks, on Riigikohus väielnud selle sisu üle ning sellest tulenevalt nimetanud instituudi materiaalses mõttes üheks karistuse liigiks.

personal, kes nende kuritegelikule teele kaldumisega tegeleb. Suurema tõenäosusega on eraldi asutuses selleks tööle võetud rohkem nõuetele vastavaid eksperte, kes tagavad rehabilitatsiooni tulemuslikkuse.

Teiseks tuleb Austria regulatsioonist välja see, et karistusjärgset kinnipidamist võidakse seal rakendada ka korduvalt varavastaseid süütegusid toime pannud isikute suhtes. Sisuliselt on Austrias vajalik üksnes tuvastada asjaolu, et isik on lihtsalt harjumuskurjategija, mitte niivõrd ohtlik ülejäänud ühiskonnaliikmete kõige olulisematele õigushüvedele. Käesoleva magistritöö autori seisukohalt ei ole selline lähenemine õige, sest süüteod vara vastu on oluliselt kergemad kui süüteod kellegi elu, tervise või seksuaalse enesemääramise vastu. Juba psühholoogiline faktor ohvri seisukohalt on niivõrd erinev, et võimatu on neid kuritegusid karistusjärgse kinnipidamise seisukohalt sarnaselt käsitleda. Küsitav on ka see, kui mõistlik on paadunud varaste ravimine eraldi kalduvuskurjategijatele loodud kinnipidamisasutuses, sest nende süütegude toimepanemise ajend ei pruugi olla mitte haiglaslik kalduvus, vaid süütegude toimepanemise muutumine elatusallikaks. Eesti regulatsiooni kohaselt ei saanud korduvalt varavastaseid kuritegusid toime pannud isikute suhtes karistusjärgset kinnipidamist kohaldada, karistusseadustik vaatab isiku poolt korduvalt toimepandud varavastaseid süütegusid ainult kui kvalifitseerivat asjaolu, mille eest rakendatava karistuse ülemmäär on kõrgem.

Austrias määratakse meede tähtajatult, seda kohaldatakse senikaua, kuni eesmärk seda nõuab, kuid mitte üle 10 aasta. Meetme kohaldamise lõpetab kohus, kellel on kohustus iga aasta kontrollida, kas isiku edasine kinnipidamine on vajalik.¹¹⁹ Käesoleva töö autori hinnangul langevad Eesti ja Austria regulatsioon siin paljuski ühte, sest ka Eestis oleks üle kümne aasta karistusjärgse kinnipidamise kohaldamine olnud äärmine erandjuht (KarS v.r. § 87³ lg 2). Meetme kohaldamise lõpetamine oleks sarnaselt Austriaga toimunud kohtu otsusega, põhjendatust oleks kontrollitud aga vähemalt ühe korra kahe aasta jooksul kontrollimise taotlemisest sõltumata (KarS v.r § 87³ lg 1, KrMS v.r. § 426² lg 1 ja 2), süüdimõistetud või tema kaitsja taotluste alusel oli võimalik põhjendatust kontrollida igal aastal (KrMS v.r. § 426² lg 3).

---

¹¹⁹ Seletuskiri (viide 18), lk 14.

Belgias on jällegi täiesti teistsugune karistusjärgse kinnipidamise instituuti hõlmav olukord, sest seal võib kohus harjumuskurjategija suhtes tehtavas otsuses anda valitsusele õiguse isiku suhtes pärast põhikaristuse ärakandmist kohaldada täiendavaid meetmeid. Juhul, kui isik on pannud toime mitu rasket kuritegu, on see õiguse andmine kohustuslik, kergemate kuritegude puhul kohtu diskretsioon. Seadus näeb ette tähtjaid, mille vältel valitsusele antud volitus kehtib. Selle volituse alusel võib isikut ka julgeolekukaalutlusel kinni pidada.¹²⁰ Käesoleva töö autorile jääb mõistetamatuks olukord, kus Belgia kohus annab valitsusele õiguse otsustada kellegi kinnipidamise üle, sest sellisel juhul asub valitsus teatud mõttes justkui kohtu rolli. Sellisest ebaselgest erisusest tulenevalt ei ole otstarbekas Belgia karistusjärgse kinnipidamise regulatsioonil käesoleva magistritöö raames pikemalt peatuda.

3.3. Karistusjärgne kinnipidamine Skandinaaviamaades

Õiguskirjanduse kohaselt on Skandinaaviamaad – Norra ja Rootsi – mõlemad karistusõiguses kasutusele võtnud monistliku süsteemi. Monistliku lähenemise korral ühendatakse isikule mõistetavas karistuses nii isiku süü kui ohtlikkus.¹²¹ Norras on karistusjärgset kinnipidamist praktiseeritud juba üle 15 aasta. Norra karistusseadustikku (*Straffeloven*)¹²² on mitmeid kordi oluliselt täiendatud regulatsioonidega kurjategijate kohta, keda arvatakse olevat ühiskonnale ohtlikud ning 1. jaanuaril 2002. a vastavad täiendused ka jõustusid. Lisaks karistusjärgsele kinnipidamisele, mis peaks rakenduma nii-öelda terve mõistusega kurjategijatele, hõlmavad ohtlike kurjategijatega seotud sätted ka selliseid indiviide, kes pole karistuse kandmiseks süüdivad.¹²³ Viimase puhul võib paralleele tuua Eesti Vabariigis kehtiva psühhiaatrilise sundravi instituudiga.

Norra karistusseadustiku teine peatükk sätestab §-s 15, et Norras on karistusliikideks vangistus, karistusjärgne kinnipidamine, vahistamine, ühiskondlikult kasulik töö, trahv ja isikult teatud õiguste äravõtmine (nt ärikeeld). Norra Kuningriigi põhiseaduse¹²⁴ § 94 kohaselt

---

¹²⁰ Seletuskiri (viide 18), lk 16.

¹²¹ A. Parmas, R. Kiris (viide 2), lk 1.

¹²² Norra karistusseadustik (*Straffeloven*). – 22.05.1981 no. 25. Arvutivõrgus ingliskeelsena kättesaadav: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/11>.

¹²³ Implementation of the international covenant on civil and political rights. Norway's fifth periodic report, November 2004, p 98. Arvutivõrgus ingliskeelsena kättesaadav: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Implementation-of-the-international-covenant-on-civil-and-political-rights/id420420/?q=preventive%20detention>.

¹²⁴ Norra Kuningriigi põhiseadus (*Kongeriget Norges Grundlov*). – 17.05.1814, 30.30.2007 nr 364. Arvutivõrgus ingliskeelsena kättesaadav: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/11>

ei tohi kedagi vahi alla võtta ega muul moel piirata tema vabadust, kui ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Vabaduse võtmine peab alati olema vajalik ega tohi olla ebaproportsionaalne. Seega on Norra põhiseaduse ja karistusseadustiku koostoimes karistusjärgne kinnipidamine lubatud – põhiseadus lubab isikuvabadust piirata seaduses sätestatud juhtudel ja korras ning *Straffeloven* sätestab karistusjärgse kinnipidamise ühe karistuse liigina. Norra Kuningriik ei ole üritanudki minna seda teed, et nimetaks karistusjärgset kinnipidamist mittekaristuslikuks mõjutusvahendiks või üldse millekski muuks peale karistuse.

Ilmselt üheks põhjuseks, miks Norra on karistusjärgset kinnipidamist alates selle eelnõust nimetanud karistuse üheks liigiks on asjaolu, et Norras puudub karistusliigina eluaegne vangistus.¹²⁵ See on tuletatav Norra karistusseadustiku §-s 15 sätestatud karistusliikide nimekirjast, millest puudub eluaegse karistuse võimalus, samas kui Eesti Vabariigis sätestab KarS § 4 lg 2 selgelt, et esimese astme kuriteo eest raskeimaks füüsilisele isikule määratavaks karistuseks on eluaegne vangistus.

Norra karistusseadustiku § 39c kohaselt võidakse rakendada karistusjärgset kinnipidamist, et ühiskonda kaitsta, kui tähtajaline vangistus osutub ebapiisavaks. Lisaks sellele nõudele peab olema täidetud vähemalt üks järgmistest punktidest: 1) kurjategija peab olema mõistetud süüdi raskes vägivaldses kuriteos või seksuaalkuriteos, kellegi vabaduse ebaseaduslikus võtmises, süütamises või mõnes muus raskes kuriteos, millega kahjustati või ohustati ohvri elu, tervist või vabadust. Täiendavalt tuleb tuvastada, kas on olemas risk, et kurjategija paneb uuesti toime sarnase kuriteo; 2) kurjategija peab olema mõistetud süüdi eelmises punktis nimetatud kuriteost kergema kuriteo toimepanemises ja lisaks peab ta olema eelnevalt pannud toime või vähemalt üritanud toime panna eelmises punktis nimetatud kuriteo. Täiendavalt tuleb tuvastada kuritegude vaheline oluline seos ja suure riski olemasolu, et isik paneb toime uue punktis 1 nimetatud kuriteo.

Isiku ohtlikkuse hindamisel võetakse vastavalt *Straffeloven* § 39c lõikele 1 arvesse süüaluse poolt toime pandud kuritegu ja vaadeldakse kurjategija käitumist ning sotsiaalseid võimeid. Iseäranis suurt tähelepanu pööratakse hindamisel ka sellele, kas isik on eelnevalt toime pannud § 39c lõikes 1 nimetatud kuritegusid. *Straffeloven* § 39d kohaselt viiakse enne

---

¹²⁵ Seletuskiri (viide 18), lk 16.

karistusjärgse kinnipidamise kohaldamist läbi süüaluse suhtes sotsiaaluuring. Kohus võib sotsiaaluuringu asemel otsustada ka psühhiaatrilise uuringu kasuks. Seega kaasatakse ka Norras karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustamisse alati ekspert, et tagada teatud mõttes otsuse suurem usaldusväarsus. See, mis vormis ekspertiis läbi viiakse, sõltub aga kaasuse asjaoludest. Kuigi karistusjärgse kinnipidamise otsustus jäetakse seadusega kohtule ja kaasatud eksperdile, on oluline selle selgesõnaline mainimine seaduse tasandil, sest see vähendab teisti tõlgendamise võimalusi ja vaidluse tekkimise kohti.

Ilmselt on Norra Kuningriik oma karistusjärgse kinnipidamise regulatsiooni vägagi põhjalikult läbi mõelnud ja seda tõenäoliselt tulenevalt eelmainitud asjaolust, et Norras asendab see instituut teatud mõttes eluaegset vangistust. *Straffeloven* § 39e sätestab, et karistusjärgset kinnipidamist rakendades määrab kohus tähtaja, mis üldiselt ei ületa 15 aastat ja kindlasti ei tohi ületada 21 aastat. Prokuratuuri taotlusel võib kohus pikendada määratud tähtaega 5 aasta kaupa. See võimaldab karistusjärgset kinnipidamist kohaldada sisuliselt kuni isiku surmani, s.o eluaegselt.

Üheks selliseks kinnipeetavaks Norras on käesoleval hetkel Anders Behring Breivik, kellele kohus määras 2012. aastal tehtud otsuses 77 inimese tapmise ja 242 inimese haavamise eest 21-aastase vanglakaristuse karistusjärgse kinnipidamise vormis.¹²⁶ See tähendab, et 21 aasta möödudes võib kohus karistusjärgset kinnipidamist pikendada, kui isik on endiselt ühiskonnale ohtlik. Eelnevast tulenevalt tekib aga küsimus Norra poolt monistliku karistussüsteemi tunnistamise osas, sest monistliku süsteemi järgi tuleks isikule mõista koheselt süüd ja ohtlikkust hõlmav piisavalt raske karistus. Niipea, kui karistust hakatakse lähtuvalt ohtlikkusest modifitseerima, hakkab monistlik süsteem lähenema pigem dualistlikule.

Rootsi karistusseadustik (*Brottsbalk*)¹²⁷ reguleerib peatükis 26 vangistust kui sellist ning peatüki kolmas paragrahv sätestab teatud mõttes karistusjärgse kinnipidamise: “Juhul kui isik, kes on vähemalt kaheks aastaks vangi mõistetud, paneb pärast süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist toime kuriteo, mille eest on ette nähtud vangistus rohkem kui kuus aastat, võidakse

---

¹²⁶ M. Townsend. (2012). Breivik Verdict: Norwegian extremist declared sane and sentenced to 21 years. - The Guardian, 24.08.2012. <https://www.theguardian.com/world/2012/aug/24/breivik-verdict-sane-21-years>.

¹²⁷ Rootsi karistusseadustik (*Brottsbalk*). - Redaktsioon 1999:36. Arvutivõrgus ingliskeelsena kättesaadav: <http://www.regeringen.se/49bb67/contentassets/72026f30527d40189d74aca6690a35d0/the-swedish-penal-code>.

sellise halvale teele tagasilangemise eest teda karistada vangistusega, mis ületab kuriteo eest määratavat karistust nelja aasta võrra.” Käesoleva magistritöö autori hinnangul väljendub vastupidiselt Norrale siin monistliku süsteemi olemus väga selgelt.

Tegemist ei ole klassikalises mõttes karistusjärgse kinnipidamisega, vaid Rootsi regulatsioon meenutab pisut nii-öelda raskendavatel asjaoludel rakendatavat lisakaristust – kui isik paneb korduvalt toime raskeid kuritegusid, siis võidakse talle määratud maksimaalset karistust pikendada veel vähemalt neli aastat. Veel enam, kui isik on pärast süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist toime pannud mitu kuritegu, võib karistusjärgne kinnipidamine ületada sama peatüki §-s 2 ettenähtud maksimaalset karistust. Karistusjärgse kinnipidamise sättes ei mainita ohtlikkuse hindamist ega kuritegelikku kalduvust. Eestis on kuritegude eest selline raskendavate asjaolude tõttu karistuse pikendamine reguleeritud üldjuhul eriosa paragrahvide lõigetes 2 nn kvalifitseeriva asjaoluna.

Rootsis ei rakendata karistusjärgset kinnipidamist isikute suhtes, kes on kuriteo toimepanemisel nooremad kui 21-aastased. Rootsi karistusseadustiku 26. peatüki § 6 sätestab, et karistusjärgse kinnipidamise puhul kinnipeetavat ennetähtaegselt vangistusest ei vabastata, mis on oluliselt erinev Eesti regulatsioonist, sest KarS v.r. § 87³ lg 1 ja 4 kohaselt toimub karistusjärgselt kinnipidamiselt vabastamine sarnases korras, kui vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine: isikule määratakse KarS §-s 75 nimetatud käitumiskontroll, mille rikkumise korral määratakse isik uuesti karistusjärgsele kinnipidamisele.

3.4. Karistusjärgne kinnipidamine Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas

Karistusjärgset kinnipidamist on korduvalt erinevatest aspektidest hinnanud Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK), kes kokkuvõtlikult öeldes ei ole kordagi asunud seisukohale, et tegemist on konventsiooniga vastuolus oleva institutiga või et inimõiguste riive on nii ulatuslik, et seda mitte mingil juhul rakendada ei tohi. Pigem on kohus eitanud karistusjärgse kinnipidamise näol konventsiooni artikli 5 lõike 1 rikkumist. Kohtuotsus *Grosskopf vs. Saksamaa*¹²⁸ sisaldab ülevaadet EIK õiguskäsitlusest vabaduse võtmise lubatavuse teemal artikli 5 lg 1 alusel, milles kohus asub järgmisele seisukohale: „Isiku kinnipidamine pädeva kohtu süüdimõistva otsuse alusel artikli 5 lg 1 „a“ tähenduses võimaldab pidada isikut kinni

---

¹²⁸ EIKo 21.10.2010, 24478/03, *Grosskopf vs. Saksamaa*, p 46.

ka muu meetme alusel, mis ei ole karistus, kuid mis tuleneb süüdimõistvast kohtuotsusest ning on sellega ajalisel seotud.“ Käesolevas alapeatükis avab töö autor relevantseid EIK seisukohti karistusjärgse kinnipidamise kontekstis.

Nii õiguskirjanduses kui ka kohtupraktikas peetakse üheks olulisemaks otsuseks karistusjärgse kinnipidamise asjas EIK 17. detsembri 2009. aasta otsust kohtuasjas *M. vs. Saksamaa*¹²⁹, milles kohus võttis seisukoha mitmes karistusjärgse kinnipidamise instituudi rakendamise küsimuses. Esiteks leidis EIK otsuse punktis 133, et Saksa karistusseadustikus sisalduv karistusjärgne kinnipidamine on oma olemuselt karistus, kuid et instituut on sellegipoolest kooskõlas EIÕK artikli 5 lõike 1 punktiga a. EIK on ise ka varem kinnitanud sarnaste Belgias (*Van Droogenbroeck vs. Belgia*) ja Norras (*Eriksen vs. Norra*) kasutatavate meetmete vastavust konventsiooni artikli 5 lõike 1 punktile a.¹³⁰

EIK asus seisukohale, et „süüdimõistmist“ EIÕK artikli 5 lõike 1 punkti a mõttes tuleb vaadata kui kahe eelduse – süü olemasolu ja konkreetse teo toimepanemise koeksisteerimisel karistuse või muu isiku vabadust võtva mõjutusvahendi kohaldamist.¹³¹ Otsuse punktis 88 nentis kohus, et kinnipidamine peab järgnema süüdimõistmisele, see tähendab, et kinnipidamine peab olema süüdimõistmise tulemus ning sellel põhinema. Lühidalt – süüdimõistmise ja vabaduse piiramise meetme vahel peab olema piisav kausaalne seos.¹³² Käesoleva magistr töö autori meelest on need EIK seisukohad põhjendatud, sest karistusjärgne kinnipidamine on intensiivselt isiku vabadust piirav meede, mida tohib rakendada üksnes teatud hulga konkreetsete kuritegude toimepanemise tõttu karistuse määramisel ning vastavalt isiku ohtlikkusele. Oluline on piisav põhjendus. Karistusjärgse kinnipidamise kui vabaduse piiramise meetme ja süüdimõistmise ehk seadusliku kohtuotsuse vahel on piisava põhjendamise korral küllaltki selgelt jälgitav põhjuslik seos. Karistusjärgset kinnipidamist tohib rakendada üksnes seetõttu, et isikul on kuritegelik kalduvus ja ta on ühiskonnale ohtlik vastavalt oma varasematele (sealhulgas ka parajasti kõne all oleva) süüteo toimepanemise asjaoludele ja oma suhtumisele nende tegude toimepanemisse.

---

¹²⁹ EIKo 17.12.2009, 19359/04, *M. vs. Saksamaa*.

¹³⁰ S. Lind. Kas karistusjärgne kinnipidamine on õigusriigis lubamatu? - *Juridica* IV/2010, lk 299.

¹³¹ *M. vs. Saksamaa*, p 87.

¹³² *Ibid.*, p 88.

Seisukohta, et karistusjärgse kinnipidamise eesmärk peab olema põhjuslikus seoses põhikaristuse eesmärgiga, on EIK rõhutanud ka oma hilisemates lahendites: „Karistusjärgse kinnipidamise eelduseks on põhjuslik seos kohtuotsuses ja karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise kohtumääruses toodud põhjenduste vahel, kusjuures viimase andmise võimalus peab tulema esimesest.“¹³³ Põhjuslik seos katkeb siis, kui otsus pidada isikut jätkuvalt kinni ei tugine enam eesmärkidele, mis on sätestatud süüditunnistavas kohtuotsuses. /.../ Kinnipidamise pikendamise üle tuleb otsustada mõistlike vaheaegade järel.¹³⁴ Kui vaadata siinkohal nii Eestis kehtinud karistusjärgse kinnipidamise kui ka Saksamaa küllaltki samasisulist regulatsiooni, on tegelikult karistusjärgse kinnipidamise põhjendatuse kontrolli nõue olnud vähemalt seaduse tasandil tagatud. See, kuivõrd pannakse rõhku põhjusliku seose motiveerimisele, tuleneb aga kohtupraktikast ja igast kohtuotsusest endast ning ei ole võimatu, et tekkida võib olukord, kus ühel juhtumil on kõiki nõudeid, sh piisavat põhjendamiskohustust järgitud, kuid teisel mitte. Töö autor on seisukohal, et kui kohus ei suuda üheselt mõistetavalt selgitada otsuses põhjusliku seose olemasolu, puudub ka tegelik vajadus karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks.

Põhjusliku seose osas on EIK *Dieter Dörr vs. Saksamaa*¹³⁵ otsuses möönnud, et ei ole välistatud, et kui otsus karistusjärgse kinnipidamise täitmisele pööramiseks tugineb põhjustel, millel puudub piisav seos karistuse eesmärkidega, siis võib isiku kinnipidamine olla vastuolus artikli 5 lõike 1 punktiga a. Taoline EIK seisukoht rõhutab põhjusliku seose olemasolu põhistamise äärmist vajalikkust, sest vastasel juhul võib kinnipidamine muutuda õigusvastaseks ning tuua riigile kaasa kahju hüvitamise kohustuse.

EIK märkis, et lisaks sellele, et vabaduse võtmine on lubatav mõne artikli 5 lõikes 1 nimetatud punkti alusel, peab see olema ka seaduslik ja toimuma seaduses kindlaksmääratud korras. Eelkõige tuginetakse selle kontrollimisel riigisisesele õigusele ehk kontrollitakse, kas on peetud kinni sealsetest materiaal- ja menetlusõiguslikest tingimustest. Eelnev tähendab esiteks, et isikult vabaduse võtmiseks peab olema riigisiseses õiguses alus ette nähtud, kuid lisaks on see ka seaduse kvaliteedi, selle õigusriigi nõuetele vastavuse küsimus. Seadus peab olema kättesaadav ja piisavalt selge ning selle kohaldamine ettenähtav, nii et igasugune

---

¹³³ EIKo 19.04.2012, 61272/09, *B. vs. Saksamaa*, p 72 ja 74.

¹³⁴ EIKo 06.10.2016, 68909/13, *Daniel Faulkner vs. Ühendkuningriik*, p 38.

¹³⁵ EIKo 22.01.2013, 2894/08, *Dieter Dörr vs. Saksamaa*.

omavoli on välistatud.¹³⁶ Identne EIK seisukoht tuleneb ka otsusest *Radu vs. Saksamaa*¹³⁷: „Isiku kinnipidamisel tuleb järgida siseriiklikke menetlusnorme, mis omakorda peavad vastama EIÕK-st tulenevatele nõuetele. Kohaldatav õigusnorm peab vastama kvaliteedinõuetele selleks, et välistada omavoli isiku kinnipidamisel. Õigusnorm vastab kvaliteedinõuetele, s.t on ettenähtav siis, kui isik saab asjakohase nõustamise kaudu selgust, millised tagajärjed võivad olla tema käitumisel.“

Eelnevast EIK seisukohast tulenevalt – kokkuvõttes peab kohaldatav õigusnorm olema piisavalt määratletud. Olles käesoleva magistritöö raames põhjalikult vaadelnud Eesti ja Saksa karistusjärgse kinnipidamise regulatsiooni, on autor seisukohal, et Eesti karistusseadustikus oli kõnealune instituut piisavalt määratletud ning seda on töö autor põhjendanud täpsemalt ka magistritöö alapeatükis 2.2. Eesti karistusjärgse kinnipidamise regulatsioon oli ettenähtav ja arusaadav, s.t muuhulgas oli asjakohase nõustamise kaudu võimalik isikule piisavalt selgeks teha tema korduvkuritegevuse võimalikud tagajärjed ning seda ka kuritegeliku kalduvuse hindamise seisukohalt.

EIK analüüsis *M. vs. Saksamaa* lahendis ka karistusjärgse kinnipidamise puudujääke,¹³⁸ millest kõige tähelepanuväärsem on ebapiisavad tingimused karistusjärgselt kinnipeetavate mõjutamiseks. Nimelt vajavad preventiivsele kinnipidamisele allutatud isikud, sõltuvalt nende kinnipidamise määramisest, erilist psühholoogilist abi ja tuge. Neile peab seetõttu võimaldama kõrgel tasemel abi eesmärgiga vähendada nende ohtlikkust ja teha niiviisi võimalikuks nende vabanemine. EIK tunnustas seega riigi kohustust „ravida“¹³⁹ ja mõjutada karistusjärgse kinnipidamise kestel.¹⁴⁰ Selline nn ravimise kohustus on põhjendatud, sest ohtliku kalduvuskurjategija eemaldamisel ühiskonnast on karistusjärgse kinnipidamise

---

¹³⁶ S. Lind (viide 130), lk 299.

¹³⁷ EIKo 16.05.2013, 20084/07 *Radu vs. Saksamaa*, p 94.

¹³⁸ Käesoleva magistritöö autor märgib, et Saksamaale heideti *M. vs. Saksamaa* kohtuasjas ette mitte seda, et nad karistusjärgset kinnipidamist kui sellist üldse kohaldasid, vaid seda, et instituuti kohaldati kauem, kui seda lubas seadus, mis kehtis süüdimõistva otsuse tegemise ajal. Tegemist oli lühidalt öeldes olukorraga, kus isik pani kuriteod toime enne vastavaid seadusemuudatusi, kuid tema suhtes rakendati ikkagi muudetud korda. EIK leidis, et selline teguviis ei ole kindlasti konventsiooniga kooskõlas, kuid seda juba konventsiooni art 7 lg 1 järgi: “Kedagi ei või tunnistada süüdi kuriteos – teos või tegevusetuses, mis selle toimepanemise ajal kehtinud riigisisese või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu. Samuti ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu.”

¹³⁹ EIK on kasutanud oma otsustes terminit „ravida“, mis käesoleva magistritöö autori hinnangul ei ole vähemalt Eesti õiguse kontekstis hea sõnakasutus, sest eesti keeles on „ravi“ väga selgelt ainult meditsiiniga seotud termin, karistusjärgse kinnipidamise puhul ei ole aga kõigi isikute puhul tegemist haigusliku seisundiga, mida tuleks tingimata „ravida“.

¹⁴⁰ M. Paddar (viide 40), lk 416.

eesmärgina konstateeritud uute kuritegude ärahoidmine tulevikus, mida saab sisuliselt realiseerida läbi kahe võimaluse: 1) kas isiku täieliku isoleerimisega ja mitte kunagi enam vabadusse laskmisega või 2) püüdega isiku ohtlikkust igakülgsest vähendada. Isiku ohtlikkus aga ei vähene iseenesest, vaid selleks tuleb temaga süstemaatiliselt psühholoogilist tööd teha. Seega on teise võimaluse elluviimiseks oluline põhjalik ravi ja rehabilitatsioon. Rehabilitatsiooniseaduse sätete karistusjärgse kinnipidamise kontekstis on paraku aga käesoleva magistratöö raames analüüsitud seadustes kas kesised või puuduvad sootuks.

Rehabilitatsiooniseaduse sätete tagamist on EIK käsitlenud ka hilisemas praktikas. 2014. a lahendites *David Thomas vs. Ühendkuningriik*¹⁴¹ ja *Dillon vs. Ühendkuningriik*¹⁴² sedastas kohus, et kui isiku karistusjärgse kinnipidamise kestus sõltub isiku rehabilitatsioonist, siis võib selleks sobivate kursuste puudumist käsitleda takistusena vabanemiseks ja seetõttu olla konventsiooni artikli 5 lg 1 rikkumine. Seega tähendab EIK hinnang isiku [ravikohustuse]¹⁴³ abistamiskohustuse eiramisele kui võimalikule konventsiooni artikli 5 lg 1 rikkumisele, et kalduvuskurjategija rehabilitatsioonil on äärmiselt suur olulisus, ilma milleta muutub karistusjärgne kinnipidamine oma eesmärkide mõttes sisutühjaks. Korduvkuritegevuse vähendamine toimub sel juhul mitte läbi rehabilitatsiooni, vaid nn julgestusvangistuse ehk isikute täieliku ühiskonnast isoleerimise, mis oma olemuselt ei ole kindlasti õigusriigis aktsepteeritav nähtus.

Õiguskirjanduses on leitud, et olukorras, kus teraapilised sotsialiseerimisabinõud on puudulikud, on võimatu täie kindlusega prognoosida, kas kinnipeetav paneb toime uusi kuritegusid või mitte.¹⁴⁴ Käesoleva magistratöö autor mõonab, et karistusjärgse kinnipeetavate igakülgne nõustamine ja abistamine on olulised, kuid prognoosimise usaldusväärsus ei sõltu parandava kohtlemise süsteemi olemasolust. Karistusjärgse kinnipidamise kontekstis peab olema võimalik ohtlikkust prognoosida juba enne instituudi kohaldamist, s.t enne võimaliku parandava kohtlemise süsteemi rakendumist.

Kui ohtliku kalduvuskurjategijaga tegelemine on üks äärmiselt oluline instituudile kohalduv nõue, siis tegelikult on kohtupraktikas tekkinud olukordi, kus psühhiaatrilise sundravi ja

---

¹⁴¹ EIKo 04.11.2014, 55863/11, *David Thomas vs. Ühendkuningriik*, p 48.

¹⁴² EIKo 04.11.2014, 32621/11, *Dillon vs. Ühendkuningriik*, p 47.

¹⁴³ vt viide 139.

¹⁴⁴ M. Paddar (viide 40), lk 416.

karistusjärgse kinnipidamise vahetegu on küllaltki keeruline. Üheks selliseks juhtumiks on EIK 7. jaanuari 2017. a lahend kohtuasjas *Bergmann vs. Saksamaa*, milles kaebaja leidis sarnaselt *M. vs Saksamaa* kaasuse asjaoludele, et nn retrospektiivne isiku karistusjärgne kinnipidamine üle 10-aastase tähtaja rikub konventsiooni artiklis 7 sätestatud keeldu ning ei ole kooskõlas konventsiooni artikkel 5 lg 1 punktiga a.¹⁴⁵

EIK leidis, et kuigi karistusjärgne kinnipidamine kujutab endast sarnaselt vangistusega isikuvabaduse rikkumist, ei olnud konkreetses kohtuasjas tegemist karistusega seetõttu, et isik oli teatud ajal kinni peetud kui psüühikahäirega isik ning seega kohaldati tema suhtes hoopis psühhiaatrilist sundravi. Ravi nägi ette vastavaid medikamente, sotsiaalprogrammi kurjategijatele, regulaarseid konsultatsioone psühholoogi juures ning alkoholiravi. EIK asus selles asjas seisukohale, et kuna isiku kinnipidamist pikendati seoses psüühikahäirest tuleneva ohuga ühiskonnale, polnud tegu karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisega selle otseses mõttes, vaid kinnipidamise alus tulenes konventsiooni artikkel 5 lg 1 punktist e.¹⁴⁶ Täiendavalt kinnitas EIK eelnimetatud positsiooni ka oma hiljutises, 2. veebruaril 2017. a tehtud otsuses kohtuasja *Ilseher vs. Saksamaa*¹⁴⁷ raames.

Kokkuvõtvalt võib antud alapeatüki lõpus asuda seisukohale, et kui karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise võimaluse näeb ette siseriiklik õigus, mis on piisavalt selge ning karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks on täidetud kõik vajalikud eeldused ja kohus on oma otsuses piisavalt arvestanud ja põhistanud põhjuslikku seost, ei ole karistusjärgne kinnipidamine selline instituut, mida tuleks kindlasti iga hinna eest vältida või millest tulenev isikuvabaduse riive oleks nii ääretult suur, et instituut ise oleks taunimisväärne. Taolisele seisukohale on asunud ka Euroopa Inimõiguste Kohus. Karistusjärgne kinnipidamine on kooskõlas Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 5 lg 1 punktiga a. Meede ei ole välistatud ka ühegi teise rahvusvahelise õiguse normi või põhimõtte alusel.¹⁴⁸ Käesoleva magistratöö autor on magistratöö raames läbi töötanud mitmeid EIK kohtulahendeid ning kõigist neist selgus, et karistusjärgset kinnipidamist kohaldatakse

---

¹⁴⁵ EIKo 07.01.2016, 23279/194, *Bergmann vs. Saksamaa*, p 26.

¹⁴⁶ *Ibid.*, p 164 ja 169. Konventsiooni artikkel 5 lg 1 p e sätestab, et vaimse häirega isikuid ja alkohoolikuid võib seaduslikult kinni pidada.

¹⁴⁷ EIKo 02.02.2016, 10211/12; 27505/14, *Ilseher vs. Saksamaa*, p 65.

¹⁴⁸ A. Parmas, R. Kiris (viide 2), lk 4.

üldjuhul väga ekstreemsetel juhtudel ja isikute suhtes, kelle osas on suhteliselt suur tõenäosus, et vabaduses viibides ta kellegi elu, tervist ja seksuaalset enesemääramist kahjustab.

Sellel põhjal on tähelepanuväärne, et karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise juures on üks lahendamata probleem – kohustus isiku ohtlikkuse vähendamise tegeleda läbi erinevate sotsialiseerimisabinõude –, mille vajadusele on ka EIK korduvalt viidanud. Käesoleva töö autor leidis nimetatud nõuet Eestis kehtinud regulatsiooniga võrreldes, et rehabilitatsiooniküsimus oli karistusseadustikus ja muudes seonduvates seadustes vähemalt karistusjärgse kinnipidamise kontekstis täiesti reguleerimata. Lisaks sellele, et Eesti karistusjärgse kinnipidamise regulatsioon ei kohustanud karistusjärgse kinnipidamise otsustamisel kaasama otsustusprotsessi kuritegeliku kalduvuse ja ohtlikkuse tuvastamiseks vastavaid eksperte, oli puudulik ka teadmine selles osas, mida karistusjärgselt kinnipeetavatega vanglas nende parandamiseks üleüldse ette tuleks võtta.

4. Karistusjärgse kinnipidamise kui isikuvabaduse riive põhjendatus

4.1. Karistusjärgse kinnipidamise preventiivne olemus

Karistusseadustiku § 56 lg 1 ls 2 alt-de 2 ja 3 kohaselt arvestatakse karistuse mõistmisel võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Neist esimene sätestab karistuse eripreventiivse ja teine üldpreventiivse eesmärgi. Preventsioone tuleb vaadelda karistuse kohaldamise iseseisva etapina süü piiride hindamise järel. Selles etapis püüab kohus prognoosida, milline karistus on efektiivsem, hoidmaks ära isiku järgmise süüteo, pidades silmas ka kogu ühiskonna kaitsmise eesmärki.¹⁴⁹

Nii üld- kui eripreventsioon jagunevad negatiivseks ja positiivseks. Kui positiivne üldpreventsioon peab kinnitama inimeste usku normide kehtivusse ja usaldust õiguskorra vastu¹⁵⁰, siis negatiivne üldpreventsioon tähendab sisuliselt karistusega ähvardamist, mis hoiab kõikuvat elementi eemale süütegude toimepanemisest. Niisiis on tal üldine toime, karistus peab mõjuma üldiselt. Eripreventsioon otsib vastust küsimusele, kuidas konkreetset õigusrikkujat mõjutada, et ta ei paneks toime uut kuritegu.¹⁵¹ Õiguskirjanduses märgitakse, et eripreventsioon realiseerub kolmes vormis: hirmutamise, parandamise ja kindlustamise. Hirmutamine tähendab karistuse kaudu süüdlase taunimist. Parandamine tähendab süüdlase mõjutamist, et ta uusi kuritegusid toime ei paneks. Kindlustamine tähendab kurjategija isoleerimist üldsuse kaitsmiseks.¹⁵²

Kuigi mõjutusvahendi¹⁵³ eesmärk on üldsuse kaitse, on see siiski eripreventiivne vahend ning hõlmab konkreetset isikut puudutavaid teraapilisi või turvalisust suurendavaid abinõusid. “Nii palju parandamist kui võimalik, nii vähe kaitset kui vajalik”. Kinnipeetavalt vabaduse võtmine ja sunniviisiline teraapia on vajalikud abinõud ühiskonna kaitseks.¹⁵⁴ Karistusjärgne kinnipidamine on seega oma olemuselt eripreventsioon, mis pidi täitma oma esialgse eesmärgi ja idee poolest vähemalt kahte eripreventsiooni osa – parandamist ja kindlustamist.

---

¹⁴⁹ M. Kruusamäe. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Analüüs. Riigikohus, õigusteabe osakond. Oktoober 2012, Tartu, lk 19.

¹⁵⁰ Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne (viide 27), § 56, komm 16.

¹⁵¹ J. Sootak (viide 10), lk 44.

¹⁵² M. Kruusamäe (viide 149), lk 19.

¹⁵³ s.t karistusjärgse kinnipidamise.

¹⁵⁴ J. Sootak (viide 14), lk 521.

Käesoleva magistritöö autori hinnangul on karistusjärgse kinnipidamise osas täidetud pigem kindlustamise ja hirmutamise aspekt ning seda kõigi analüüsitud riikide regulatsioonides, sh Eesti karistusseadustikus. Kolmas eripreventsiooni osa, mis hõlmab parandamist, on jäänud riigiti erinevaks, olles kohati ebaselge või isegi puudulik.

Hirmutamine ehk kurjategija taunimine talle karistuse kohaldamisega toimub kurjategija enda psüühika tasandil, s.t mingit suurt mõju see kellelegi teisele peale kurjategija enda ei oma, vaid eripreventsioon üritab siinkohal kurjategijale märku anda sellest, et ta on midagi valesti teinud. Vaieldav on aga see, et kas hirmutamine kui selline toimub karistusjärgse kinnipidamise kontekstis alles siis, kui isik on karistusjärgsele kinnipidamisele juba määratud või on mõju täheldatav mingis osas ka varasemalt, olles n-ö üks täiendav karistusliik, mis korduvkurjategijat ähvardab ning mille olemasolust ta on mingil tasandil teadlik? Viimasel juhul ei räägiks me aga enam eripreventsioonist, vaid negatiivsest üldpreventsioonist. Preventsiooni võimalik väljendus seisneks selles, et isik hakkaks karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise hirmus oma käitumist positiivselt juhtima ning suunaks end seeläbi ise õiguskäitumisele.

Eelnevast tulenevalt on võimalik, et teatud määral on mõjutusvahendi osas täidetud lisaks eripreventsioonile ka selle üldpreventsiooniline olemus, sest karistusjärgse kinnipidamise reguleerimisega seaduses tekitatakse potentsiaalsetele karistusjärgselt kinnipeetavatele hirmu nende suhtes instituudi rakendamise osas ning seeläbi ennetatakse neid edasisi kuritegusid toime panemast.

Kindlustamine ehk ühiskonna kaitsmine kurjategija isoleerimisega kujutab endast olulist mõju mitte üksnes kurjategijale, vaid ka üldsusele. Eripreventsioon annab siinkohal ühiskonnas elavatele isikutele turvatunde ja kaitseb nende õigushüvesid läbi ohtliku isiku ühiskonnast eraldamise. Karistusjärgse kinnipidamise raames realiseeruvad mõlemad viidatud aspektid – nii hirmutamine kui ka kindlustamine –, äärmiselt võimsalt ning seda tõenäoliselt seetõttu, et mõlemad kuuluvad negatiivse eripreventsiooni liigituse alla. Negatiivne eripreventsioon seisnebki kurjategija kahjutustamises (eelkõige vangistusena) või tema hirmutamises.¹⁵⁵ Õigusriiklikult aga ohtlike kalduvuskurjategijatega tegelemisel üksnes negatiivsest eripreventsioonist (vangistusest) ei piisa, sest olulisele kohale tuleb seada ka rehabilitatsioon.

---

¹⁵⁵ J. Sootak (viide 10), lk 46.

Klassikalises karistusõiguses on karistuse eripreventiivne eesmärk isiku mõjutamine ja selle kaudu õiguskuulekale eluviisile suunamine. Kohtupraktikas on esindatud arusaam, et ka täiskasvanud isikule peab karistus mõjuma kasvatuslikult.¹⁵⁶ Parandamine liigitub eripreventsiooni positiivseks küljeks, mille eesmärk on suunatud isiku aitamisele läbi erinevate meetodite, et tagada tema resotsialiseerimine ühiskonda ning seejuures vähendada temast tulenevat ohtu. Käesoleva magistritöö raames on selgelt tulnud välja asjaolu, et karistusjärgse kinnipidamise seisukohalt on resotsialiseerimise küsimus üks olulisemaid probleeme instituudi kohaldamispraktikas. Ka EIK seisukoht on, et karistusjärgne kinnipidamine ei tohi piirduda lihtsalt inimese kinnipidamisega, vaid sel ajal peab talle tagama tugiteenused, mis aitavad tal võimalikult kiiresti vabadesse tagasi pöörduda.¹⁵⁷

Eesti Inimõiguste Keskus on oma karistusjärgse kinnipidamise analüüsis leidnud, et “Karistusjärgselt kinnipeetavad isikud vajavad psühholoogilist abi ja toetust veelgi enam kui karistuslikult kinnipeetavad isikud. Neile suunatud meetmed ei saa olla samad, mis karistust kandvatele kinnipeetavatele, kuna need meetmed ei ole neile varem mõjunud ning nad ei ole ka võimelised omal käel resotsialiseerimise suunas liikuma.”¹⁵⁸ Ravimise ja mitmekülge rehabilitatsiooni kohustuse ja selle regulatsioonist puudumise juurde on käesoleva magistritöö raames jõutud korduvalt ning seda tõenäoliselt seetõttu, et tegemist on instituudi jätkusuutlikkuse koha pealt olulise kohustusega. On selge, et kui varasemad karistused pole isikut mõjutanud, siis lihtsalt karistusjärgse kinnipidamise alusel kurjategija isolatsioonis hoidmisel on kasutegur isiku positiivse mõjutamise seisukohalt äärmiselt väike. Karistusjärgselt kinnipidamiselt võib isik vabaneda teadupärast seoses ohtlikkuse äralangemisega, kuid ilma sellega tegelemiseta ei ole võimalik, et kusagilt jookseks kindel piir selles osas, et isik ühel päeval lihtsalt enam ohtlik ei ole.

Sotsiaalteraapia puudumise üle karistusjärgse kinnipidamise kontekstis on arutlenud ka professor Jüri Saar: „/.../ jääb arusaamatuks ka seletuskirjas pakutud võimalus, et isik võib vabaneda seoses ohtlikkuse äralangemisega. Mis vägi see peaks küll olema, mis näiteks

---

¹⁵⁶ M. Kruusamäe (viide 149), lk 22.

¹⁵⁷ S. Lind (viide 130), lk 303.

¹⁵⁸ Eesti Inimõiguste Keskus. Inimõigused Eestis 2008-2009. Õigus isikuvabadusele. Karistusjärgne kinnipidamine. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://humanrights.ee/teemad/inimoigused-eestis/inimoiguste-aruanne/740-2/oigus-isikuvabadusele/>.

pedofiili puhul lubab teatava aja möödudes väita, et tema varem kindlaks tehtud ohtlikkus on sel määral ära langenud, et teda võib vabadusse lasta?¹⁵⁹

Eelnevast tulenevalt saab käesoleva alapeatüki kokkuvõtteks asuda seisukohale, et karistusjärgne kinnipidamine on eripreventsiooniline vahend, mis täidab oma olemusega küllaltki tõhusalt kolme eripreventsiooni astet (hirmutamine, kindlustamine, parandamine), kuid mille õigustatuse ja vajalikkuse hindamine peab käima kõrgemal tasandil, kuna selles kontekstis tuleb muuhulgas rääkida ka inimväärikusest.

4.2. Proportsionaalsuse hindamine

Õigus vabadusele ja isikupuutumatusse on indiviidi põhiõigused, mis on omakorda aluseks inimväärikusele. Inimväärikus tuleneb otseselt sellest, kas inimõigused on tagatud või mitte. Kui isikule ei suudeta tagada inimõigusi, siis ei saa ka rääkida ühiskonnast, mis on loodud inimeste poolt ja inimeste jaoks. Igasugune põhiõiguste riive põhjendamise lävend peab olema väga kõrge, sest nende õiguste riivamisel on tegemist sisuliselt ka inimväärikuse riivamisega.

EIK on ühes Eestiga seotud kaasuses öelnud, et „riik [peab] garanteerima, et isikut peetaksi kinni inimväärikust austavates tingimustes, et meetme rakendamise viis ega meetod ei põhjustaks talle kannatusi ega raskusi, mis ületaksid kinnipidamisega kaasneva vältimatu kannatustaseme ja et, võttes arvesse vangistuse praktilisi nõudeid, oleksid tema tervis ja heaolu piisavalt kindlustatud.“¹⁶⁰

Üks kõige olulisemaid küsimusi, mis karistusjärgse kinnipidamise olemuse kontekstis tõusetub, on see, millistel juhtudel saab pidada karistusjärgset kinnipidamist üldse vajalikuks ja põhjendatuks. Sellele küsimusele ühese vastuse andmiseks tuleb abinõu hinnata proportsionaalsuse seisukohalt. Karistusjärgse kinnipidamise kui instituudi väljakujundamisel, selle kohaldamisel ja täideviimisel on äärmiselt oluline proportsionaalsuse põhimõttest jäigalt kinni pidada, sest vaid nii saab tagada karistusjärgse kinnipidamise kui instituudi aktsepteeritavuse.¹⁶¹

---

¹⁵⁹ J. Saar (viide 3), lk 120.

¹⁶⁰ EIKo 08.11.2005,64812/01, *Alver vs. Eesti*, p 50. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (viide 59), § 10 kamm 3.1.1.

¹⁶¹ M. Paddar (viide 40), lk 415.

Proportsionaalsuse põhimõtte tuleneb põhiseaduse § 11 teisest lausest, mille kohaselt õiguste ja vabaduste piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Proportsionaalsuse põhimõttele vastavust kontrollib kohus järjestikku kolmel astmel – kõigepealt abinõu sobivust, siis vajalikkust ja vajadusel ka proportsionaalsust kitsamas tähenduses ehk mõõdukust.¹⁶² Kuna karistusjärgse kinnipidamise raames võetakse isikult vabadus, on tegemist isikuvabaduse piiranguga, mis peab kindlasti vastama proportsionaalsusnõudele ehk olema sobiv, vajalik ja mõõdukas.

Proportsionaalsust karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisel tuleb hinnata iga kaasuse asjaoludest lähtuvalt ning siit tuleb välja ka varasemalt viidatud kohtuniku põhistamiskohustus, milles on üheselt mõistetavalt selgitatud nii karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks vajalike eelduste täitmine kui ka põhjuslik seos. Lisaks sellele, et abinõu seadusesse kirjutamisel tuleb proportsionaalsust hinnata, tuleb seda vaadata ka igal üksikjuhtumil eraldi. Seaduse rakendajal tuleks hinnata, kas ka selle konkreetse süüaluse karistusjärgsele kinnipidamisele määramine on sobiv, vajalik ja mõõdukas. Vajalikkuse ja mõõdukuse osas aitab edukalt kohtuniku seisukohta kujundada ka kaasatud ekspert oma hinnanguga.

Proportsionaalsuspõhimõtte ühe alapunkti moodustab *ultima ratio* ehk subsidiaarsusprintsip. Tegemist on põhimõttega, et karistusõigusliku normi tohib luua alles siis, kui on ennast ammendanud võimalused reguleerida konkreetset käitumist teistes, vähem repressiivsetes õigusvaldkondades.¹⁶³ Karistusjärgne kinnipidamine on oma olemuselt *ultima ratio* meede, sest seda kohaldatakse üksnes neil juhtudel, kui on selge, et isiku ohtlikkus on tema süüst suurem ning ainuüksi karistuse määramine ei pruugi olla piisav, et hoida teda edaspidi eemal kuritegude toimepanemisest.

Proportsionaalsuspõhimõtte kohaselt on sobiv abinõu selline, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest.¹⁶⁴ Kuna karistusjärgse kinnipidamise eesmärgiks on takistada uute raskete kuritegude toimepanemist ohtlike kalduvuskurjategijate poolt, siis on ilmselge, et taoliste isikute kinnipidamine seni, kuni nende ohtlikkus ära langeb, on ühiskonna üldiseks kaitseks sobiv

---

¹⁶² Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (viide 59), § 11 kamm 3.

¹⁶³ H. J. Hirsch. Õigusriikliku karistusõiguse aktuaalsed probleemid. - Juridica III/2004, lk 162.

¹⁶⁴ RKPJKo 3-4-1-1-02, p 15.

abinõu. Tegemist ei ole avaliku võimu tarbetu sekkumisega, sest suure tõenäosusega on ohustatud mitmete ühiskonnaliikmete õigushüved ning nende teadmiste pinnalt ei saa avalik võim sellist olukorda lihtsalt aktsepteerida. Sellisel juhul läheks riik vastuollu kohustusega kaitsta oma kodanikke neid ähvardavate kuritegude eest ning pakkuda neile turvalist elukeskkonda. Ohtlike kurjategijate ohtlikuna vabadusse naasmine ning kuritegude korduv toimepanek samade isikute poolt jätab mulje, et probleemidega ei tegeleta ning see omakorda õhnestab usaldust riigi vastu.

Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.¹⁶⁵ Seda, kuidas takistada ohtlike kalduvuskurjategijaid edaspidi kuritegusid mitte toime panemast ilma neid ühiskonnast isoleerimata ning seejuures meetmega, mis ei riivaks nende inimõigusi, on tänaseni vastuseta jäänud küsimus. Diskuteeritud on muuhulgas näiteks sundravi ja seksuaalkurjategijate medikamentoosse kastratsiooni üle, kuid ka see riivab mitmeid inimõigusi, sh õigust tervisele küllaltki intensiivselt. Sundravi kohaldamine ohtlikele kurjategijatele on küsitav seetõttu, et haiguslik seisund kui selline neil tegelikult puudub ning medikamentoosne kastratsioon eeldab isiku nõusolekut. Seejuures on isikul õigus oma nõusolek igal ajahetkel tagasi võtta, s.t ravi pooleli jätta. Arst ei tohi aga ilma nõusolekuta inimese kehalist puutumatuset vägisi rikkuda isegi siis, kui ravi on patsiendile kasulik.¹⁶⁶

KarS §-s 87¹ reguleeritud karistusjärgse käitumiskontrolli efektiivsus ohtlike kalduvuskurjategijate suhtes on eelkõige küsitav seetõttu, et vahepealne kontroll, mis jääb kriminaalhooldusosakonnas registreerimiste vahele on kohati juhuslik ning tegelik võimalus isikut mõjutada kuritegu mitte toime panema on suhteliselt väike. Juhul, kui rääkida näiteks sarivägistajast või -pedofiilist, siis KarS § 75 lg 1 punktides 1-6 nimetatud kontrollnõuded¹⁶⁷ ei ole kindlasti sellist laadi nõuded, mis takistaks taolistel isikutel neile omaseid kuritegusid edaspidi toime panemast. Ka karistusjärgne käitumiskontroll riivab põhiõigusi, eeskätt aga PS

---

¹⁶⁵ RKPJKo 3-4-1-1-02, p 15.

¹⁶⁶ Jaggo, O., Olle, V., Paal, K. Meditsiiniõiguse kommentaarid. Eesti Patsientide Nõukoda: Greif Tartu 2003, lk 53.

¹⁶⁷ Lõikes 1 nimetatud kontrollnõueteks on kohustus elada kohtu määratud alalises elukohas; kohustus ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele; kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta; kohustus saada kriminaalhooldusametnikult eelnevalt luba elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks; kohustus saada eelnev luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks; kohustus saada eelnev luba Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks.

§-s 19, §-s 26 ja §-s 34 sätestatud põhiõigusi: üldist isiksusõigust, perekonna- ja eraelu puutumatust ning õigust vabalt liikuda ning elukohta valida.¹⁶⁸

Käesoleva magistritöö autori hinnangul puuduvad hetkel Eestis kehtivas õiguses alternatiivsed ja sama tõhusad kui karistusjärgne kinnipidamine, kuid isiku põhiõigusi vähem riivavad meetodid nn kriminaalsete erandjuhtudega¹⁶⁹ tegelemiseks. Olemas on küll karistusjärgne käitumiskontroll ja elektrooniline valve, kuid tegelikkuses ei suuda need meetmed piisavalt efektiivselt tagada seda, et peale vangistusest vabastamist isik uut õigushüve rünnakut toime ei paneks, sest kontroll nende isikute üle on kohati vähene ja küllaltki pindlik. Elektrooniline valve paneb küll isikule teatud liikumisvabaduse piirangu, kuid ei takista lõppkokkuvõttes uue kuriteo toimepanekut.

Karistusjärgse käitumiskontrolli teatavaid puudujääke ja ebausaldusväärset osade kurjategijate suhtes on möönnud ka Justiitsministeerium oma arengukavas 2017-2020 aastaks, sõnastades oma eesmärged järgmiselt: „Tagamaks suuremat järelevalvet ja vabanemisjärgset toetust kõige ohtlikematele ja retsidiivsematele isikutele, kes vabanevad praegu vanglast tähtaegselt, tuleb nende puhul kaaluda karistusjärgse käitumiskontrolli laiendamist ja tõhusamat rakendamist.“¹⁷⁰ Millised on need nõuded, mis tuleks käitumiskontrolli regulatsiooni juurde kirjutada ning mis takistaks sarivägistajat või pedofiili kindlusega külgneva tõenäosusega uut tõsist kuritegu toime panemast, kuid samas ei riivaks oluliselt tema põhiõigusi, ei oska käesoleva töö autor vähemalt töö raames uuritud seisukohtadest lähtuvalt välja pakkuda. Tegemist tundub olevat küllaltki võimatu ülesandega.

Tuginedes eeltoodule võib asuda seisukohale, et piisavalt tõhusa ja toimiva meetodi puudumine õigustab karistusjärgse kinnipidamise kui *ultima ratio* meetme kohaldamist või vähemalt selle kohaldamise kaalumist.

---

¹⁶⁸ Õiguskantsleri 10.04.2012. a seisukoht nr 6-1/120442/1201716 vastuolu mittetuvastamise kohta. Karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamise põhimõtte põhiseaduspärasus, lk 3. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_puudumise_kohta_karistusjargse_kaitumiskontrolli_kohaldamise_pohimotte.pdf.

¹⁶⁹ Käesoleva magistritöö raames analüüsitud kohtulahendite, sh EIK kaasuste asjaosalised on enamuses olnud paadunud retsidiivistid ja erinevate haiguste all kannatavad isikud (nt seksuaalse sadismi), kelle kuriteod on olnud väga rasked ning kelle suhtes näiteks karistusjärgne käitumiskontroll ei omaks tõenäoliselt absoluutselt mitte mingisugust mõju. Sellised isikud võivad olla ohtlikud kõigile, kellega nad kas või põgusalt kokku puutuvad ning seetõttu oleks nende eemalhoidmine kriminaalhooldajast juba teatud mõttes preventiivne.

¹⁷⁰ Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020, lk 17. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/justiitsministeeriumi_arengukava_2017-2020.pdf.

Vajalikkuse osas räägib karistusjärgse kinnipidamise poolt täiendavalt asjaolu, et instituuti kohaldatakse üksnes kõige olulisemate õigushüvede kaitseks ja isikute suhtes, kelle puhul tõenäosus uue ohtliku kuriteo toimepanemiseks on äärmiselt kõrge. Isiku karistusjärgne kinnipidamine kestab vaid seni, kuni see on põhjendatud ning seda põhjendatust kontrollitakse kohtu poolt regulaarselt. Juhul, kui meetme kohaldamisel tekib arvamus, et meede ei ole (enam) vajalik, siis seda ka (edaspidiselt) ei kohaldata. Ka regulaarne põhjendatuse kontroll peaks olema allutatud proportsionaalsusprintsibile.

Mis puutub meetme mõõdukusse, siis seni on valitsev seisukoht, et riigil on mitte üksnes õigus, vaid ka kohustus sekkuda, kui on oht, et üks kodanik tekitab tõsist kahju teisele kodanikule või teistele kodanikele. Selline kaitseõigus kehtib ka juhul, kui on küll konkreetne potentsiaalne ründaja, kuid mitte konkreetset ohvrit.¹⁷¹ Kui rääkida antud kontekstis erinevate õigushüvede kaalumise kohta, siis tegelikult on karistusjärgse kinnipidamise poolt rohkem kaalukaid argumente, kui selle vastu.

Ühelt poolt räägime ühe konkreetse, kriminogeense ja ohtliku isiku kinnipidamisest pisut soodsamatel tingimustel,¹⁷² kui tavavange kinni peetakse. Tagatud on ka see, et isik millalgi tulevikus vabadusse pääseb, sest KarS v.r § 87³ lg 2 kohaselt võis nii Eestis kui ka näiteks Saksamaal karistusjärgset kinnipidamist üle kümne aasta kohaldada üksnes äärmistel erandjuhtudel, mille esinemise tõenäosus on minimaalne. Seega ei ole isikult võetud lootust vabanemisele, mis juba ise oleks inimõiguste raske rikkumine.¹⁷³ Karistusjärgse kinnipidamisega riivatakse sisuliselt üksnes ühe konkreetse ühiskonnale ohtliku isiku vabadust ja isikupuutumast.

Teisalt aga on oluline asjaolu, et neid isikuid, kes tulenevalt selle ühe isiku karistusjärgsele kinnipidamisele määramise tõttu ei ole potentsiaalsed ohvrid, on üks kuni mitu. Seega – põhimõtteliselt on vastasseisus ühe isiku vabaduse riivamine ja määratlemata isikute ringi kõige olulisemate õigushüvede (elu, kehaline puutumatus, seksuaalne enesemääramine, vabadus, emotsionaalne ja füüsiline tervis) võimalik riive.

---

¹⁷¹ Seletuskiri (viide 18), lk 25.

¹⁷² Kuigi karistusjärgselt kinnipeetavatele oli Eestis ette nähtud soodsam režiim, on tegelikult selle sarnasus vangistusega märkimisväärne. Regulatsiooni oleks pidanud läbi mõtlema oluliselt laialdasemalt, et tagada karistusjärgselt kinnipeetavatele rehabilitatsiooniteenused. Ei ole välistatud, et vaatamata Eesti sellekohase kogemuse puudumisele oleks eelnevast tulenevalt tulevikus loodud vanglas näiteks eraldi osakond just karistusjärgselt kinnipeetavate tegelemiseks.

¹⁷³ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura, 2007, lk 99.

Käesoleva magistritöö autori meelest ei ole küsimust selles, milline isikute ring siin õigushüvede kaalumise võidaks, sest oht üldsusele on teatud juhtudel siiski olulisem, kui üksikisiku õiguste riive ning seda eriti olukorras, kus “oht üldsusele” hõlmab tegelikult endas mitmeid üksikuid indiviide. Kõnealuseid võimalikke õigushüvede rünnakuid ei panda toime mitte üldsuse vastu, vaid ikka üksikisikute suhtes. Olukorras, kus paljude isikute kõige tähtsamad õigushüved on ohus, ei saa ühe inimese õigus vabadusele kaaluda üles teiste inimeste õigusi elule, tervisele, seksuaalsele enesemääramisele. Olgu veel märgitud asjaolu, et pedofiilist ründaja suhtes on võimalikuks ohvriks ühte kõige nõrgemasse sotsiaalsesse gruppi – alaealiste isikute hulka kuuluvad õigussubjektid.

Seega võib eelnevast tulenevalt asuda seisukohale, et ühiskonna kaitse ohtlike kurjategijate eest on legitiimne eesmärk ning karistusjärgne kinnipidamine on selleks kohane meede.¹⁷⁴ Tundub /.../ olevat mõistlik kohaldada karistusjärgset kinnipidamist üksnes neil puhkudel, kui – arvestades süüteo puhul ähvardava kahju ulatuslikkust või pöördumatust potentsiaalsete ohvrite jaoks – lihtsalt ei saa süütegude toimepanemise riski aktsepteerida. See puudutab eelkõige elu või kehalist puutumatus ulatuslikult kahjustavaid süütegusid – seega eriti raskeid seksuaal- ja vägivalladelikte.¹⁷⁵

Kuigi nii karistusjärgse kinnipidamise instituudil tervikuna kui ka Eestis kehtinud regulatsioonil on mitmeid puudujääke, on tegelikult arusaadav miks ja kelle puhul taolist instituuti tuleks kohaldada. Igasugused inimõigusi piiravad meetmed peavad olema põhjalikult läbi kaalutud ning on selge, et enne meetme üksikjuhtumile kohaldamist tuleb konkreetse kaasuse osas läbi viia põhjalik hindamine ja kaalumine ning sealhulgas tuleb arvestada ka proportsionaalsuse põhimõtet. Unustada ei tohi asjaolu, et karistusjärgse kinnipidamise eesmärk on tegelikult oluliselt laiem kui üksnes edasiste ohtlike rünnete toimepaneku võimaluse vähendamine läbi isiku isoleerimise.

Uuringud on näidanud, et näiteks pedofiilia terviklikul ravil (*comprehensive treatment*) on väga suur edumäär. Karistusjärgne kinnipidamine saab seega olla õigustatud võimalikult vähe represserivas keskkonnas. Küsitav on, kas vanglaid saab pidada nende isikute jaoks sobivaks kohaks. Kuigi Eesti tänane vanglasüsteem toimib samuti ühtpidi haridus- ja

---

¹⁷⁴ L. Ipsberg (viide 108), lk 455.

¹⁷⁵ W. Frisch (viide 82), lk 538.

sotsialiseerimisasutusena, on tegemist siiski kinnipidamisasutusega. /.../ Vangla negatiivseid mõjusid arvestades on pärsitum ka isiku mõjutamine positiivses suunas.¹⁷⁶ Kui aga riik on juba läinud seda teed, et väljendab üldsuse hüvangu nimel oma võimu kellegi vabaduse ja isikupuutumatusse intensiivse riivega, siis tuleb oluliselt paremini läbi mõelda ka see, kuidas tagada isiku ohtlikkuse tegelik vähendamine.

Eelnevast tulenevalt asub käesoleva magistritöö autor seisukohale, et õigusriive on lubatud ja teatud juhul ka vajalik selleks, et inimesed ise tunneksid end oma kodus turvaliselt. Vabaduste piiramine, sh vabaduse ja isikupuutumatusse piiramine on vajalik, et riigis oleks turvaline ja stabiilne. Taolistel kaalutlustel on põhjendatud kriminaalsetes erandolukordades ka isiku karistusjärgselt kinni pidamine.

---

¹⁷⁶ M. Paddar (viide 40), lk 417.

Kokkuvõte

KarS v.r § 87² sätestas mittekaristusliku mõjutusvahendina karistusjärgse kinnipidamise, mille peamine eesmärk oli takistada uute kuritegude toimepanemist läbi ohtliku kalduvuskurjategija täiendava kinnipidamise pärast talle määratud vangistuse ärakandmist. Tegemist polnud mitte karistusega tehtud teo eest, vaid vahendiga hoida ära uusi raskeid kuritegusid konkreetsete isikute poolt tulevikus. Karistusjärgse kinnipidamise kohaldamisel nähti võimalust tagada ühiskonnas elavate isikute turvalisus ning seda rakendati üksnes nende kurjategijate suhtes, kes kujutasid endast ohtu üldsusele ning oli tuvastatav, et suure tõenäosusega paneb see kurjategija vabaduses toime uusi raskeid kuritegusid. Karistusjärgne kinnipidamine pidi lahendama seega selliste retsidiivide probleemi, kelle suhtes sai asuda seisukohale, et temast tulenev ohtlikkus on suurem kui konkreetse teo toimepanemisest tulenev süü.

Tulenevalt asjaolust, et igasugune vabaduse piiramine kujutab endast isiku põhiõiguste riivet, on ka karistusjärgne kinnipidamine instituut, mille lubatavuse üle on laialdaselt diskuteeritud. Käesoleva töö eesmärk oli uurida, kas karistusjärgne kinnipidamine kujutab endast põhjendamatut riivet vabadusele, isikupuutumatusel ning inimõigustele. Selle väljaselgitamiseks vaatles autor Eesti karistusseadustikus 24. juulist 2009. aastast kuni 2011. aastani kehtinud karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise regulatsiooni, kõrvutas seda Saksamaa, Austria, Belgia ja Skandinaaviamaade karistusjärgse kinnipidamise sätetega ning analüüsis Riigikohtu põhjendusi karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamisel. Oluline koht magistritöös on ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikal, sest oma vaieldava olemuse tõttu on kohus korduvalt karistusjärgse kinnipidamise lubatavuse osas seisukoha võtnud.

Täiendavalt püüdis autor töö raames leida vastust küsimusele, kas karistusjärgne kinnipidamine on vajalik ja õigustatud preventiivne vahend ohtlike kalduvuskurjategijate isoleerimiseks, et tagada ühiskonna turvalisus ning vähendada teiste isikute õigushüvede riivamise võimalikkust tulevikus.

Käesoleva töö üheks olulisemaks lähtekohaks oli Riigikohtu 21. juuni 2011. a otsus asjas nr 3-4-1-16-10, millega tunnistati KarS v.r § 87² lg 2 põhiseadusega vastuolus olevaks ja sellest

tulenevalt kehtetuks. Lisaks teistele puudujääkidele leidis Riigikohus üldjoontes, et karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks puudub üldse põhiseaduslik alus. Olgugi, et käesoleva töö autor on osade Riigikohtu otsuses väljendatud seisukohtade õigsust möönnud, on olulisem siiski tuua välja need aspektid, millega on keeruline tulenevalt õiguspraktikast nõustuda.

Autor rõhutab, et käesoleva töö eesmärk ei ole olnud Riigikohtu otsust kritiseerida, vaid läbi arutluse mõista, millistele kaalutlustele tuginedes asus kohus kõigi menetlusosaliste arvamuse ja iseenda varasema kohtupraktika vastaselt karistusjärgse kinnipidamise suhtes küllaltki ootamatule seisukohale ning kas nendel kaalutlustel on lähemal vaatlemisel ka tegelikku sisu.

Vaatamata asjaolule, et karistusjärgne kinnipidamine liigitati seadusandja poolt mittekaristuslikuks mõjutusvahendiks, tuleb instituuti pidada materiaalses mõttes siiski karistuseks. See on Riigikohtu esimene oluline seisukoht karistusjärgse kinnipidamise olemuse osas ning sellega nõustub ka käesoleva töö autor. Sisult on karistusjärgne kinnipidamine vangistus, mis viiakse täide kinnipidamisasutuses ning asjaolu, et seda kandvatele isikutele rakendatakse teatud osas soodsamat režiimi, ei muuda karistusjärgse kinnipidamise tegelikku karmi loomust: isikult võetakse vabadus pärast talle süü alusel määratud karistuse ärakandmist. Veel enam, karistusjärgse kinnipidamise kohaldamist otsustades ei määra kohus kindlaks ka kinnipidamise tähtaega.

Kõige olulisem Riigikohtu argument karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusvastaseks tunnistamisel oli see, et instituut on seaduses piisavalt määratlemata. Määratletuse ehk õigusselguse põhimõte eeldab, et põhiõigust riivav seadus peab olema piisavalt määratletud, s.t isikul peab olema võimalik ette näha õiguslikke tagajärgi, mida tema tegevus võib kaasa tuua. Seega peavad õigusaktid olema piisavalt selged ja arusaadavad.

Ei ole õige asuda seisukohale, et tavapärasest keerukam seadusesäte tähendab koheselt ka määratletusnõude mittejärgimist. Käesoleva töö autor on analüüsi käigus tuvastanud, et KarS v. r § 87² on piisavalt määratletud, selge ja arusaadav ning vajadusel ka asjakohase nõustamise abiga isikule selgitatav. Unustada ei tohi, et karistusjärgset kinnipidamist rakendati peamiselt isikute suhtes, kes olid varasemalt juba õigusemõistmisega kokku puutunud. See, et kuritegude nimekiri, mille toimepanemine võib kaasa tuua karistusjärgse kinnipidamise, on pikk ja raskesti mõistetav, ei muuda sätet veel määratletusnõude vastaseks. Tegemist on ilmselgelt seadustehnilise võttega, mida on karistusseadustikus kasutatud

küllaltki laialdaselt. Ei ole otstarbekas paragrahvi igas lõikes uuesti konkreetseid kuritegusid üles loetleda, ka ei aita see seadusteksti ennast kuidagi arusaadavamaks teha. Nii paragrahvi kui ka seadusesisene viitamine täidab pigem hea õigusloome eesmärki ning on selge, et karistusjärgse kinnipidamise sätete keerulisus tuleneb seadusandja soovist instituuti täielikult ja arusaadavalt reguleerida.

Lisaks eeltoodule oli Riigikohtu üheks ajendiks karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusvastaseks tunnistamisel asjaolu, et karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustamisel hinnatakse isiku kuritegelikkude kalduvust ning selles väljenduvat ohtlikkust ühiskonnale. Riigikohus asus seisukohale, et tegemist on määratlemata õigusmõistetega ning nende tuvastamine on kohtuniku prognoos, kuid prognoos on oma tulevikku suunatuse tõttu paratamatult oletuslik. Töö autor leidis, et kuritegeliku kalduvuse määratletust saab vaadelda kahest aspektist: määratletusnõude järgimine kurjategija ja määratletusnõude järgimine kohtuniku seisukohalt.

Kuritegelik kalduvus kohtuniku seisukohalt on käesoleva töö autori hinnangul küllaltki selge ja arusaadav. Mõistet on Eesti kohtupraktikas varasemalt edukalt sisustatud kuritegude arvu ning otsuse tegemise hetkel kõne all oleva teo raskuse ja asjaolude järgi. Hetkel kehtivas õiguses hinnatakse kuritegelikkude kalduvust näiteks ka vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise, karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamise ning vahistamise otsustamisel ning on meelevaldne asuda seisukohale, et üksnes karistusjärgse kinnipidamise kontekstis on kuritegeliku kalduvuse mõiste määratlemata. Küll aga möönab töö autor, et probleem kuritegeliku kalduvuse määratletusega võib tekkida selles, kas kurjategija ise on suuteline ette nägema, et kohtunik võib teatud asjaolude esinemise põhjal tal kuritegeliku kalduvuse tuvastada.

Raske on nõustuda ka Riigikohtu arutluskäiguga kohtuniku poolt teostatava prognoosi lubamatuse osas. Nii kriminaalasjades kui ka muudes kohtuvaidlustes teevad kohtunikud iga päev otsuseid lähtudes oma siseveendumusest ja asjaolust, kas miski tundub neile põhjendatud või mitte. Prognoos on alati ebaselge, kuid kurjategija edaspidise käitumise ennustamiseks tuleb paratamatult vaadata tema varasemat käitumist. Ka karistuse liigi ja määra mõistmisel tuleb kohtunikul teatud mõttes prognoosida, milline karistus võiks olla piisav, et kurjategijat edaspidiselt õiguskulekale teele suunata.

Kuna isiku ohtlikkuse hindamist on defineeritud lisaks muudele faktoritele ka läbi selle, kui suur on tõenäosus, et ta võib vabaduses viibides toime panna uusi kuritegusid, siis on selge, et kuritegelik kalduvus ja ohtlikkus langevad teatud mõttes kokku. Kuritegevusele kalduv isik on alati ka ohtlik, hinnang isiku ohtlikkusele on aga alati tõenäosuslik. Kuigi Riigikohus leidis, et kuritegeliku kalduvuse ja ohtlikkuse prognoositavus on karistusjärgse kinnipidamise kontekstis lubamatu, siis tegelikult oleks see küsimus lahendatav ekspertide kaasamisega otsustamisprotsessi. Ekspertiisi kohustus Eesti õiguses puudub, kuid seda on kohtul võimalik määrata kas omal algatusel või kohtumenetluse poole taotlusel. Karistusjärgse kinnipidamise määramisel kasutab ekspertiisi käesoleva töö raames analüüsitud välisriikidest näiteks Saksamaa, kelle karistusjärgse kinnipidamise sätetele on Eesti oma seaduseelnõu loomisel peamiselt ka tuginenud.

Seoses asjaoluga, et Riigikohus on ka varasemalt oma praktikas ohtlikkust käsitlenud, tundub käesoleva töö autorile, et karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusvastaseks tunnistamise otsus on kohtu varasemale praktikale pigem vastukäiv. Kõigepealt on Riigikohus rõhutanud, et isiku ohtlikkusele tuleb anda hinnang lähtudes konkreetse juhtumi asjaoludest, kuid seejärel heidab karistusjärgse kinnipidamise lahendis ette ohtlikkuse prognoosimise delegeerimist kohtunikule. On mõistetamatu, kuidas Riigikohus saab asuda seisukohale, et kuritegeliku kalduvuse ja ohtlikkuse mõistete sisustamisel ja hindamisel on seaduse rakendajale pandud liiga suur vastutus, kui neid samu aspekte hinnatakse hetkel kehtivas õiguses ka teiste instituutide rakendamisel.

Tulenevalt sellest, et Riigikohtu meelest puudus karistusjärgse kinnipidamise kohaldamiseks üldse põhiseaduslik alus, analüüsis töö autor seda, kas karistusjärgset kinnipidamist on võimalik liigitada PS § 20 lg 2 punktide 1 või 3 alla. PS § 20 lg 2 punkt 1 kohaselt võib vabaduse võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras ning sisuliselt sama sätestab ka EIÕK art 5 lg 1 punkt a. Vastupidiselt Riigikohtu seisukohale on töö autor leidnud, et KarS v. r § 87² lõikes 2 sätestatud karistusjärgsel kinnipidamisel on PS § 20 lg 2 punktiga 1 nõutav seos isiku süüdimõistmisega selle eest, et ta on toime pannud konkreetse kuriteo. PS § 20 lg 2 punkt 1 on karistusjärgse kinnipidamise aluseks, sest karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsus tehakse konkreetse kuriteo toimepanemise eest karistuse määramise otsuses. Järelikult toimub karistusjärgse kinnipidamise määramine kohtuotsusega, olles seejuures PS §-dest 21, 22 ja 23 tulenevate nõuetega kooskõlas. Taoline tõlgendus on vastav ka inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile.

Nõustuda tuleb Riigikohtuga aga selles, et karistusjärgne kinnipidamine ei sobi PS § 20 lg 2 punkti 3 alla. Nimetatud säte on sisu osas sarnane konventsiooni artikkel 5 lg 1 punktiga c ning kuna EIK on selgelt leidnud, et konventsiooni artikkel 5 lg 1 punkt c ei õigusta kuritegeliku kalduvuse tõttu isiku kinnipidamist ebamäärastel kaalutlustel, siis on selge, et ka PS § 20 lg 2 punkt 3 ei saa kuidagi õigustada karistusjärgse kinnipidamise kohaldamist.

Käesoleva magistritöö raames analüüsitud välisriikide regulatsioonidest tuli üheselt välja see, et karistusjärgne kinnipidamine ei ole oma olemuselt midagi uut ega keelatud. Küll aga on see riigiti üpriski erinevalt üles ehitatud. Nagu öeldud, on Eesti karistusjärgse kinnipidamise regulatsiooni eeskujuks olnud suuresti Saksamaa regulatsioon, mis on teatud mõõndustega kehtinud Saksa õiguses juba aastast 1933. Suurimateks erinevuseks Eesti ja Saksa regulatsioonide vahel on see, et Saksamaal hinnatakse isiku ohtlikkust kahe teineteisest sõltumatu eksperdi hinnangu abil ning seadus selgitab lahti kuritegeliku kalduvuse mõiste. Saksamaa põhiseadusega on kohtunikule antud väga lai diskretsiooniõigus vabaduse piiramise osas, s.t ainult kohtunik võib otsustada igasuguse vabaduse piiramise lubatavuse ja selle jätkamise üle. Sellest tulenevalt on Saksamaal lubatud karistusjärgse kinnipidamise kohaldamine juba tulenevalt põhiseadusest.

Austria karistusjärgse kinnipidamise praktika puhul on oluline välja tuua, et karistusjärgselt kinnipeetav paigutatakse seal spetsiaalsesse kalduvuskurjategijate kinnipidamisasutusse, kus keskendutaksegi peamiselt selliste isikute ohtlikkuse vähendamisele läbi rehabilitatsiooni. Kalduvuskurjategijate igakülgset abistamiskohustust on korduvalt rõhutatud nii EIK kui ka õiguskirjandus, kuid selle tegelikkuses rakendamine on üks suurim karistusjärgse kinnipidamise puudujääk.

Töö raames selgus, et enamikel analüüsitud riikidel on karistusjärgse kinnipidamise regulatsioon läbi mõeldud väga oskuslikult. Näiteks on instituudi kohaldamise õiguse üle vaidluste vältimiseks Norra karistusseadustikku ühemõtteliselt sisse kirjutatud, et karistusjärgne kinnipidamine on üks seadusliku karistuse liikidest. See omakorda annab põhiseadusliku aluse Norras karistusjärgset kinnipidamist kohaldada – nimelt võib Norra põhiseaduse kohaselt vabadust piirata ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Karistusjärgne kinnipidamine on Norras õigustatud seetõttu, et seadus ei anna võimalust karistusliigina kohaldada eluaegset vangistust ning see tähendab, et karistusjärgne kinnipidamine ongi sisuliselt mõeldud eluaegse vangistuse asendamiseks.

Rootsi karistusjärgse kinnipidamise regulatsiooni analüüsid selgus, et seal erineb instituut n-ö klassikalisest karistusjärgsest kinnipidamisest selle poolest, et korduvalt raskeid kuritegusid toime pannud isikutele määratavat karistust võidakse lihtsalt teatud aastate võrra pikendada. Taoline regulatsioon meenutab pigem Eesti karistusseadustiku eriosa paragrahvide lõigetes 2 jj sätestatud kvalifitseerivaid asjaolusid, mis näevad samuti ette üldisest raskema karistusmäära.

Karistusjärgset kinnipidamist korduvalt erinevates aspektidest hinnanud EIK on leidnud, et isiku kinnipidamine pädeva kohtu süüdimõistva otsuse alusel artikli 5 lg 1 punkt a tähenduses võimaldab isikut kinni pidada ka muu meetme alusel, mis ei ole karistus, kuid mis tuleneb süüdimõistvast kohtuotsusest ning on sellega ajaliselt seotud. Oma karistusjärgse kinnipidamise lubatavuse hindamise praktika jooksul ei ole EIK kordagi asunud seisukohale, et tegemist oleks konventsiooniga vastuolus oleva instituudiga või et inimõiguste riive oleks nii ulatuslik, et seda tänastes õigusriikides rakendada ei tohiks. Meede ei ole välistatud ka ühegi teise rahvusvahelise õiguse normi või põhimõtte alusel.

EIK on leidnud, et karistusjärgne kinnipidamine on oma olemuselt karistus, kuid kui instituudi kohaldamiseks loovad siseriiklik õigus, s.t. materiaal- ja menetlusõiguslikud normid võimaluse ning karistusjärgne kinnipidamine järgneb süüdimõistmisele nii, et süüdimõistmise ja vabaduse piiramise meetme vahel on piisav kausaalne seos, siis on tegemist lubatava vahendiga tagamaks ühiskonna kaitset ohtlike kalduvuskurjategijate eest. Samas möönis EIK, et kui otsus karistusjärgse kinnipidamise täitmisele pööramiseks tugineb põhjustel, millel puudub piisav seos karistuse eesmärkidega, siis võib isiku kinnipidamine olla vastuolus konventsiooni artikli 5 lõike 1 punktiga a. Selline seisukoht rõhutab veelgi põhjusliku seose olemasolu põhistamise äärmist vajalikkust. Seda, kui põhjalikult Eesti kohtunikud oleksid karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise otsustamisel oma seisukohta põhjendanud, ei ole olnud võimalik tulenevalt instituudi vähesest kehtivusajast analüüsida.

Vaatamata sellele, et EIK on korduvalt järeldanud, et karistusjärgne kinnipidamine on teatud juhtudel ja isikute suhtes õigustatud meede, rõhutab ta siiski ka erinevate riikide regulatsioonidest välja tulevat ühist puuduvat joont – ebapiisavaid tingimusi karistusjärgselt kinnipeetavate mõjutamiseks. Preventiivsele kinnipidamisele allutatud isikutele peab võimaldama kõrgel tasemel psühholoogilist abi ja tuge eesmärgiga vähendada nende ohtlikkust ja teha niiviisi võimalikuks nende vabanemine. Käesolevas töös jõudis autor

järeldusele, et rehabilitatsiooniküsimus on karistusjärgse kinnipidamise kontekstis olnud nii Eesti kui ka osade välisriikide regulatsioonides puudulik. Rehabilitatsiooni olulisust toetab ka karistusjärgse kinnipidamise eripreventiivne olemus, mille eesmärgi raames on kohtupraktikas esindatud arusaam, et karistus peab ka täiskasvanud isikule mõjuma kasvatuslikult.

Üks kõige olulisemaid küsimusi, mis karistusjärgse kinnipidamise olemuse kontekstis tõusetub, on see, millistel juhtudel saab pidada karistusjärgset kinnipidamist üldse vajalikuks ja põhjendatuks. Sellele küsimusele vastuse andmiseks ning karistusjärgse kinnipidamise kui instituudi aktsepteeritavuse tagamiseks tuleb abinõu hinnata proportsionaalsuse seisukohalt, s.t kolmel proportsionaalsuse astmel – sobivus, vajalikkus, mõõdukus –, vastavalt iga kaasuse asjaoludele.

Abinõu on sobiv ja vajalik, kui see aitab kaasa eesmärgi saavutamisele, mida ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama mõjus kui parajasti hindamise all olev abinõu. Karistusjärgse kinnipidamise eesmärgiks on takistada uute raskete kuritegude toimepanemist ohtlike kalduvuskurjategijate poolt ning seetõttu on selge, et taoliste isikute kinnipidamine seni, kuni nende ohtlikkus ära langeb, on üldsuse kaitseks sobiv abinõu. Vajalikkuse osas on käesoleva töö autor hinnanud põgusalt ka teiste, sarnaste abinõude (nt karistusjärgne käitumiskontroll) efektiivsust, kuid jõudnud järeldusele, et hetkel Eestis kehtivas õiguses alternatiivsed ja sama tõhusad, kuid isiku põhiõigusi karistusjärgsest kinnipidamisest vähem riivavad meetodid puuduvad.

Meetme mõõdukuse osas on valitsev seisukoht, et riigil on nii õigus kui ka kohustus sekkuda juhul, kui on oht, et üks kodanik võib tekitada tõsist kahju teisele kodanikule. Selle õiguse kehtivust ei välista ka asjaolu, et olemas on võimalik ründaja, kuid puudub konkreetset tuvastatav ohver. Karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise lubatavuse kaalukaasil on oluline vastasseis, kus ühel pool on konkreetse isiku vabaduse riivamine ja teisel pool määratlemata isikute ringi kõige olulisemate õigushüvede – elu, kehaline puutumatus, seksuaalne enesemääramine, vabadus, emotsionaalne ja füüsiline tervis – võimalik kahjustamine. Eeltoodu valguses ei ole pikka arutelu selle üle, milline isikute ring õigushüvede kaalumise võidaks, sest oht üldsusele on teatud juhtudel siiski olulisem, kui üksikisiku õiguste riive ning seda eriti olukorras, kus „oht üldsusele“ tähendab ühte kuni mitut indiviidi.

Kokkuvõtvalt leiab käesoleva magistritöö autor, et ühiskonna kaitse ohtlike kurjategijate eest on oluline kohustus, mida riik peab täitma, ning karistusjärgne kinnipidamine on selleks kohane meede. Mõistlik on kohaldada karistusjärgset kinnipidamist siis, kui arvestades isiku poolt võimalikku tekitatavat kahju, ei ole lihtsalt võimalik aktsepteerida riski, mis sellest isikust ühiskonnale tõusetub. Eeltoodud argumentidele tuginedes tuleb asuda seisukohale, et karistusjärgne kinnipidamine on vajalik ja õigustatud preventiivne vahend teatud liiki ohtlike kalduvuskurjategijate ühiskonnast isoleerimiseks ning selle rakendamiselega vähendatakse oluliselt teiste õigussubjektide õigushüvede võimalikku riivamist tulevikus.

Käesolevas töös jõudis autor läbi erinevate allikate ja kohtupraktikate analüüsi järeldusele, et karistusjärgne kinnipidamine ei kujuta endast isiku vabaduse, tema isikupuutumatus ega tema muude inimõiguste põhjendamatu riivet. Karistusjärgset kinnipidamist kohaldatakse üksnes kõige olulisemate õigushüvede kaitseks ja isikute suhtes, kelle puhul tõenäosus uue ohtliku kuriteo toimepanemiseks on äärmiselt kõrge. Isiku karistusjärgne kinnipidamine kestab vaid seni, kuni see on põhjendatud ning seda põhjendatust kontrollitakse kohtu poolt regulaarselt. Sellistes tingimustes on põhjendamatu riive tekkimise võimalus väike.

Tuginedes töö raames käsitletud erinevatele andmetele, seisukohtadele ning argumentidele, leiab käesoleva töö autor, et Riigikohtu seisukoht karistusjärgse kinnipidamise põhiseadusvastaseks tunnistamisel on kõike muud kui arusaadav ja õigustatud. Kuna käesoleval hetkel puudub sama efektiivne, kuid inimõigusi vähem riivav meetod ohtlike kalduvuskurjategijatega tegelemiseks, ning seda on sisuliselt möönnud ka Justiitsministeerium oma viimases arengukavas, jääb küsitavaks Riigikohtu poolt niivõrd kergekäeline instituudi põhiseadusvastaseks tunnistamine. Seda eriti veel olukorras, kus rahvusvaheline praktika instituuti pigem toetab.

Detention after service of sentence – an infringement of person’s liberty and security or grounded special preventive measure?

Summary

Penal law executes the aim to protect legal rights and is intended to perform also preventively or in other words - enable to prevent new crimes. According to the effective system of the Estonian penal law, the type and category of the sentence depends on the offender’s guilt. Due to the increasing number of repeated offences it has become evident that guilt-based sentences do not help to achieve the preventive aim. The disadvantage of the guilt-based sentence is illustrated in the situation in which a person serves the sentence imposed on the basis of guilt but after the release from prison he/she is still dangerous and the possibility of committing new crimes is very likely.

In order to solve such situations in which the danger proceeding from the person is bigger than the guilt, several countries have implemented an option to apply detention after service of sentence. In essence it is a non-penalty sanction, which enables to detain a person after the guilt-based sentence is completely served.

In Estonia the institute was valid until the Supreme Court passed the decision according to which Penal Code § 87²(2) was declared to be in conflict and invalid due to that. The Supreme Court en banc declared that detention after service of sentence is in conflict with § 20 subsection 2 provisions 1 and 3 of the Constitution of the Republic of Estonia or in other words - according to the Constitution no legal basis for its application existed.

The aim of the Master’s thesis is to analyse whether the Supreme Court’s statement of case declaring detention after service of sentence to be in conflict with the Constitution is legally adequately grounded. For that purpose the experience of the European Court of Human Rights and some foreign countries applying detention after service of sentence are discussed. Two hypotheses are established: 1) detention after service of sentence does not involve ungrounded infringement of the person’s freedom, security or human rights; 2) detention after service of sentence is necessary and a justified preventive measure for the isolation of dangerous repetitive offenders from the society and the application of it protects other subjects from the infringement of legal rights.

The first part of the paper gives an overview of the essence and regulation of the effective provision of detention after service of sentence in Estonia. Pursuant to the Penal Code § 87² subsection 1, it is a sanction which main aim is to hinder the commitment of new crimes affecting other person's physical, psychological and sexual integrity by a person, who has been convicted for a crime and there is a good reason to assume that in freedom the person may commit new crimes of the same kind. The possibility to avoid new serious crimes was expected to increase the society's sense of security because the target group of the implemented institute includes serial rapists and paedophiles or people whose crimes involve deviations from acceptable sexual behaviour.

The implementation of detention after service of sentence was grounded only in case of serious sufferings to the victim or significant material damage was caused. In addition to the commitment of deliberate crimes involving violence, the person had to be punished for similar crimes earlier for at least two times and it had to be evident that in freedom he/she was able to commit new serious crimes comprising significant infringement of legal rights.

Detention was imposed after the service of sentence or when the person had served the guilt-base sentence and after that if necessary, the person is detained in order to guarantee the security of the society. The detention was executed in a closed prison and separately from other inmates, and some advantages in regard to clothing, long-term meetings, the cell and its fittings were provided.

As detention after service of sentence is the court's discretionary decision and upon application no term of service is established by court, the detention of the person has to be grounded. The grounded decision of detention after service of sentence was reviewed by court at least once in two years; however, the imprisoned person and his/her defence lawyer had the right to request the review of the right of detention at any time. While the institute was included in the legal act it was assumed that in Estonia about 6-10 person a year might be imposed to detention after service of sentence.

The issue of conformity of detention after service of sentence was raised in a criminal matter conducted in Harju County Court, according to which the offender had been punished pursuant to criminal procedure five times, but only once the offence did not involve the infringement of sexual self-determination. Harju County Court assumed that the person is

evidently dangerous also after the service of sentence, but initiated the review of constitutionality.

According to the Supreme Court's final position detention after service of sentence is a punishment and due to that extended as the subject of the constitutional right of self-determination. It means that the legal act which infringes the main right has to be adequately comprehensible and the person has to be able to foresee which kind of consequences the deed might bring along. The Supreme Court came to the conclusion that the inadequacy of the definition is caused due to the fact that the list of crimes commitment and complemented with detention after service of sentence is long and complicated. According to the author's opinion the regulation of detention after service of sentence is adequately defined, unambiguous and comprehensible because Penal Code § 87² establishes clearly on which basis and in case of which repeated offences detention after service of sentence can be applied. The failure to apply the formulation technique adequately in the establishment of the punishment standard does not necessarily cause the controversy of the right of determination.

Application of detention after service of sentence is based on the person's criminal inclinations and the danger to the society caused due to that. According to the Supreme Court, criminal inclination is a non-defined legal term and connected with the judge's prediction for the future. The author finds that the legislator has wanted to accommodate the definition of criminal inclination mainly via circumstances, the number and frequency of crimes. These are terms that are successfully accommodated by court practice because in the present legislation criminal inclination is assessed upon passing the decision of arrest. But we do not know what the criminal intends to do in the future and that is why his /her possible future offences can be predicted only on the basis of prior behaviour.

The assessment of danger proceeding from the person is always hypothetical and that is why experts have to be involved in order to estimate the possible danger. A person with criminal inclination is always dangerous. The obligation of expertise in Estonian legislation is not established; however, the court can assign it at its own initiative or by the application of a party to the proceedings. The prognosis of the level of danger cannot be predicted as one argument in the conflict of the detention after service of sentence and the Constitution because the level of danger is also assessed in case of imposed psychiatric coercive treatment.

The Supreme Court found that detention after service of sentence can be categorised under Constitution § 20 subsection 2 provisions 1 and 3, and in case the Constitution does not enable to establish detention after service of sentence, there is also no possibility to limit personal security. According to Constitution § 20 subsection 2 provision 1, a person may be deprived of liberty only in cases established by the legislation and by court verdict or after the service of sentence. Article 5 § 1 (a) of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (“the Convention”) establishes that a person may be deprived of liberty in case detention is legal after a competent court has convicted the person.

The Supreme Court declared that the part of the sentence “for the execution of the conviction” justifies the deprivation of privacy which proceeds directly from the conviction of the person for a certain crime. According to the author of the paper, it is an additional detention of a person due to the fact that he/she has committed a certain number of crimes and is still dangerous to the society. Thus, detention after service of sentence is adequately connected with the commitment of a certain crime so that deprivation of liberty is grounded according to the Constitution § 20 subsection 2 provision 1.

The author of the paper agrees with the Supreme Court saying that detention after service of sentence cannot be categorised as subject to Constitution § 20 subsection 2 provision 3, because liberty may be deprived only in case crime is avoided, for the delivery of a person justifiably accused for the violation of legal rights in front of a competent state agency or to avoid his escape. The same content is provided in the Convention paragraph 5 § 1 (c). The European Court of Human Rights has found that paragraph 5 § 1 (c) of the Convention does not justify the detention of a person due to criminal inclination because of unambiguous preventive consideration.

In the third chapter the author observes the practice of detention after service of sentence (“preventive detention”) in foreign countries. The major impact of German legislation on Estonia is expressed in the issue of detention after service of sentence because *Strafgesetzbuch* has also provided the article of detention as the Penal Code of Estonia. The similarity of provisions enables to draw the conclusion that the wording of the bill of the detention after service of sentence was based on the Penal Code of Germany. The only difference is in the fact that in the German legislation the dangerousness of a person is identified by two experts, in the German Penal Code the term “criminal inclination” is

explained and the German Constitution gives a judge the right to decide upon the admissibility of deprivation of freedom and its further continuation. By this provision also the admissibility of the implementation of detention after service of sentence is confirmed.

According to the regulation of detention after service of sentence in Austria, two important elements should be brought out: 1) the person apprehended after service of sentence is sent to a detention facility for criminally inclined and dangerous offenders, not to a prison; 2) detention after service of sentence may be applied also in case of offenders, who have repeatedly committed criminal offences against property. In Belgium the regulation of detention after service of sentence is totally different, because the court can give the government the right to apply detention after service of sentence in regard to a person after he/she has serviced the main sentence. In this situation the role of the court is taken over by the government.

In Norway life imprisonment is replaced by detention after service of sentence, which may be applied for the protection of the society, when it is not clear whether the term of the imprisonment is adequate or not. It is similar with Estonia that the option of detention after service of sentence is weighted only when a person has committed a serious violent or sexual crime. In Norway an expert is also involved in the decision-making, the court determines the term which in general does not exceed 15 years and must not exceed 21 years. On the basis of the prosecuting office's application the court may prolong the sentence by 5 years.

In Sweden detention after service of sentence in the classical meaning is absent, only additional sentence is applied in case of aggravating circumstances. It means that if a person repeatedly commits serious crimes, the maximum sentence may be prolonged by four years. In Estonia such extension of sentence for crime due to aggravating circumstances is generally regulated by subsection 2 of the special part.

In the third chapter the author analyses the practice of the European Court of Human Rights that has never stated that the institute is in conflict with the Convention, or the scope of the infringement is so big that it should be avoided at any cost. Detention after service of sentence is in conformity with Convention article 5 § 1 (a). The court declares in the decision of *Grosskopf versus Germany* that detention of a person pursuant to the conviction by competent court enables to apprehend a person on the basis of any other measure, which is not categorised as punishment but proceeds from the conviction and is related to it in the aspect of

time. The decision *M. versus Germany* stated that an adequate causal link has to be established in between the conviction and the limitation of freedom. This request is grounded because the measure substantially limits a person's freedom. Detention after service of sentence is applied only when a person has criminal inclinations and is dangerous to the society and it has to be fixed also in the verdict.

In the case *Radu versus Germany* the court stated that the applied legal standard has to be adequately defined. After having studied the regulations of detention after service of sentence in Estonia and Germany within the framework of the paper, the author has come to the conclusion that the discussed institute is adequately defined in the Penal Code of Estonia.

However, the European Court of Human Rights has found disadvantages in the detention after service of sentence. The court confirmed the states obligation to treat and influence a person during detention after service of sentence, and found in rulings *David Thomas versus the UK* and *Dillon versus the UK* that as the duration of detention depends on the person's rehabilitation, the absence of suitable courses may hinder the release and therefore violate Convention article 5 § 1.

In the last chapter of the paper the author tries to explain whether the infringement of a person's liberty is justified in the form of detention after service of sentence. Detention after service of sentence is a special preventive measure, which is expressed in three stages: intimidation, improvement and securing. Intimidation denotes disapproval of the convict's behaviour, improvement denotes influencing the culprit so that he/she would not commit any new crimes and securing denotes the isolation of the criminal in order to protect the rest of the society.

One of the most important issues in the context of detention after service of sentence is the question in which cases the application is actually necessary and grounded. To answer it, the measure has to be assessed from the aspect of proportionality, because only this way the institute of detention after service of sentence can be accepted. The principle of proportionality comes from the Constitution and according to it the limitations of rights and freedoms have to be available in a democratic society. Proportionality is reviewed on three levels – suitability, necessity, and moderation.

Any measure, which enables to achieve the goal, is suitable. If people dangerous to the society are additionally apprehended after service of sentence, the goal – to protect the society - is achieved. Such a measure is necessary if the aim cannot be achieved by any other measure which is not so burdening but is as effective as the first one. Irrespective of the widespread discussion no other measure found has been as effective as the mentioned one and infringe human rights less than the detention after service of sentence. So it is clear that the absence of any other effective measure justifies the application or at least the weighting of detention after service of sentence.

As far as moderation is concerned, the prevailing opinion is that the state does not only have the right but is obliged to interfere in case of danger, when a person causes damage to other people. Such right of protection is effective also in case when there is a potential offender but no definite victim.

However, some disadvantages can be detected when observing the institute of detention after service of sentence in general and the Estonian regulation, it seems to be reasonable to apply them only in case when the possible scope of damage and the irreversibility to the potential victims is taken into account, and the risk of committing new crimes is unacceptable. It mainly concerns crimes which have a substantial impact on life and physical integrity. Thus – legal infringement is allowed and grounded in certain cases to ensure the security and stability of the state.

Kasutatud materjalid

A. Kasutatud kirjandus

1. Bachmann, T. Psühholoogia. Raamat juristile. Kirjastus Juura, 2015.
2. Frisch, W. Karistusjärgse kinnipidamise põhialused ja põhiküsimused. – Juridica VIII/2008.
3. Gropp, W. Konfiskeerimine: mõjutusvahendist karistuseks? – Juridica VIII/2008.
4. Hirsch, H. J. Õigusriikliku karistusõiguse aktuaalsed probleemid. – Juridica III/2004.
5. Ipsberg, L. Karistusjärgse kinnipidamise perspektiiv Eesti õiguskorras. – Juridica, VI/2014.
6. Jaggo, O., Olle, V., Paal, K. Meditsiiniõiguse kommentaarid. Eesti Patsientide Nõukoda: Greif Tartu 2003.
7. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012.
8. Kruusamäe, M. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Analüüs. Riigikohus, õigusteabe osakond. Oktoober 2012, Tartu.
9. Lind, S. Kas karistusjärgne kinnipidamine on õigusriigis lubamatu? – Juridica IV/2010.
10. Madise, Ü., jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud väljaanne. Tallinn 2012. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.pohiseadus.ee/public/EVPS_kommeteeritud_valjaanne_2012.pdf 25.04.2017.
11. Paddar, M. Karistusjärgse kinnipidamise rakendamine. – Juridica VI/2010.
12. Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2015.
13. Põbo, M. Vangide arvu vähendamise tagamaad. – Juridica, X/2011.
14. Pärnamägi, I. Saksa mõju Eesti õiguses. Õiguskeel 1/2014.
15. Saar, J. Karistusjärgne kinnipidamine ja Eesti kriminaalpoliitika. – Juridica II/2009.
16. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Kirjastus Juura, 2010.
17. Sootak, J. Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekaristuslike mõjutusvahendite osas. – Juridica VIII/2006.
18. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura, 2007.

19. Tubin, A. Menetlusjärgne ärikeeld: kas pankrotiõiguslik piirang või karistusõiguslik lisakaristus? – Juridica VI/2012.

B. Kasutatud õigusaktid

Eesti Vabariigi õigusaktid

20. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349. RT I, 15.05.2015, 2.
21. Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. Vabariigi Valitsuse 22.12.2011 määrus nr 180. RT I, 29.12.2011, 288.
22. Karistusregistri seadus. RT I, 21.03.2011, 3. RT I, 30.12.2015, 17.
23. Karistusseadustik. RT I, 2001, 61, 364. RT I 21.06.2016, 14.
24. Karistusseadustik. RT I, 2001, 61, 364. Redaktsiooni jõustumise kp 24.07.2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13203915> (06.04.2017).
25. Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord. Justiitsministri 12.08.2010. a määrus nr 28. RT I, 29.12.2014, 76.
26. Kohtute seadus. RT I 2002, 64, 390. RT I, 28.12.2016, 18.
27. Kriminaalmenetluse seadustik. RT I 2003, 27, 166. Redaktsiooni jõustumise kp 24.07.2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13203854> (06.04.2017).
28. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. RT I 2002, 29, 174. RT I, 06.05.2016, 8.
29. Täitmisplaan. Justiitsministri 25.03.2008. a määrus nr 9. RT I, 21.04.2016, 10.
30. Vangistusseadus. RT I, 2000, 58, 376. RT I, 17.12.2015, 96.
31. Vangistusseadus. RT I, 2000, 58, 376. Redaktsiooni jõustumise kp 24.07.2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13204483> (06.04.2017).
32. Vangla sisekorraeeskiri. Justiitsministri 30.11.2000 määrus nr 72. RT I, 21.04.2016, 14.

Välisriikide õigusaktid

33. Norra karistusseadustik (*Straffeloven*). – 22.05.1981 no. 25. Kättesaadav arvutivõrgus ingliskeelsena: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/11> (06.04.2017).

34. Norra Kuningriigi põhiseadus (*Kongeriget Norges Grundlov*). – 17.05.1814, 30.30.2007 nr 364. Kättesaadav arvutivõrgus ingliskeelsena: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/11> (06.04.2017).
35. Rootsi karistusseadustik (*Brottsbalk*). – redaktsioon 1999:36. Kättesaadav arvutivõrgus ingliskeelsena: <http://www.regeringen.se/49bb67/contentassets/72026f30527d40189d74aca6690a35d0/the-swedish-penal-code> (06.04.2017).
36. Saksamaa karistusseadustik (*Strafgesetzbuch*). – 13.11.1998 BGBI p 3322. Kättesaadav arvutivõrgus ingliskeelsena: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28> (06.04.2017).
37. Saksamaa põhiseadus (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*). – 23.05.1949. Kättesaadav arvutivõrgus ingliskeelsena: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/28> (06.04.2017).

Muud õigusaktid

38. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II 2010, 15, 54.

C. Kasutatud kohtupraktika

Eesti kohtupraktika

39. RKKKo 3-1-1-70-16.
40. RKTkm 3-2-1-44-13.
41. RKÜKo 3-1-2-2-11.
42. RKKKo 3-1-1-77-11.
43. RKKKo 3-1-1-74-11.
44. RKKKo 3-1-1-63-11.
45. RKPJKm 3-4-1-16-10.
46. RKÜKo 3-4-1-16-10 koos riigikohtunike Villu Kõve, Peeter Jerofejevi ja Henn Jõksi eriarvamusega ja koos Priit Pikamäe eriarvamusega.

47. RKKKo 3-1-1-14-07.
48. RKÜKo 3-4-1-2-05.
49. RKPJKo 3-4-1-5-05.
50. RKÜKo 3-1-3-10-02.
51. RKPJKo 3-4-1-1-02.
52. RKÜKo 3-4-1-10-00.
53. TMK 14.01.16 määrus kriminaalasjas nr 1-10-7650.
54. TMK 14.11.14 määrus kriminaalasjas nr 1-10-7650.
55. VMK 23.05.2010. a vahistamismäärus kriminaalasjas nr 1-10-6772/3.
56. VMK 12.05.2010. a vahistamismäärus kriminaalasjas nr 1-10-6207 (09240105407).

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

57. EIKo 06.10.2016, 68909/13, *Daniel Faulkner vs. Ühendkuningriik*.
58. EIKo 02.02.2016, 10211/12; 27505/14 *Ilseher vs. Saksamaa*.
59. EIKo 07.01.2016, 23279/194, *Bergmann vs. Saksamaa*.
60. EIKo 04.11.2014, 55863/11, *David Thomas vs. Ühendkuningriik*.
61. EIKo 04.11.2014, 32621/11, *Dillon vs. Ühendkuningriik*.
62. EIKo 16.05.2013, 20084/07, *Radu vs. Saksamaa*.
63. EIKo 22.01.2013, 2894/08, *Dieter Dörr vs. Saksamaa*.
64. EIKo 19.04.2012, 61272/09, *B. vs. Saksamaa*.
65. EIKo 21.10.2010, 24478/03, *Grosskopf vs. Saksamaa*.
66. EIKo 17.12.2009, 19359/04, *M. vs. Saksamaa*.

D. Muud materjalid

67. Eesti Inimõiguste Keskus. Inimõigused Eestis 2008-2009. Õigus isikuvabadusele. Karistusjärgne kinnipidamine. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://humanrights.ee/teemad/inimoigused-eestis/inimoiguste-aruanne/740-2/oigus-isikuvabadusele/> (06.04.2017).
68. Eesti keele seletav sõnaraamat. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.eki.ee/dict/ekss/ekss.html> (06.04.2017).
69. Implementation of the international covenant on civil and political rights. Norway's fifth periodic report, November 2004. Kättesaadav arvutivõrgus ingliskeelsena: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Implementation-of-the-international->

- covenant-on-civil-and-political-rights/id420420/?q=preventive%20detention
(06.04.2017)
70. Justiitsministeeriumi uudised. Kontroll ohtlike kalduvuskurjategijate üle suureneb. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/kontroll-ohtlike-kalduvuskurjategijate-ule-suureneb> (06.04.2017).
71. Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/justiitsministeeriumi_arengukava_2017-2020.pdf (11.04.2017).
72. Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu (382 SE) seletuskiri. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/71ad869b-4cd5-31c5-d6d6-ead63344eedf> (06.04.2017).
73. Parmas, A., Kiris, R. Karistusjärgne kinnipidamine on põhiseaduse vastane, mis saab edasi? – Riigikogu Toimetised 24, 2011.
74. Townsend, M. (2012). Breivik Verdict: Norwegian extremist declared sane and sentenced to 21 years. The Guardian, 24.08.2012. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.theguardian.com/world/2012/aug/24/breivik-verdict-sane-21-years> (06.04.2017).
75. Õiguskantsleri 10.04.2012. a seisukoht nr 6-1/120442/1201716 vastuolu mittetuvastamise kohta, karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamise põhimõtte põhiseaduspärasus. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_puudumise_kohta_karistusjargse_kaitumiskontrolli_kohaldamise_pohimotte.pdf (11.04.2017).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Berit Neumann

(sünnikuupäev: 11.03.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Karistusjärgne kinnipidamine – kas vabaduse ja isikupuutumatus riive või õigustatud eripreventsioon?“, mille juhendaja on PhD Jaan Ginter,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **02.05.2017**